กลิ่น อนุสรณ์

เนื่องในงานฌาปนกิจศพ

คุณยายกลิ่น ภูมิพิชัย

ณ เมรุวัดสะแก

ถนนสุรนารี อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

วันอาทิตย์ ที่ ๖ เมษายน ๒๕๑๘

กลิ่น อนุสรณ์

เนื่องในงานฌาปนกิจศพ

คุณยายกลิ่น ภูมิพิชัย

ณ เมรุวัดสะแก

ถนนสุรนารี อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

วันอาทิตย์ ที่ ๖ เมษายน ๒๕๑๘

คำปรารภ

จากมุทิตาจิตของท่านผู้มีเกียรติและญาติมิตรทุกท่าน ที่ได้กรุณาสละเวลาไปเยี่ยมคารวะศพคุณยายกลิ่น ภูมิพิชัย ทั้งได้ร่วมบำเพ็ญกุศลทักขิณานุปทานนับตั้งแต่วันมรณะกรรม จนถึงวันบำเพ็ญกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน และวันครบรอบ ๑ ปี ตลอดจนท่านที่ได้กรุณามอบต้นฉบับหนังสือให้จัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์และธรรมบรรณาการ รวมทั้งท่านผู้มีเกียรติที่ได้มาร่วมในงานฌาปนกิจศพ เพื่อคารวะศพคุณยายกลิ่น ภูมิพิชัย อันเป็นวาระสุดท้ายแห่งพิธีนี้ นับเป็นเมตตาจิตอย่างสูง เจ้าภาพรู้สึกซาบซึ้งและระลึกถึงกุศลจริยาของท่านเป็นอย่างยิ่ง ขอจงได้รับความขอบพระคุณอย่างสูงจากเจ้าภาพและได้โปรดให้อภัยต่อความผิดพลาดบกพร่องในการจัดงานที่อาจจะมีขึ้นด้วย.

เจ้าภาพ

คุณยายกลิ่น ภูมิพิชัย

ชาตะ พ.ศ. ๒๔๓๐

มรณะ พ.ศ. ๒๕๑๖

[illegible]

[illegible] พ.ศ. [illegible]

[illegible] พ.ศ. [illegible]

คุณยายกลิ่น ภูมิพิชัย

อายุ ๘๗ ปี

ประวัติ
คุณยายกลิ่น ภูมิพิชัย

คุณยายกลิ่น ภูมิพิชัย เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ ตรงกับวันพุธ เดือน ๖ ปีกุน ที่บ้านโพธิ์กลาง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นบุตรีคนที่ ๕ ของคุณพระชำนาญธรรมเนียมจางวางกรมมหาดไทย (สิงห์โต พินิจไชย) กับนางหนูทับ พินิจไชย มีพี่น้องร่วมบิดามารดาด้วยกัน ๖ คน คือ

(๑)	พันมะโนราช (ปึก พินิจไชย)		ถึงแก่กรรม
(๒)	นางขริบ อินทรกำแหง	(พินิจไชย)	,,
(๓)	นางนกหริ่ง วิเศษเสนา	(พินิจไชย)	,,
(๔)	ขุนอัตถ์ประศาสน์ (ก้อนทอง พินิจไชย)		,,
(๕)	นางกลิ่น ภูมิพิชัย	(พินิจไชย)	,,
(๖)	นายทองพูน พินิจไชย		,,

คุณยายกลิ่น ภูมิพิชัย ได้สมรสกับขุนภูมิพิชัย (พงษ์ มุกสิกสาร) มีบุตรด้วยกัน ๓ คน แต่ถึงแก่กรรมหมด

ขุนภูมิพิชัยได้รับราชการเป็นปลัดอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ต่อมาได้ย้ายไปเป็นปลัดอำเภอสูงเนิน และอำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา หลังจากนั้นได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งนายอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น "ขุนภูมิพิชัย" ต่อมาย้ายจากอำเภอภูเขียวมาเป็นนายอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ต่อจากนั้นได้ย้ายจากอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ มาเป็นนายอำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา จนกระทั่งถึงเกษียณอายุ แล้วกลับมาตั้งภูมิลำเนาอยู่บ้านเลขที่ ๕๗๘ ถนนบัวรอง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา และถึงแก่กรรมลงในเวลาต่อมา

คุณยายกลิ่น ภูมิพิชัย จึงได้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัวสืบต่อมาและเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของหลาน ๆ โดยปกติแล้ว คุณยายกลิ่น ภูมิพิชัย เป็นผู้มีจิตใจยึดมั่นเลื่อมใสศรัทธาใน พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง โดยประพฤติปฏิบัติตนเป็นอุบาสิกา ด้วยการฟังพระธรรมคำสอน และได้สมาทานรักษาอุโบสถศีลอยู่เป็นนิตย์ ทั้งได้เจริญวิปัสสนากรรมฐานด้วยศรัทธาอันเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม ตามแนวทางของพระพุทธองค์อยู่เสมอ ตลอดทั้งอุปนิสัยใจคอก็เป็นผู้มีจิตใจอันผ่องใสรักความสงบสันติ มีอารมณ์ที่สดชื่นเยือกเย็น มีอัธยาศัยอันเปี่ยมไปด้วยความกรุณาโอบ-อ้อมเมตตาอารี แก่บรรดาหลานและต่อญาติมิตรทั่วไป

ในส่วนด้านการกุศลและสาธารณประโยชน์ นับว่าคุณยายกลิ่น ภูมิพิชัย เป็นผู้มีจิตใจเลื่อมใสศรัทธาในการบำเพ็ญทานการกุศลอยู่เป็นนิตย์ ได้หมั่นทำนุบำรุงบูรณะปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุในทางศาสนา ทั้งได้เสียสละบริจาคทรัพย์ก่อสร้างปูชนียวัตถุต่าง ๆ ถวายไว้เป็นศาสนสมบัติในพระบวรพุทธศาสนา ตามกำลังศรัทธาหลายแห่ง คือ.

๑. สร้างกุฏิตึกและอุปกรณ์เครื่องใช้สงฆ์ต่าง ๆ ที่วัดหนองบัวรอง อ. เมือง จ. นครราชสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นจำนวนเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท
๒. สมทบทุนสร้านพระอุโบสถวัดหนองบัวรอง อ. เมือง จ. นครราชสีมา เป็นจำนวนเงิน ๓๓,๑๐๐ บาท
๓. สร้างธรรมาสน์สำหรับพระสงฆ์แสดงธรรมวัดสุทธจินดา อ. เมือง จ. นครราชสีมา เป็นจำนวนเงิน ๓๐,๐๐๐ บาท
๔. ทอดผ้าป่าที่ตึกสงฆ์อาพาธ โรงพยาบาลนครราชสีมา อ.เมืองจ.นครราชสีมา เป็นจำนวนเงิน ๑๖,๐๐๐ บาท
๕. ทำสังคายนาที่วัดหนองบัวรอง อ. เมือง จ. นครราชสีมา เป็นจำนวนเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท
๖. สร้างถังเก็บน้ำฝนคอนกรีตที่วัดสุทธจินดา อ. เมือง จ. นครราชสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นจำนวนเงิน ๒๕,๐๐๐ บาท

๗. ปิดทองพระประทานวัดหนองบัวรอง อ. เมือง จ. นครราชสีมา
เป็นจำนวนเงิน ๖,๐๐๐ บาท

๘. สมทบทุนสร้างพระอุโบสถวัดแจ้งใน อ. เมือง จ. นครราชสีมา
เป็นจำนวนเงิน ๓,๐๐๐ บาท

๙. สมทบทุนสร้างพระอุโบสถวัดแจ้งนอก อ. เมือง จ. นครราชสีมา
เป็นจำนวนเงิน ๓,๐๐๐ บาท

๑๐. สร้างตึกรับศพและเตียงสำหรับพระสงฆ์นั่งบังสุกุลและกำแพงเมรุสมามิตร วัดแจ้งใน อ. เมือง จ. นครราชสีมา เป็นจำนวนเงิน ๒,๑๐๐ บาท

๑๑. สร้างกำแพงวัดหนองบัว อ. เมือง จ. นครราชสีมา ,, ๑,๔๐๐ บาท

๑๒. สร้างเตียงสำหรับพระสงฆ์ทำสังฆกรรมในพระอุโบสถวัดหนองบัวรอง - อ. เมือง จ. นครราชสีมา เป็นจำนวนเงิน ๑,๐๐๐ บาท

๑๓. ทอดผ้าป่ามหากุศลที่วัดแจ้งใน อ. เมือง จ. นครราชสีมา
เป็นจำนวนเงิน ๑,๐๐๐ บาท

๑๔. สมทบทุนสร้างวัดไทยในกรุงลอนประเทศอังกฤษ ,, ๑,๐๐๐ บาท

๑๕. สมทบทุนสร้างกุฏิตึกวัดโพธิ์ อ. เมือง จ. นครราชสีมา
เป็นจำนวนเงิน ๕๐๐ บาท

๑๖. ซ่อมธรรมาสน์วัดหนองบัวรอง อ. เมือง จ. นครราชสีมา
เป็นจำนวนเงิน ๒,๐๐๐ บาท

๑๗. สมทบทุนปุญญนิธิ "อึ่งโกศัลวัฒน์" วัดพระนารายณ์ อ. เมือง จ. นครราชสีมา เป็นจำนวนเงิน ๕,๐๐๐ บาท

๑๘. สมทบทุนสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดสะแก อ.เมือง จ.นครราชสีมา
เป็นจำนวนเงิน ๒๐๐ บาท

๑๙. สร้างเสาพระอุโบสถวัดป่าสาลวัล อ. เมือง จ. นครราชสีมา
เป็นจำนวนเงิน ๖๐๐ บาท

๒๐. สมทบทุนสร้างพระ (หล่อพระใหญ่) กลางป่า อ. อำนาจเจริญ จ. ยโสธร
เป็นจำนวนเงิน ๑๐๐ บาท

๒๑. สมทบทุนสร้างพระอุโบสถวัดขามทะเลสอ อ. เมือง จ. นครราชสีมา
เป็นจำนวนเงิน ๑๐๐ บาท

๒๒. สร้างศาลาข้างเขาในดง อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา ,, ๑,๐๐๐ บาท

๒๓. สมทบทุนสร้างพระมงคลมิ่งเมืองวัดภูดานพระบาท อ.อำนาจเจริญ จ.ยโสธร
เป็นจำนวนเงิน ๑.๐๐๐ บาท

รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๒๓๘,๖๐๐ บาท

แม้ว่าคุณยายกลิ่นจะอยู่ในวัยชรา แต่สุขภาพร่างกายโดยทั่วไปยังนับว่าสมบูรณ์แข็งแรงตามสภาพผู้สูงอายุ ก่อนที่คุณยายกลิ่นจะจากหลาน ๆ ไป ก็ไม่มีอาการเจ็บไข้ได้ป่วยมากมายนัก จนกระทั่งวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๖ เวลา ๒๓.๓๐ น. คุณยายกลิ่นก็ถึงแก่กรรมลงด้วยอาการอันสงบด้วยโรคชราท่ามกลางความอาลัยรักของหลาน ๆ และญาติมิตรที่เฝ้าพยาบาลอยู่อย่างใกล้ชิด ศิริรวมอายุได้ ๘๗ ปี.

คำไว้อาลัย
แด่
คุณโยมกลิ่น ภูมิพิชัย

เมื่อวันที่ ๒ มกราคม ๒๔๘๙ เวลา ๑๓.๕๒ น. สามเณรโกศล โพธิ์งาม ได้รับความเมตตาจาก พระโพธิวงศาจารย์ (นาควโร สังข์ทอง) วัดสุทธจินดา นครราชสีมา เป็นพระอุปัชฌาย์ พระมหาดี ญาณาสโย วัดสุทธจินดา นครราชสีมา เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระศรีธรรมวงศาจารย์ (ทองจันทร์ เกสโร) วัดสุปัฏนาราม อุบลราชธานี เป็นพระอนุศาสนาจารย์ และ คุณโยมกลิ่น ภูมิพิชัย ในเมืองนครราชสีมา เป็นโยมอุปัฏฐาก ให้การอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ได้สังฆนามว่า สิรินธโร

ท่านที่กล่าวนามมาทั้งหมดนี้ ข้าพเจ้าถือว่าเป็นผู้ให้กำเนิดในทางพระศาสนา เป็นบุพพการีชนให้ความอุปการะเป็นอย่างดี พระอุปัชฌาย์ ได้สั่งสอนอบรมให้เป็นผู้ปฏิบัติดีตามหลักแห่งพระศาสนา เหมือนพ่อกับลูก พระอาจารย์ ได้ปกครองสั่งสอนศีลธรรมตามหลักสูตรปริยัติธรรม จนสอบไล่ได้นักธรรมและเปรียญธรรมโดยลำดับ คุณโยมกลิ่น ภูมิพิชัย ได้ตั้งใจอุปัฏฐากบำรุง ให้จตุปัจจัยทุกอย่าง เพื่อเกื้อกูลให้ปฏิบัติศาสนา นับตั้งแต่วันอุปสมบท ถึงกับให้ใช้คำแทนว่า "คุณโยม" ตลอดมาถึงวันมรณะ

ความดีของบุพพการีชนเหล่านี้ เป็นเครื่องเตือนใจให้ข้าพเจ้าตั้งใจปฏิบัติศาสนกิจ เจริญมาโดยลำดับจนถึงปัจจุบัน ขออุทิศส่วนกุศลที่เกิดจากศาสนกิจนั้นอุทิศให้จนกว่าชีวิตจะหาไม่

อันความดีงามที่คุณโยมกลิ่น ภูมิพิชัย ได้ทำไว้แก่ข้าพเจ้า หากมาเตือนใจให้คิดถึง จักได้ตั้งใจประกอบศาสนกิจเพื่อให้เกิดบุญกุศลแล้วส่งไปให้ด้วยน้ำใจอันงามยู่ตลอดเวลา คุณโยมกลิ่น ภูมิพิชัย เป็นสตรีที่มีคุณลักษณะดีคนหนึ่ง

ที่สตรีทั้งหลายควรถือเป็นแบบอย่าง ว่าโดยฐานะเป็นอุบาสิกา เป็นผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามั่นคง ได้สร้างถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนาไว้มาก เช่น สร้างธรรมาสน์ที่ศาลาการเปรียญวัดสุทธจินดา (ปัจจุบันใช้เป็นบุษบกประดิษฐานพระประธาน) ราคาสามหมื่นบาทเศษ ถังน้ำฝนคอนกรีต ราคาสองหมื่นห้าพันบาท และอื่น ๆ อีกมาก ทั้งในส่วนศาสนาและสาธารณกุศล ว่าโดยฐานะเป็นหญิงแม่เรือน เป็นผู้ตั้งตนได้ ยังฐานะให้คืบหน้ามาจนเป็นหลักแหล่งเป็นที่พึ่งพำนักทำความอุ่นใจให้แก่วงศาคณาญาติเป็นอย่างดี ว่าโดยฐานะเป็นมิตร เป็นกัลยาณมิตรของผู้คบหา เพราะว่าท่านผู้นี้เป็นผู้มีอัทธยาศัยใจคอเผื่อแผ่กว้างขวาง เป็นที่ชอบพอรักใคร่ของผู้ได้สมาคม สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมทรงสรรเสริญบุคคลผู้เห็นปานนี้ไว้ว่า สทฺโธ สีเลน สมฺปนฺโน ยโส โภค สมปฺปิโต บุคคลผู้มีศรัทธา บริบูรณ์ด้วยศีลาจารวัตร เพรียบพร้อมด้วยเกียรติยศชื่อเสียง และโภคะอริยทรัพย์ ยํ ยํ ปเทสํ ภชติ ตตฺถ ตตฺเถว ปูชิโต จะไปอยู่ถิ่นใด ๆ ย่อมเป็นผู้มีคนในท้องถิ่นนั้น ๆ นิยมนับถือ" ดังนี้

คุณโยมกลิ่น ภูมิพิชัย ถึงแม้จะเป็นผู้เพรียบพร้อมไปด้วยเกียรติยศและชื่อเสียง ดำรงตนเป็นอรรคฐานเป็นที่รักใคร่นิยมนับถือของหมู่พวกทั่วไป แต่ก็ไม่สามารถดำรงชนม์ชีพอยู่ พอเพียงแก่ ความ ประสงค์ ของเหล่าชน ผู้รักใคร่ นับถือ ได้ เพราะมฤตยูผู้มีเสนาใหญ่เข้าประชิด ไม่สามารถจะรุกรบต่อต้านได้ จึงถึงซึ่งปราชัยพ่ายแพ้แก่พญามัจจุราช จำต้องละจากญาติมิตรและเหล่าชนผู้รักใคร่ ล่วงลับไปตามสภาวะแห่งสังขารในที่สุด จึงเป็นที่อาลัยเสียดายของบรรดาญาติมิตรและเหล่าชนผู้รักใคร่ทั้งหลาย แม้ว่าท่านผู้นี้จะมีชีวิตเป็นอยู่หาไม่แล้วก็ตาม แต่ก็ได้ถือเอาประโยชน์อันเป็นแก่นสารแห่งชีวิตไว้ได้ ตามควรแก่ฐานะสาระประโยชน์และเกียรติคุณความดีความงาม ทั้งฝ่ายคดีโลก ทั้งฝ่ายคดีธรรม ซึ่งได้กระทำบำเพ็ญไว้ ยังหาศูนย์สิ้นล่วงลับไปไม่ ย่อมเฟื่องฟุ้งตรึงตราปรากฏอยู่แก่บุคคลผู้รู้

ทั่วไป ข้อนี้ สมด้วยนัยแห่งพุทธภาษิตที่สมเด็จพระบรมสามิศร์ตรัสไว้ว่า "รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นาม โคตฺตํ น ชีรติ ความว่า รูปกายของสัตว์ทั้งหลายย่อมย่อยยับทรุดโทรมไป แต่ชื่อเสียงความดี ความงาม ที่บุคคลได้ทำไว้ หามีเวลาเสื่อมสูญไปไม่"

ในอวสานแห่งสรีระของคุณโยมกลิ่น ภูมิพิชัย วันที่ ๕ เมษายน ๒๕๑๘ ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นลูกพระ ผู้ได้รับอุปการะคุณจากท่าน แล้วจะต้องหาโอกาสปฏิการคุณ ตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา จึงขอตั้งสัตยาธิษฐาน ตั้งใจปฏิบัติศาสนกิจด้วยดี ให้เกิดบุญเกิดกุศล แล้วอุทิศส่วนบุญนั้นให้จนกว่าชีวิตจะหาไม่ และขอตั้งสัตยาธิษฐาน อ้างคุณพระศรีรัตนตรัย และบุญกุศลของข้าพเจ้าที่ได้กระ-ทำตั้งแต่รู้เดียงสาจนบัดนี้ มารวมกันเป็นบุญญฤทธิ์ อุทิศให้แก่คุณโยมกลิ่น ภูมิพิชัย ให้มีความสุขความเจริญตามคติวิสัย ในสัมปรายภพนั้นเทอญ.

จาก

ลูกพระ

(พระศรีธรรมวงศาจารย์)

วัดสุทธจินดา นครราชสีมา

๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๗

คำไว้อาลัย
แด่
คุณโยมกลิ่น ภูมิพิชัย

การที่คุณโยมถึงแก่กรรม เป็นไปตามความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสังขาร ทุกรูปทุกนามก็ตาม แต่ก็นับว่าคุณโยมจากไปแต่เฉพาะสรีระร่างกายเท่านั้น ส่วนชื่อเสียงเกียรติคุณก็ยังคงอยู่ให้ทุกคนระลึกถึงมิได้สูญหายไปไหน เพราะอาตมาได้มาอยู่ที่วัดหนองบัวรอง ๓๐ กว่าปี ก็ได้เห็นแต่คุณโยมประกอบกุศลกรรมอันดีทั้งในด้านเฉพาะและสาธารณะประโยชน์ มีจิตใจยึดมั่นเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธ-ศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งอุปนิสัยใจคอของท่านเป็นผู้ที่รักความสงบ มีอารมย์เยือกเย็นมีไมตรีจิตต่อทุกคน เมื่อผู้ใดได้เสวนาคบหากับท่านแล้ว ก็จะรู้ถึงน้ำใสใจจริงว่าคุณโยมเป็นผู้มีสัจธรรมประจำใจสูง เป็นบุคคลที่ควรเคารพรักใคร่และนับถืออย่างสูงยิ่ง ในด้านการพระศาสนาได้ปฏิบัติตนเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความเป็นผู้มีศรัทธา เชื่อผลแห่งกรรมไม่แสวงหาบุญนอกศาสนา บำรุงพระพุทธศาสนาอันเป็นหลักของผู้ประพฤติตนเป็นอุบาสิกา เริ่มด้วยตักบาตรทุกเช้าเป็นกิจวัตรประจำวัน ถวายอาหารแด่พระสงฆ์ที่วัดประจำตลอดมา เมื่อเทศกาลเข้าพรรษาคุณโยมไม่ละเว้นฟังพระธรรมเทศนาและรักษาอุโบสถศีลทุกวันอุโบสถ ทั้งได้เจริญวิปัสนากรรมฐานด้วยความเชื่อมั่นตามแนวทางพระพุทธศาสนา ยิ่งไปกว่านั้นคุณโยมยังหมั่นบำรุงบูรณะปฏิสังขรณ์ก่อสร้างเสนาสนะถาวรวัตถุให้วัดต่าง ๆ ไว้เป็นศาสน-สมบัติแก่พระศาสนาด้วยความศรัทธา นับว่าคุณโยมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคุณธรรมอันประเสริฐยิ่ง

เมื่อคุณโยมได้ถึงแก่กรรมลงตามสภาวสังขารเช่นนี้ ก็ย่อมเป็นที่โศกเศร้าอาลัยถึงของบรรดาญาติมิตรทุกท่านทุกคน แม้ท่านจะล่วงลับจากโลกนี้ไปแล้ว แต่ก็ไปแต่สระร่างกายเท่านั้นแตกไปสลายไป ส่วนชื่อเสียงกิติคุณงามความดีของคุณโยมมิได้สลายไปด้วย ยังดำรงอยู่ให้อนุสรณ์ถึงเสมอ ขอผลานิสงส์ผลบุญที่ได้สร้างสมไว้แล้วนี้และอานิสงส์ผลบุญที่บรรดาหลานทั้งหลายและญาติมิตรได้สร้างอุทิศให้ในคราวนี้ จงเป็นพลวปัจจัยอันยิ่งใหญ่อำนวยผลให้คุณโยมกลิ่น ภูมิพิชัย ผู้ล่วงลับดับขันธ์ไปสู่ปรโลก จงได้รับทราบและอนุโมทนา ขอให้คุณโยมจงได้เสวยสุขสมบัติตามควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพนั้น ๆ เทอญ. ฯ

พระครูประสาธน์ธรรมกิจ

เจ้าอาวาสวัดหนองบัวรอง

๘ ธันวาคม ๒๕๑๗

อาลัยคุณย่า-คุณยาย

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๖ เป็นวันที่คุณย่าจากหลาน ๆ ไปโดยไม่มีวันกลับยังความเศร้าโศกให้เกิดขึ้นแก่หลาน ๆ สุดที่จะคณานับ เป็นการสูญเสียอย่างใหญ่หลวงสำหรับหลาน ๆ ทุกคน แม้จะเป็นธรรมดาของสังขารก็จริงอยู่ แต่ผู้ที่ยังมีกิเลสก็อดที่จะอาลัยอาวรมิได้ หลาน ๆ ทุกคนรู้สึกว้าเหว่ใจเป็นที่ยิ่ง และเป็นหนี้พระคุณของคุณย่าจนไม่สามารถจะตอบแทนให้หมดได้ เมื่อบรรเทาความเศร้าโศกลงได้บ้างแล้ว จึงได้ประกอบพิธีบำเพ็ญกุศลตามประเพณีในทางพระพุทธศาสนา เพื่ออุทิศกัลปนาผลส่งไปให้แต่หลานทั้งหลายมีความมั่นใจว่า ดวงวิญญาณของคุณย่าต้องไปสู่สุคติอย่างแน่นอน เพราะตลอดชีวิตของคุณย่าเต็มไปด้วยการสร้างบุญกุศลและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ถึงแม้คุณย่าจะอายุมากแต่ก็ยังแข็งแรง ตื่นแต่เช้าใส่บาตรเป็นประจำด้วยตัวเองเสมอ คุณย่าอบรมสั่งสอนหลานทุกคนให้ยึดมั่นในความดีตามหลักศีลธรรม ในทางพระพุทธศาสนา เมตตาหลานทุกคนเปรียบด้วยบุตรของคุณย่าเอง ความดีของคุณย่ามีมากมายสุดที่หลานจะพรรณา คุณย่ายังมีชีวิตอยู่หลานอบอุ่นใจ คุณย่าจากไปหลานอาลัยและคิดถึง

ในการฌาปนกิจศพของคุณย่าในครั้งนี้ หลาน ๆ ได้ทำหนังสืออนุสรณ์เพื่อเป็นวิทยาทานแด่ท่านผู้มีเกียรติที่มาในงานศพของคุณย่า และเพื่อให้ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายได้อนุโมทนาและรับรู้ในการบำเพ็ญกุศลสาธารณประโยชน์ของคุณย่าด้วย แม้คุณย่าจะเคยปรารภไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ ว่าไม่ต้องทำอะไรให้มากมายนักก็ตาม แต่หลานก็ทราบและเข้าใจดีว่าคุณย่าเป็นมักน้อยสันโดษ มีความปรารถนาอย่างนั้นจริง ๆ แต่หลานทุกคนก็มีความคิดตรงกันว่า ความดีของคุณย่าควรเทอดทูนและควรให้ผู้อื่นได้รับอนุโมทนาอันจะเป็นเหตุให้ท่านเหล่านั้นได้บำเพ็ญบุญอีกโสดหนึ่ง

บุญกุศลจากการกระทำของหลานทุกคนในครั้งนี้มีมากน้อยเพียงใด หลานทั้งหลายขอน้อมอุทิศส่วนบุญเหล่านี้แด่ดวงวิญญาณของคุณย่า ขอให้ดวงวิญญาณของคุณย่าจงเป็นสุข ณ สุคติภพโน้นเถิด.

ขอกราบคารวะพระคุณเป็นอย่างสูง

จากหลานของคุณย่าคุณยายทุกคน

การบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร
ศพคุณยายกลิ่น ภูมิพิชัย

ศพคุณยาย กลิ่น ภูมิพิชัย

ตั้งบำเพ็ญกุศล ณ บ้านเลขที่ ๕๗๘ ถนนบัวรอง อ. เมือง จ. นครราชสีมา

กุฏิสร้างไว้ที่วัดหนองบัวรอง อ. เมือง
จ. นครราชสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐

คำถวายและคำอาราธนาต่าง ๆ

อาราธนาพระปริตร (สวดมนต์)

วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา, สัพพะทุกขะวินาสายะ ปะริตตัง พรูถะ มังคะลัง,
วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา, สัพพะภะยะวินาสายะ ปะริตตัง พรูถะ มังคะลัง,
วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา, สัพพะโรคะวินาสายะ ปะริตตัง พรูถะ มังคะลัง,

คำถวายผ้าป่า

เอตานิ มะยังภันเต จีวะรานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ เอตานิ จีวะรานิ ปฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

คำแปลคำถวายผ้าป่า

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวายจีวรเหล่านี้, แด่พระภิกษุสงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับจีวรเหล่านั้น, เพื่อประโยชน์และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายสิ้นกาลนานเทอญ.

คำถวายผ้ากฐิน

อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะจีวะระทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ
ทุติยัมปิ อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะจีวะระทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ
ตะติยัมปิ อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะจีวะระทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ

คำแปลคำถวายผ้ากฐิน

ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้าจีวรเพื่อกฐิน กับทั้งบริวารนี้, แด่พระสงฆ์, (ว่า๓หน)

คำถวายสังฆทาน (ถวายเพื่อความสุขความเจริญ)

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

คำแปล

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวายภัตตาหาร, กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้, เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนานเทอญ.

คำถวายสังฆทานอุทิศผู้ตาย

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัญจะวะ มาตาปิตุอาทีนัญจะ ญาตะกานัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

คำแปล

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายภัตตาหารกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับภัตตาหาร, กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย, แก่ญาติทั้งหลาย, มีมารดาบิดาเป็นต้นด้วยตลอดกาลนานเทอญ.

คำภาวนาเวลารดน้ำศพ

อิทัง มะตะกะสะรีรัง อุทะกัง วิยะ สิญจิตัง อโหสิกัมมัง

คำแปล

ขอศพนี้จงให้อโหสิกรรม เหมือนน้ำที่ข้าพเจ้าได้รดแล้วนี้เถิด.

คำภาวนาเวลาไปเยี่ยมศพ

อะวัสสัง มะยา มะริตัพพัง.

คำแปล

เราก็จะต้องตายตามแน่ทีเดียว

คำภาวนาเวลาทอดผ้าศพให้พระบังสุกุล

นามะรูปัง อนิจจัง นามะรูปัง ทุกขัง นามะรูปัง อะนัตตา.

คำแปล

นามรูป ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน.

คำภาวนาเวลาเผาศพ

อะยัมปิ โข เม กาโย เอวัง ภาวี เอวัง ธัมโม เอวัง อะนะตีโต

คำแปล

กายของเรานี้ ต้องเป็นอย่างนี้เหมือนกัน มีอย่างนี้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเป็นอย่างนี้ไปได้.

อานิสงส์ของศีลสิกขาบทที่ ๑

ผู้รักษาศีลข้อ ๑ คือเว้นจากฆ่าสัตว์ ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ด้วยดีไม่ให้ขาด ไม่ให้ทะลุ ไม่ให้ด่าง ไม่ให้พร้อย จากโลกนี้แล้วไปสู่สุคติ ถ้ากลับมาเกิดเป็น มนุษย์ ก็จะได้รับอานิสงส์ ๒๓ ประการ คือ มีร่างกายสมประกอบไม่พิการ, มีรูป ร่างสูงต่ำพอสมส่วน, มีเชาว์ว่องไว, มีเท้าถูกส่วนเหมาะเจาะ, มีท่าทางสง่าราศี, มีองคาพยพสะอาดปราศจากแผลไฝ, มีลักษณะอ่อนละมุนละม่อม, มีความสุขสม–บูรณ์, มีลักษณะกล้าหาญ, มีกำลังมาก, มีถ้อยคำสละสลวยเพราะพริ้ง, มีบริษัท ที่ใคร ๆ จะทำลายไม่ได้, มีลักษณะไม่สะดุ้งตื่นเต้นตกใจ, ไม่มีศัตรูคิดทำร้ายได้, ไม่ตายด้วยความพยายามของคนอื่น, มีบริวารอยู่ทุกแห่งหน, มีรูปสวยงาม, มี ทรวดทรงงาม, มีความเจ็บไข้น้อย, ไม่มีเรื่องเศร้าใจ, เป็นที่รักของชาวโลก, ไม่พลัดพรากจากผู้คนและสิ่งที่รักที่ชอบใจ, มีอายุยืน. (ปรมตฺถโชติกา)

อานิสงส์ของศีลสิกขาบทที่ ๒

ผู้รักษาศีลข้อ ๒ คือ เว้นจากลักฉ้อ ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ด้วยดีไม่ให้ขาด ไม่ให้ทะลุ ไม่ให้ด่าง ไม่ให้พร้อย จากโลกนี้แล้วไปสู่สุคติ เมื่อกลับมาเกิดเป็น มนุษย์ จะได้รับอานิสงส์ ๑๑ ประการ คือ มีทรัพย์สมบัติมาก, มีข้าวของและ อาหารเพียงพอ, หาโภคทรัพย์ได้ไม่ขาดสาย, โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ก็จะได้, โภค–ทรัพย์ที่ได้ไว้แล้วก็จะยั่งยืน, หาสิ่งที่ต้องการได้รวดเร็ว, โภคสมบัติไม่กระจัด กระจาย ด้วยราชภัย โจรภัย อุทกภัย อัคคีภัย, หรือถูกฉ้อโกง, หาทรัพย์ได้โดย ไม่ถูกแบ่ง, จะได้โลกุตตรทรัพย์, ไม่เคยรู้ไม่เคยได้ยินคำว่าไม่มี, อยู่ที่ไหนเป็น สุขสำราญ. (ปรมตฺถโชติกา)

อานิสงส์ของศีลสิกขาบทที่ ๓

ผู้รักษาศีลข้อ ๓ คือเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ด้วยดีไม่ให้ขาด ไม่ให้ทะลุ ไม่ให้ด่าง ไม่ให้พร้อย จากโลกนี้แล้วไปสู่สุคติ เมื่อกลับมาเกิดเป็นมนุษย์จะได้รับอานิสงส์ ๒๐ ประการ คือ ไม่มีศัตรู, เป็นที่รักของปวงชน, หาข้าวน้ำผ้านุ่งห่มที่อยู่ได้ง่าย, หลับนอนเป็นสุข, ตื่นขึ้นเป็นสุข, ปลอดภัยในอบาย, เกิดเป็นหญิงชายสมบูรณ์, ไม่มักโกรธ, ทำอะไรเป็นระเบียบเรียบร้อย, ทำอะไรโดยเปิดเผย คือ มีคนไว้วางใจไม่ระแวงสงสัย, มีท่าทางสง่าคอไม่ตก, มีหน้าไม่ก้มคือหน้ารับแขก เป็นที่รักของเพื่อนฝูง, มีตาหูจมูกลิ้นกายบริบูรณ์, มีลักษณะสมเป็นชายเป็นหญิง, ไม่มีใครรังเกียจ, หากินง่ายไม่ต้องเหน็ดเหนื่อย, อยู่เป็นสุขทุกแห่งหน, ไม่มีภัยแต่ใคร ๆ, ไม่ค่อยพลัดพรากจากคู่รัก. (ปรมตฺถโชติกา)

อานิสงส์ของศีลสิกขาบทที่ ๔

ผู้รักษาศีลข้อ ๔ คือเว้นจากการพูดเท็จล่อลวง ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ด้วยดีไม่ให้ขาด ไม่ให้ทะลุ ไม่ให้ด่าง ไม่ให้พร้อย จากโลกนี้แล้วไปสู่สุคติ เมื่อกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ จะได้รับอานิสงส์ ๑๔ ประการ คือ มีตาหูจมูกลิ้น กายผ่องใส, มีวาจาสละสลวยไพเราะ, มีฟันเสมอแนบสนิทสะอาด, ไม่อ้วนนัก, ไม่ผอมนัก, ไม่ต่ำนัก, ไม่สูงนัก, ได้สัมผัสสบาย, ปากหอมเหมือนดอกบัว, มีบริวารเชื่อฟัง, มีถ้อยคำที่คนอื่นเอื้อเฟื้อเชื่อถือ, มีลิ้นบางอ่อนแดงเหมือนกลีบดอกบัว, มีใจหนักแน่นมั่นคงไม่ฟุ้งซ่าน, ไม่ติดอ่างไม่เป็นใบ้. (ปรมตฺโชติกา)

อานิสงส์ของศีลสิกขาบทที่ ๕

ผู้รักษาศีลข้อ ๕ คือเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราเมรัย ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ด้วยดี ไม่ให้ขาด ไม่ให้ทะลุ ไม่ให้ด่าง ไม่ให้พร้อย จากโลกนี้แล้วไปสู่สุคติ

เมื่อกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ จะได้รับอานิสงส์ ๓๕ ประการ คือรู้ทันในกรณียกิจได้เร็วทั้งในอดีต อนาคต และปัจจุบัน, มีสติมั่นคงทุกเมื่อ, ไม่เป็นบ้า, มีความรู้สึกง่าย, ไม่หวั่นไหวตามใครในทางที่ผิด, ไม่งุนงงเซอะซะเซ่อซ่า, ไม่เป็นใบ้, ไม่มัวเมา, ไม่พลั้งเผลอ, ไม่หลงใหล ไม่สะดุ้งหวาดกลัว, ไม่มีเรื่องรำคาญใจ, ไม่มีใครริษยา, มีความขวนขวายพอสมตัว, มีแต่ความสุข, มีคนนับถือยำเกรง, ชอบพูดแต่คำสัตย์จริง, ไม่มีใครส่อเสียด, ไม่มีใครพูดหยาบด้วย, ไม่ชอบพูดเล่นไปรยประโยชน์, ไม่เกียจคร้านทุกคืนวัน, มีความกตัญญู, มีความกตเวที, ไม่ตระหนี่, รู้จักเฉลี่ยเจือจาน, มีศีลธรรม, ซื่อตรง, ไม่มักโกรธ, มีความละอายแก่ใจ, รู้จักกลัวบาป, มีความเห็นถูกต้อง, มีปัญญามาก, มีความเฉลียวฉลาด, มีลักษณะเป็นบัณฑิต, ฉลาดรู้เท่าทันในความเจริญและความเสื่อม. (ปรมตฺถโชติกา)

อนุโมทนา

คุณเสงี่ยม ไพรสันเทียะ มีความประสงค์ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง **คนมีบาป และเมตตากรุณา ในชุด "กฎแห่งกรรม"** เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพของ คุณยายกลิ่น ภูมิพิชัย ผู้เป็นยาย

ข้าพเจ้าอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามความประสงค์ และขอขอบคุณที่ท่านได้ให้เกียรติอันสูงแก่หนังสือชุดนี้ ที่สนใจช่วยจัดพิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพครั้งนี้ให้กว้างขวางเพื่อให้มีผู้สนใจมากขึ้น

หากหนังสือชุดนี้จะเกิดบุญกุศลแก่ท่านผู้อ่านมากน้อยเพียงใด ข้าพเจ้าขออุทิศส่วนกุศลทั้งหมดนี้จงดลบันดาลให้วิญญาณของ คุณยายกลิ่น ภูมิพิชัย จงไปสู่สุคติตามความปรารถนาของท่านเจ้าภาพทุกประการ เทอญ.

ท. เลียงพิบูลย์

๕๕๒ ถนนเพชรบุรี กรุงเทพมหานคร

คนมีบาป

เมื่อสมัยต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๖ ข้าพเจ้าได้รู้จักชายร่างพิการหน้าตาหน้าเกลียดน่ากลัวผู้หนึ่ง ใบหน้าเต็มไปด้วยริ้วรอยของแผลเป็น นัยน์ตาข้างหนึ่งแหกสลบลงต่ำกว่าอีกข้างหนึ่ง แขนซ้ายคอก ขาข้างหนึ่งลีบ ตามตัวเต็มไปด้วยแผลเป็น เห็นแล้วขยะแขยง น่าเกลียดและน่าสังเวช เวลาเดินต้องใช้ไม้ยันรักแร้สองข้าง จะเดินแต่ละก้าวก็ต้องโยกตัวไปด้วยความลำบาก

ตามปกติแกชอบมานั่งที่ห้องแถวร้างปากซอยติดถนนเจริญกรุงเสมอ ห้องแถวนี้หลังคามุงด้วยจาก เดิมมีผู้เช่าทำการค้า แต่ได้ย้ายไปอยู่ที่อื่น ต่อจากนั้นก็ไม่มีผู้มาเช่า ต้องทิ้งว่างร้างจนหลังคาบางส่วนจากที่มุงผุพังไม่สามารถจะกันฝนได้ เจ้าของก็ไม่ยอมซ่อม เพราะคิดว่าซ่อมแล้วก็ไม่มีใครเช่า จะเป็นด้วยตรงข้ามฟากถนนมีตรอกซอยเล็ก ๆ ตรงพอดีกับห้องแถวนี้ ชาวจีนที่ถือลางไม่กล้ามาเช่าอยู่หรือเช่าทำการค้าเพราะพากันเข้าใจว่าไม่เป็นมงคลและไม่ให้เจริญกับผู้เช่าอยู่ ทั้ง ๆ ผู้เช่าเดิมก็เป็นจีนได้แขวนรูปหัวสิงห์คาบกั้นหยั่นจีน ทำด้วยไม้ทาสีตัดขอบเป็นแปดมุมแขวนไว้หน้าห้องแถวให้ตรงกับปากตรอก ใช้เป็นเครื่องลางป้องกันสิ่งอัปมงคลเพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุข แต่ก็ต้องย้ายไป เมื่อย้ายก็มิได้แกะรูปหัวสิงห์ไปด้วย เห็นจะเป็นเหตุนี้เองจึงไม่มีใครกล้ามาเช่าจึงต้องร้างต่อมา หน้าห้องแถวหลังนี้ยกพื้นเป็นม้าสูงสำหรับตั้งขวดโหลวางของขาย และยังมีลังไม้เก่า ๆ แต่แข็งแรงพอที่จะนั่งเล่นได้อย่างสบายอีกใบหนึ่ง ผู้เช่าเดิมทิ้งไว้ คงตั้งใจทิ้งไว้ให้ผู้เดินทางเป็นที่พักแดดพักฝนก็ได้

ชายพิการอัปลักษณ์ผู้นี้ได้มาอาศัยนั่งที่ห้องแถวร้างนี้ตามเคย แกนั่งดูคนสัญจรไปมา จนถึงเวลาเย็นก็กลับไปวัดซึ่งเป็นที่พักอาศัย ชายผู้นี้ข้าพเจ้าเรียกแกว่า "ลุงตาล" เด็ก ๆ แถวนั้นชอบเรียกแกว่า "ตาตาลผีดิบ" เพราะรูปร่างแกเหมือน ครึ่งผีครึ่งคน มีเด็กแก่น ๆ ชอบล้อเลียนเอาก้อนดินขว้างปาแกเล่นเป็นการสนุก ทำให้ลุงตาลมีอารมณ์ขุ่นเคืองและโกรธแค้น บางครั้งแกก็ใช้คำที่ไม่สุภาพกับเด็ก ๆ เหล่า

นั้นไปบ้าง เพื่อคลายอารมณ์โกรธ เห็นแล้วก็อดสงสารแกไม่ได้ ข้าพเจ้าพยายามทำความสนิทสนมกับเด็กเหล่านั้น แล้วก็ขอร้องให้เลิกการล้อเลียนขว้างปาลุงตาลและชี้แจงให้เห็นเคราะห์กรรมที่แกได้รับอยู่นี้มันก็หนักมากอยู่แล้ว อย่าซ้ำเติมแกเลย เท่าที่ร่างกายแกพิกลพิการน่าเกลียดต้องใช้ไม้ยันเวลาเดิน บ้านช่องไม่มีจะอยู่ต้องขออาศัยศาลาวัดอาศัยข้าวพระเลี้ยงท้องเพื่อยังชีวิต การที่พวกเราล้อเลียนแกมาก บางครั้งทำให้แกน้ำตาตก และเราก็ขว้างปาแกเพื่อความสนุกสนานเท่านั้นโดยที่แกไม่มีความผิด ไม่มีทางจะหลบหรือต่อสู้เลยเพราะแขนขาพิการ บาปกรรมอันนี้มันจะตามมาทันเรา เราอาจจะต้องเป็นอย่างแกบ้าง ถ้าแขนขาเราพิการเดินก็ลำบากวิ่งก็ไม่ได้ เมื่อมีคนมาขว้างปาเราบ้างจะทำอย่างไร

คำขอร้องของข้าพเจ้าที่ประกอบไปด้วยเหตุผลนั้น ได้ผลสำหรับเด็กหัวอ่อนที่เห็นจริงพลอยเห็นใจและสงสารไปด้วย แต่เด็กหัวแข็งดื้อด้านบางคนก็ไม่ยอมเชื่อกลับหัวเราะเยาะความคิดของข้าพเจ้า แต่กระนั้นการล้อเลียนขว้างปาก็สงบลงไปมากทำให้ลุงตาลมีอารมณ์ดีขึ้น สายตาของแกที่มองข้าพเจ้านั้นดูเป็นมิตรและรู้คุณ ความสนิทสนมของข้าพเจ้ากับลุงตาลก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ ที่จริงก่อนนี้ข้าพเจ้าเห็นลุงตาลก็เพียงแต่รู้สึกสมเพชแกเท่านั้นไม่คิดว่าจะไปสนิทสนมด้วย มีผู้ใหญ่บางคนบอกข้าพเจ้าว่า ลุงตาลคนนี้ เดิมก่อนที่จะพิการนั้น แกเคยมั่งมีและมีชื่อเสียงมาก่อน พอแกพิการฐานะของแกก็กลับหน้ามือเป็นหลังมือ ไม่มีใครรู้เบื้องหลังชีวิตอันแท้จริงของแกเลย เหตุนี้เองทำให้ข้าพเจ้าเพิ่มความสนใจในตัวแกขึ้นเพราะความอยากรู้ คิดว่าต้องมีเรื่องที่น่ารู้น่าศึกษามาก ข้าพเจ้าจึงพยายามให้ความสนิทสนมกับแก ซึ่งไม่เคยมีใครสนิทสนมกับแกมาก่อนเลย

เมื่อได้สนทนาปราศรัยใกล้ชิดกันแล้ว ข้าพเจ้าก็รู้สึกว่าลุงตาลเป็นคนมีความรู้ดีคนหนึ่งในสมัยนั้นในเรื่องหนังสือไทย และยังอ่านหนังสือขอมได้ไม่แพ้หนังสือไทยอีกด้วย นอกจากนั้นก็สามารถแต่งโคลงฉันท์กาพย์กลอนได้ดี แกเคยว่าแหล่เทศน์ให้ข้าพเจ้าฟังปากเปล่าเสมอ และข้าพเจ้าก็ชอบมาก คือแหล่เรื่องเรือรบฝรั่งเศสบุกเข้ามาทางเมืองสมุทรปราการ และเกิดต่อสู้กับทหารไทยที่รักษาป้อม

ทางด้านความรู้ทางประวัติศาสตร์อย่างดี แกเล่าเรื่องกรุงศรีอยุธยาล่ม ถูกทหารพม่าเผาเมือง และเรื่องพระเจ้าตากสินสู้รบกับพม่ากู้ชาติ จนถึงตอนที่มีพระสติฟั่นเฟือนและถูกสำเร็จโทษ ลุงตาลเล่าได้อย่างคล่องแคล่วและถูกต้อง บางครั้งข้าพเจ้าติดขัดในวิชาที่เรียนเคยไปถามลุงตาล แกก็อธิบายให้ความเห็นและเหตุผลอย่างน่าฟัง เช่นครั้งหนึ่งข้าพเจ้าเคยถามแกว่าก่อนนี้ที่พวกเรานิยมเรียนหนังสือขอมนั้นเพราะเหตุใด หนังสือไทยเราก็มีอยู่แล้ว และเป็นหนังสือที่เรียนง่าย เป็นหนังสือประจำชาติอีกด้วย ลุงตาลยิ้มนิ่งคิดอยู่ครู่หนึ่งแล้วก็ให้ความเห็นว่า

"ลุงคิดว่าเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาถูกพวกพม่าตีแตกและเข้าเมืองได้นั้น ได้เผาตำรับตำราเก่าแก่จนแทบจะไม่มีอะไรเหลือ จะมีบ้างก็เป็นเมืองที่พม่าไม่ได้ผ่านซึ่งเป็นส่วนน้อยเหลือเกิน ฉะนั้น เมื่อมาสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ จำเป็นจะต้องหาตำรับตำราเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยา จะไปหาที่ไหนก็คงไม่ได้เหมือนตำราหนังสือขอมหรือประเทศเขมรเพื่อนบ้านเรา ซึ่งเมื่อครั้งก่อนเคยแลกเปลี่ยนวิชาความรู้ซึ่งกันและกันเสมอ ตำราต่าง ๆ ของไทยที่แปลเป็นภาษาขอมก็มาก ฉะนั้น เมื่อของเราถูกเผาก็จำเป็นต้องไปขอคัดลอกมาจากขอมมาแปลเป็นไทยอีกครั้งหนึ่ง ตำราที่เอามาจากเขมรนั้นเป็นตำราหนังสือขอมมีมากมาย แต่คนที่รู้หนังสือขอมมีเพียงไม่กี่คน ฉะนั้น เราจึงต้องเรียนภาษาขอมซึ่งเรียนไม่ค่อยยาก เพราะมันคล้ายกับภาษาไทย"

ข้าพเจ้าได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากลุงตาลมิใช่น้อย ทำให้ข้าพเจ้าเพิ่มความเคารพนับถือในวิชาความรู้ของชายพิการผู้นี้ยิ่งขึ้น แต่นั้นมาข้าพเจ้ากับลุงตาลก็สนิทสนมกันยิ่งขึ้น ข้าพเจ้าไม่มีความรังเกียจว่าลุงตาลพิกลพิการอย่างใด เพื่อนบางคนหัวเราะเยาะและบอกว่าคุยกับคนบ้าอย่างลุงตาลจะได้ประโยชน์อะไร ข้าพเจ้าจึงอธิบายให้เขาฟังว่า ลุงตาลไม่ใช่คนบ้า แกเป็นคนมีความรู้ดีอย่างจะหาคนรุ่นเดียวกันในระแวกบ้านนี้เหมือนแกยาก แต่ข้าพเจ้าอดคิดไม่ได้ว่า ถ้าข้าพเจ้าไม่ได้มาสนิทสนมกับลุงตาล ข้าพเจ้าก็คงคิดเหมือนคนอื่นว่าลุงตาลพิการนี้คงไม่มีความรู้ความสามารถอะไร แม้ว่าลุงตาลจะพิการถึงเพียงนี้ แกก็ยังทนงตัวไม่ยอมขอทานใครซึ่งธรรมดาคนพิการที่มีสภาพเช่นนี้แล้วไม่มีปัญญาจะทำงานนอกจากขอทาน ส่วนลุง

ตาลแม้หน้าตาจะมีแผล เป็นน่าเกลียดน่ากลัว แต่แก ก็พยายาม แต่งกายให้สะอาดเท่าที่คนพิการอย่างแกสามารถทำได้ ลุงตาลมีรายได้จากการรับจ้างจานหนังสือโดยใช้เหล็กปลายแหลมขีดไปบนใบลานใช้เวลาทำงานในเวลากลางคืน ถึงแขนจะคอกไปข้างหนึ่งแต่ตัวหนังสือที่แกจานออกมานั้นสวยและเรียบร้อยสม่ำเสมอกัน ราวกับอักษรที่พิมพ์ออกมาจากแท่นพิมพ์ แกรับจ้างจานหนังสือไทยและขอม ชาวบ้านและพระสงฆ์ต่างนิยมในฝีมือของแกมาก บ้างก็ให้ลอกตำรา บ้างก็เอาตำราขอมมาให้แปลเป็นไทย บ้างก็ให้ลอกแหล่เทศน์ สุดแต่ใครจะจ้างแกรับทั้งนั้น ค่าจ้างนั้นผูกหนึ่งหรือมัดหนึ่งก็ไม่แพง ด้วยงานนี้ทำให้ลุงตาลพอจะมีเงินใช้จ่ายซื้อหมากพลูบุหรี่ไปวันหนึ่ง ๆ โดยไม่ต้องพึ่งพระเสียทุกอย่าง

ข้าพเจ้าเคยบอกกับแกว่า

"ถ้าลุงจะไปรับจ้างสอนหนังสือเด็กตามบ้านหรือทำอะไร ๆ เกี่ยวกับหนังสือคงจะมีคนต้องการ และลุงคงจะให้ความรู้แก่ศิษย์ได้ดี"

แกตอบข้าพเจ้าว่า

"หลานเอ๋ย ลุงเป็นคนมีกรรม แม้แต่ที่ลุงจานหนังสือ ก็เพียงได้เงินมาพอซื้อหมากพลูเท่านั้น ถ้าจะทำเกินกว่านั้น มันก็ให้มีอันเป็นไปทุกคราว มือไม้สั่นบ้างละ ปวดหัวมัวตามองไม่เห็นอะไรบ้าง นี่เป็นกรรมอันหนึ่งซึ่งลุงรู้ตัว หลานจะให้ลุงไปสอนหนังสือตามบ้าน ใครที่ไหนเขาจะจ้างลุงแล้วเด็กที่ไหนจะยอมเรียนยอมเป็นลูกศิษย์ของลุง ร่างกายไม่สมประกอบอย่างนี้ ขึ้นบ้านใครเจ้าของบ้านก็ถือว่า "อัปมงคล" แกพูดด้วยสีหน้าเศร้า ๆ ข้าพเจ้าก็เห็นจริงกับแก เลยหยุดพูดถึงเรื่องนี้เพื่อไม่ให้แกต้องสะเทือนใจอีกต่อไป

วันหนึ่งหลังจากผ่านพ้นวันออกพรรษาไม่กี่วัน ข้าพเจ้าได้ไปสนทนากับลุงตาลที่ห้องแถวร้างตามเคย บังเอิญวันนั้นมีกฐินพระราชทานเป็นกระบวนรถม้าผ่านมา ท่านเจ้าของกฐินหรือผู้ที่ได้รับพระราชทานซึ่งเป็นข้าราชการหรือขุนนางได้นำขบวนมาด้วย มีเครื่องอัฐบริขารสงฆ์แต่เพียงน้อยสิ่ง กระบวนเป็นรถม้าคู่ดูสง่างดงามน่าดู ไม่มีการแห่แหนมากมายอึกทึกเหมือนกฐินชาวบ้านหรือกฐินพวกเรี่ยไร

ตั้งแต่รู้จักสนิทสนมกันมา ข้าพเจ้าพึ่งเห็นลุงตาลตื่นเต้น มากในวัน นั้นเอง แกจ้องดูข้าราชการผู้นำขบวนจนกระบวนผ่านไปจนหมด ส่วนข้าราชการผู้นั้นหันหน้ามามองเพียงแวบเดียว แต่เมื่อเห็นร่างกายลุงตาลเข้าก็รีบเบือนหน้าไปทางอื่น ข้าพเจ้าเห็นลุงตาลน้ำตาไหล ข้าพเจ้าคิดว่าแกคงน้อยใจในวาสนาตัวเองเมื่อเทียบกับข้าราชการผู้นั้น แต่เปล่าเลย ! เพราะข้าพเจ้าได้ยินเสียงแกพึมพำกับตัวเองว่า

"พี่ใหญ่ซึ่งทำแต่คุณงามความดี ชาตินี้เราคงไม่มีโอกาสพบกันอีกแล้ว อ้ายตาลเป็นคนมีบาป เพราะทำแต่กรรมชั่วอันเลวร้าย"

ข้าพเจ้าจึงถามแกว่า "ลุงจ้องดูข้าราชการคนนั้นแล้วร้องไห้ทำไมจ๊ะ?แล้วใครคือ พี่ใหญ่ ท่านเป็นพี่ของลุงหรือ ?"

แกไม่ได้ตอบข้าพเจ้าทันที เพราะมัวหยิบชายผ้าขาวม้าที่คาดเอวไว้ขึ้นมาเช็ดน้ำตาจนแห้ง แล้วก็พูดด้วยเสียงสั่นเครือปนสะอื้นว่า

"ท่านข้าราชการคนนั้นกับลุง เคยเป็นเพื่อนรักกันมาแต่ก่อน" เสียงของแกต่ำและเบากว่าธรรมดา "ลุงเรียกตามทุก ๆ คนที่พากันเรียกว่าพี่ใหญ่ เราเคยเรียนหนังสือร่วมสำนักอาจารย์เดียวกัน" แกหยุดเว้นระยะนิดหนึ่งแล้วก็พูดต่อไปว่า "ที่ลุงร้องไห้นั้นเพราะลุงเห็นท่านผู้นั้นแล้วอดหวนระลึกถึงพระภิกษุผู้เป็นอาจารย์ ซึ่งได้ถ่ายทอดความรู้ให้เป็นวิทยาทาน ท่านเป็นผู้ทรงศีลที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง จิตใจของท่านเต็มไปด้วยความ เมตตา กรุณา สมกับท่านได้สละแล้วทุกสิ่งของโลก บรรดาศิษย์ของท่านมีทั้ง บุตรขุนนาง บุตรเศรษฐี บุตรคนยากจนเข็ญใจ ท่านมิได้มี ใจลำเอียง ต่อศิษย์ผู้ใดเลย ได้ถ่ายทอดวิชาให้เหมือนกันหมด สุดแต่ว่าใครจะมีความขยันหมั่นเพียรและสติปัญญารับไปได้แค่ไหน ท่านไม่เคยเรียกร้องสิ่งตอบแทนเลย หากมีผู้ศรัทธานำปัจจัยไปถวายท่าน ท่านก็นำไปบำรุงวัดและพระศาสนากับศิษย์ที่ยากจนไม่สามารถหาเครื่องเรียนได้ท่านก็ช่วยหาให้เท่าที่ปัจจัยที่เขาถวายท่าน ไม่เคยได้นำไปทำประโยชน์ส่วนตัว ทุกวันโกนท่านอบรมให้โอวาทแก่ศิษย์ ให้มีศีลธรรม มีจิตใจเมตตากรุณา ละอายต่อการทำบาป และให้ศิษย์ทุกคนถือศีล ๕ เป็นประจำตลอดไปเพื่อความเจริญเป็นมงคลต่อตัวเอง ในเวลานั้นลุงไม่เคยเอาใจใส่ในโอวาทของท่านเลย

ยังนึกติท่านว่าไม่ควรเอาเรื่องศีลธรรมมาสอนพวกเด็ก ๆ รุ่นหนุ่มเลย และไม่เห็นมีอะไรจะน่าสนใจและควรจะเป็นเรื่องของคนเฒ่าคนแก่ ลุงคิดว่าเมื่อแก่เฒ่าเข้าวัดเข้าวาคงจะรู้ไปเอง เพราะฉะนั้นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาและศีลธรรมจึงไม่เคยซึมซาบไปถึงจิตใจของลุง เห็นเขาใส่บาตรก็ใส่บ้าง เห็นเขาไหว้ก็ไหว้บ้าง รู้แต่ว่าได้บุญไม่รู้อะไรมากกว่านั้น ประเพณีทำมาอย่างไรก็ทำไปอย่างนั้น ฉะนั้นเมื่อถึงวันโกนซึ่งเป็นวันอบรมให้โอวาท ลุงจึงหาโอกาสคอยหลบเลี่ยงหนีกลับบ้านหรือไปเที่ยวเสีย ครั้นถึงวันพระซึ่งเป็นวันหยุดเรียนเพื่อให้ศิษย์ได้ไปฟังเทศน์ ลุงก็ไม่เคยไป" แกหยุดครู่หนึ่งแล้วกล่าวต่อไปว่า

"นี่แหละหลานเอ๋ย ที่ลุงน้อยใจและเสียใจมาจนบัดนี้ ว่าลุงมันโง่เซ่อไม่รู้ซึ้งถึงรสพระธรรม"

ข้าพเจ้านั่งฟังแกด้วยความเห็นใจ เมื่อเห็นแกหยุดนิ่งไปข้าพเจ้าจึงถามขึ้นว่า

"ท่านข้าราชการคนนั้นคงจะเรียนเก่งนะลุง" แกถอนใจแล้วพูดว่า

"เมื่อพูดถึงการเล่าเรียนแล้ว พูดไปก็เหมือนกับยกตัวเอง แต่ก็เป็นความจริง ลุงเรียนเป็นเยี่ยมในบรรดาศิษย์รุ่นเดียวกัน ถ้าพูดถึงทางศาสนาและศีลธรรมแล้วท่านผู้นั้นเป็นเยี่ยมกว่าศิษย์อื่น ๆ ท่านปฏิบัติและจดจำคำสอนของพระผู้เป็นอาจารย์และถือศีล ๕ อยู่เป็นประจำ ท่านเป็นคนดีมีเมตตาจิตรักเพื่อนรักฝูง ช่วยเหลือเพื่อนที่ตกทุกข์ได้ยากที่เข้าไปหา มีความกตัญญูกตเวทีต่ออาจารย์อย่างน่าสรรเสริญ บัดนี้ลุงรู้แล้วว่า วิชาความรู้นั้นต้องคู่ไปกับศีลธรรม เมื่อก่อนลุงเคยทนงตัวว่าเป็นผู้ที่มีความจัดเจนทั้งหนังสือไทยและขอม แต่แล้วจิตใจชั่วมันก็เข้ามาแทรกแซง เพราะว่าลุงไม่มีศีลธรรมจะเตือนใจให้เกรงกลัวละอายต่อบาป ตกที่นั่งคำโบราณที่ว่า "ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด" แกพูดแล้วน้ำตาก็ซึมออกมา

ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นแก่ร้องไห้มาแต่ก่อน วันนี้ได้เห็นถึง๒ครั้ง ทำให้จิตใจพลอยสลดหดหู่ไปด้วย น้ำตาก็พาลไหลออกมาด้วยความสงสาร ข้าพเจ้าจึงบอกแกว่า

"ถ้าลุงจะไปหาท่าน ข้าราชการคน นั้นแล้วแสดง ตัวชี้แจงให้ท่าน ทราบว่าลุงคือใคร ได้รับเคราะห์กรรมอย่างไรจึงพิการอย่างนี้ หลานเชื่อว่าถ้าท่านเป็นคนดีจริง คงจะให้ความเมตตาแก่ลุงบ้างไม่มากก็น้อย"

ลุงตาลสั่นศีรษะช้า ๆ อย่างอ่อนใจ

"โบราณว่า "มีเงินเขาก็เรียกว่าน้อง มีทองเขาก็นับเป็นพี่" เดี๋ยวนี้ลุงไม่มีอะไรเหลือแล้ว ต้องอาศัยวัดเป็นที่นอน อาศัยข้าวพระเลี้ยงชีวิต ทุก ๆ สิ่งลุงได้สูญเสียไปหมด มันสมควรแล้วที่ลุงได้รับเคราะห์กรรมที่ลุงก่อมันขึ้นเอง จนพิการอย่างนี้ ไม่มีใครจำลุงได้แม้แต่เพื่อนสนิท ถ้าหากลุงไปแสดงตัวและขอความช่วยเหลือจากท่านผู้นั้นลุงเชื่อว่าท่านต้องช่วยเหลือ เพราะน้ำใจท่านนั้นประเสริฐสุดจริง แต่ลุงรู้ตัวดีว่า ลุงเป็นคนเลว เป็นคนผิด ลุงจะไม่ยอมเห็นแก่ตัว ไม่ยอมให้ใครต้องมาเดือดร้อนเพราะลุงเป็นต้นเหตุอีกเป็นอันขาด ลุงจะไม่ยอมให้ใครรู้ว่าลุงเป็นเพื่อนกับท่านผู้นั้น และจะไม่ยอมให้ท่านผู้นั้นรู้ว่าลุงคือใคร ท่านผู้นั้นเปรียบเหมือนผ้าขาวสะอาดบริสุทธิ์ไม่มีจุดด่างดำ ลุง เหมือนผ้าที่สกปรกเต็มไปด้วยสิ่งโสโครก แม้เข้าไปใกล้ผ้าขาวก็จะทำให้ผ้าขาวนั้นต้องมัวหมองไปด้วย ศิษย์ทุกคนของอาจารย์ล้วนแล้วแต่ประกอบกรรมดีกันทั้งสิ้น เขาเหล่านั้นจึงเจริญและพบแต่ความสุข ส่วนลุงสิ ลุงคนเดียวที่ทำให้อาจารย์ผิดหวัง เพราะลุงประกอบแต่กรรมชั่ว ความพิการได้เปลี่ยนแปลงรูปเดิมของลุงหมด แต่เป็นการดี จะได้ไม่มีใครจำลุงได้ ลุงจะไม่ยอมให้คนดีๆ อย่างนี้ต้องมามัวหมองขึ้นชื่อว่า มีเพื่อนที่ใจต่ำช้าเลวทรามอย่างลุง ท่านผู้นี้ผิดกับลุงเหมือนฟ้ากับดิน ท่านเหมือนอยู่ในสวรรค์ แต่ลุงสร้างแต่ความชั่ว ได้รับผลสนองจนต้องทนทุกข์ทรมานเหมือนอยู่ในนรก แม้ว่าลุงจะยังมีชีวิตอยู่ ระหว่างท่านกับลุงก็เหมือนตายจากกันแล้วในชาตินี้ ไม่มีโอกาสพบและเป็นเพื่อนกันอีก"

วันนั้นข้าพเจ้าสนทนากับลุงตาลด้วยความสลดใจ และเป็นวันที่ลุงตาลต้องสะเทือนใจที่สุด นับแต่ข้าพเจ้าได้รู้จักกับแกมา ข้าพเจ้าพยายามปลอบโยนแกตามที่เด็กอย่างข้าพเจ้าจะทำได้ ข้าพเจ้าออกความเห็นว่า

"ลุงน่าจะไปหาพระภิกษุซึ่งเคยเป็นอาจารย์ของลุง บางทีท่านอาจจะแนะนำทางที่เป็นมงคลให้ลุงได้บ้าง"

ข้าพเจ้าพูดแล้วก็มองดูหน้าแก หน้าที่เศร้าสลดอยู่แล้วยิ่งดูหมองเศร้าน่าสมเพชยิ่งขึ้น น้ำตาไหลพราก แกพูดออกมาด้วยเสียงสั่นเครือ

ท่านอาจารย์ได้มรณภาพไปแล้ว และท่านข้าราชการผู้นั้นเป็นเจ้าภาพจัดงานฌาปนกิจศพท่านอย่างสมเกียรติ ทุกคนที่เป็นศิษย์และผู้ที่คุ้นเคยต่างก็เศร้าโศรกเสียดายในการมรณภาพของท่าน แม้ว่าตัวของท่านจะจากไป แต่ความดีของท่านยังฝังแน่นอยู่ในจิตใจของศิษย์ทุกคนไม่รู้ลืม" แกหันมามองข้าพเจ้าแวบหนึ่งแล้วจึงพูดต่อ

"**หลานจงจำไว้นะ ถ้าเติบโตไปภายหน้า แม้จะมีวิชาความรู้เพียงใดก็ขอให้จิตใจมีศีลธรรมเกรงกลัวบาปกรรม รู้จักเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกันบ้าง จงมีความเมตตากรุณาและข้อสำคัญคือถือศีล ๕ ไว้ให้ดี หลานจะมีแต่ความสุขความเจริญตลอดไป** เหมือนกับที่อาจารย์เคยสอนลุงไว้ในอดีต แต่ลุงไม่เอาใจใส่เอง คนที่เขาเชื่อฟังเอาใจใส่ก็ได้ดิบได้ดีไปหมด **หลานเอ๋ยการสร้างความดีนั้นกว่าจะเห็นผลนั้นกินเวลานานนัก** แต่การทำความชั่วเพียงครั้งเดียว มันก็สามารถลบล้างความดีที่เราอุตส่าห์ทำมาเป็นสิบ ๆ ปี ได้เปรียบเหมือนการสร้างโบสถ์สร้างวัดจะต้องใช้เวลาอดทน ขนหิน ขนปูน ใช้เวลาแรมปีกว่าจะสำเร็จงดงามขึ้นมาได้ แต่การทำลายลงให้พินาศนั้นใช้เวลาไม่นานนัก ก็จะทำลายได้"

ข้าพเจ้ารับคำแก รู้สึกสงสารและเห็นใจแกมาก เพราะแม้ว่าแกจะเป็นอะไรก็ตามแกก็ยังให้คติธรรมที่น่าฟังแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าอยากทราบเรื่องราวหนหลังของแก จึงตัดสินใจขอร้องแกว่า

"ลุงจ๋า หลานอยากรู้เรื่องในอดีตของลุง ถ้าลุงไม่รังเกียจว่าเป็นการรบกวนลุง"

ข้าพเจ้าเห็นแกนิ่งเงียบไป ข้าพเจ้าก็ไม่สบายใจคิดว่าแกคงโกรธ และไม่อยากเปิดเผยชีวิตของแกก็เป็นได้ ยิ่งเห็นแกนั่งนิ่งนานเท่าใดข้าพเจ้าก็ไม่สบายใจเท่านั้น แต่แล้วแกก็หยิบกล่องบุหรี่ซึ่งแนบอยู่ที่เอวขึ้นมาเปิด หยิบเอายาตั้งกับใบจากมามวนเป็นบุหรี่ แล้วก็ยกขึ้นจุดสูบอย่างช้า ๆ ท่าทางครุ่นคิดสายตาเหม่อมองออกไปข้างหน้าอย่างไม่มีจุดหมาย แกอัดควันบุหรี่แล้วพ่นออกมาสองสามครั้ง พอไฟลามบุหรี่ใบจากไปครึ่งมวนแกก็ขว้างทิ้ง หันหน้ามาทาง ข้าพเจ้าแล้ว พูดขึ้นช้า ๆ เต็มไปด้วยความตริตรองว่า

"ลุงตกลงใจแล้วว่า จะเปิดเผยเรื่องราวชีวิตแต่หนหลังให้หลานทราบ แต่หลานต้องให้สัญญากับลุงก่อนที่จะทราบเรื่องราวของลุง"

ข้าพเจ้าดีใจมากที่แกจะเล่าเรื่องของแกให้ฟัง เพราะข้าพเจ้ารอคอยมานานด้วยความอยากรู้ จึงรีบรับปากกับแกทันที

"หลานจงจำไว้ว่า เรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้ฟังในวันนี้ก็ดี และในโอกาสต่อไปที่ลุงจะเปิดเผยให้ฟังก็ดี เมื่อหลานทราบแล้วต้องไม่เอาไปเล่าให้ใครฟังอีกเป็นอันขาดในเมื่อเวลาที่ลุงยังมีชีวิตอยู่ หากลุงหาชีวิตไม่แล้วหลานจะนำไปเล่าให้ใครฟังก็ได้ นับว่าหมดข้อผูกพันตามที่ตกลงกันไว้ หลานจะรับคำสัญญาได้ไหม ?"

ข้าพเจ้ารับตกลงทันที แล้วบอกแกว่า

"หลานขอรับรองจะรักษาความลับของลุงไว้ตลอดเวลาที่ลุงยังอยู่"

ข้าพเจ้าสังเกตเห็นหน้าของลุงตาลค่อยแจ่มใสขึ้นบ้าง แกถอนหายใจแล้วพูดว่า

"ลุงรู้ตัวดีว่าลุงได้ทำผิดร้ายแรงอย่างไม่น่าให้อภัยเลย สมแล้วที่ได้รับกรรมเช่นนี้ ลุงยินดีที่จะรับกรรมต่อไป แม้ว่าการเปิดเผยเรื่องราวของลุงจะทำให้ได้รับการสาปแช่งเพียงไร ก็ไม่สาสมกับความผิดที่ลุงก่อขึ้น"

ข้าพเจ้ายิ่งกระหายอยากทราบเรื่องราวของแกมากขึ้น รีบขอร้องให้แกเล่าให้ฟังโดยเร็ว แกจึงเริ่มเรื่องขึ้นว่า

"เรื่องของลุงนั้นมันยืดยาว ถ้าจะให้ละเอียดมันต้องกินเวลานาน เพราะจะต้องรื้อฟื้นความทรงจำเก่า ๆ ลุงอยากจะบันทึกไว้เป็นหนังสือ ข้อความที่บันทึกนี้ถ้าหลานข้องใจตอนใดก็ถามได้ ลุงได้ตั้งใจแน่แล้ว ว่าจะเล่าให้หลานฟังหมด"

ข้าพเจ้ายินดีมาก รีบบอกแกว่าจะหากระดาษและดินสอมาให้ แต่ลุงตาลปฏิเสธว่า กระดาษดินสอนั้นแกไม่ได้เขียนมานานแล้ว ตั้งแต่แขนพิการ จะเริ่มเขียนใหม่ก็คงไม่สะดวกเหมือนจานหนังสือลงบนใบลาน ซึ่งแกชำนาญ และขอให้ข้าพเจ้าหาใบลานที่เขาทำไว้เป็นผูก ๆ อย่างคำภีร์พระเทศน์มาให้แก ต่อมาข้าพเจ้าหามาให้ตามความประสงค์ของแก ไม่นานนักลุงตาลก็เขียนเรื่องราวของแกเสร็จเรียบร้อย

หลังจากนั้นแกบอกกับข้าพเจ้าว่า แกปลาดใจว่าเหตุใดแกจานประวัติของแกเอง คราวนี้ จึงไม่ปวดหัวมัวตามือไม้สั่น เหมือนกับที่รับจ้างจานใบลานให้คนอื่น

ต่อไปนี้เป็นประวัติชีวิตของลุงตาลที่ได้บันทึกไว้บนใบลาน ซึ่งข้าพเจ้าได้เรียบเรียงเพื่อให้เข้าใจง่าย และเปลี่ยนแปลงคำพูดเพื่อให้เหมาะสมกับกาลเวลาและสมัย แต่เนื้อเรื่องหลักใหญ่ใจความยังคงเดิมทุกประการ

"เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระพุทธเจ้าหลวง) ทรงเสวยราชสมบัติได้ประมาณ ๒๓ ปี ลุงยังเด็กได้รับการเลี้ยงดูจากมารดาเพียงผู้เดียว บิดาของลุงเสียชีวิตก่อนที่อายุลุงจะถึงขวบ เมื่อบิดาของลุงสิ้นชีวิตลงนั้น ไม่ได้เหลือทรัพย์สมบัติไว้ให้มากนัก เพราะครอบครัวของลุงก็ไม่ใช่จะร่ำรวย เพียงพอมีพอกินเหมือนชาวบ้านทั้งหลาย ทั้งมารดาของลุงและลุงต้องได้รับความลำบากมาก เราต้องไปอาศัยอยู่กับเพื่อนของแม่ในสวนใกล้ติดถนนใหญ่ เวลานั้นถนนเจริญกรุงบางแห่งข้างทางยังเป็นสวนและป่า แม่ต้องทำงานโดยการสานกระบุงตะกร้ากระจาดขาย ถึงหน้าผลไม้ก็รับจ้างสานชลอมใส่ผลไม้ตามแต่ชาวสวนจะว่าจ้าง เพื่อนำเงินที่หามาได้ มาเลี้ยงดูลูกคนเดียวคือ ลุง แม่คิดการไกล ไม่อยากให้ลูกลำบากโดยต้องใช้กำลังกาย อย่างชาวบ้านทั่ว ๆ ไปในสมัยนั้นมีขึ้นหมากขึ้นมะพร้าว ขุดดินท้องร่องสวนทำนา เป็นงานที่ต้องอาบเหงื่อต่างน้ำเพื่อเลี้ยงชีพ จึงอยากให้ลูกคือลุงรู้หนังสือ คนที่รู้หนังสือในสมัยนั้นมีน้อยคน ยิ่งเป็นผู้หญิงชาวบ้านธรรมดายิ่งหาไม่พบ คนรู้หนังสือมักเป็นขุนนางและทำงานเบา แม่ของลุงจึงพยายามหาทางให้ลุงมีความรู้

วันแรกที่แม่พาลุงไปฝากเรียนหนังสือกับอาจารย์นั้นเป็นวันครู และเป็นวันข้างขึ้น แม่บอกโบราณท่านว่า "เรียนอะไรเรียนให้รู้ เป็นครูเขา" แม่จึงเลือกวันพฤหัสซึ่งเป็นวันครู เลือกวันข้างขึ้นเพื่อให้ชีวิตจะแจ่มใส ลุงจำได้ว่า ก่อนรุ่งขึ้นจะถึงวันพฤหัสลุงตื่นเต้นที่จะได้ไปเรียนหนังสือ ลุงตื่นแต่เช้าเพราะนอนไม่ค่อยหลับเห็นแม่กำลังหุงข้าวเพื่อใส่บาตร แม้ว่าเราจะยากจนเพียงไรแต่แม่ก็ไม่เคยเว้น แม่ใส่บาตรเช้าเป็นประจำวันละ ๑ องค์ แม่บอกว่าเป็นน้ำพักน้ำแรงของแม่จะได้อุทิศส่วนกุศลให้พ่อและตากับยาย เมื่อแม่อาบน้ำทาแป้งทาขมิ้นเกล้าจุกให้เรียบร้อย

ก่อนจะพามาหาอาจารย์ แม่ได้หาดอกไม้ธูปเทียนให้ลุงนำไปบูชาครู พอแต่งตัวกินข้าวเสร็จเรียบร้อย แม่ก็พาออกเดินสู่ถนนใหญ่แล้วเดินต่อไปอีกเป็นเวลานานกว่าจะถึงที่หมาย เมื่อเข้าเขตวัดเดินผ่านลานทรายก็พบต้นพิกุลเป็นจำนวนมากเรียงรายอยู่ข้างลาน ดอกตกเกลื่อนอยู่ที่ใต้ต้นส่งกลิ่นหอมเมื่อเราเดินผ่าน ลุงยังไม่เคยเข้าวัดนี้มาก่อนจึงดูแปลกตาเดินเหลียวหน้ามองเหลียวหลัง แม่หันมาเห็นเข้าจูงมือเดินให้เร็วเข้า แต่ลุงถ่วงให้ช้าลงเพราะชักจะกลัวอาจารย์เมื่อมาใกล้วัด ลุงมองดูใต้ถุนโปร่ง เห็นโลงศพเปล่าเก่า ๆ ๒–๓ ใบ วางอยู่ใต้นั้นระเกะระกะ ลุงรีบเดินตามแม่ติดหลังขึ้นกะไดกุฏิใหญ่หลังหนึ่ง เมื่อขึ้นไปถึงก็เห็นเป็นทางเดินยาวสองข้างทางเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ แม่จูงลุงเดินผ่านไปจนถึงหอมีกลองใหญ่แขวนอยู่ ๑ ใบ ถัดไปเป็นห้องกว้างใหญ่ไม่มีฝารู้ภายหลังว่าเป็นหอฉัน ที่หอฉันนี้มีเด็กหลายคนนั่งพับเพียบอยู่กับพื้น ต่างคนต่างก็กำลังก้มหน้าก้มตาเขียนหนังสืออยู่ จึงไม่ค่อยได้ยินเสียงดัง เห็นสามเณรองค์หนึ่งกำลังจับมือเด็กซึ่งตัวเล็กที่สุดในจำนวนนั้นให้เขียนหนังสือ เมื่อลุงนับดูเด็กที่นั่งนับได้ ๑๕ คนพอดี เด็กเหล่านี้มีทั้งผมจุกผมแกละซึ่งมีทั้ง ๒ แกละ และ ๓ แกละ ทั้งหางเปียยาวคล้ายชาวจีนผู้ใหญ่ เมื่อแม่พาลุงเดินเข้าไปเด็กพวกนั้นก็หันมามองเป็นตาเดียวกัน

แม่เดินเข้าไปหาพระภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งนั่งห่างจากเด็กพวกนี้ไปพอควร ลุงเดินตามแม่ไปติดๆ ไม่ยอมห่างเพราะแปลกที่ พอไปถึงตรงหน้าห่างท่านพอสมควรแม่ก็ลงนั่งพับเพียบกราบลงตรงหน้าท่าน ๓ ครั้ง ท่านยิ้มอย่างใจดีถามว่า

"สีกามีธุระอะไรกับอาตมาหรือ?" แม่ยกมือพนมแค่อกแล้วเรียนกับท่านว่า

"อิฉันอยากจะมาขอฝากบุตรชายให้เป็นลูกศิษย์ของท่านสักคนเจ้าค่ะ อิฉันเคยกราบเรียนไว้แล้วครั้งหนึ่ง มันกำพร้าพ่อมาตั้งแต่ยังเล็ก ๆ อิฉันคิดว่าถ้าไม่ได้เล่าเรียนหนังสือโตขึ้นก็ต้องทำงานหนัก นาหรือสวนก็ไม่มีของตัวเอง จึงอยากจะขอความกรุณาท่านเป็นที่พึ่งเจ้าค่ะ" แม่พูดแล้วก็เรียกลุงซึ่งนั่งอยู่ข้างหลังแม่ให้เข้าไปกราบพระองค์นั้น ลุงก็เข้าไปกราบท่านเหมือนกับที่แม่ของลุงทำเมื่อครู่นี้ ท่านบอกว่าสีกาคิดถูกแล้ว ชื่ออะไรล่ะ

แม่รีบตอบเพราะเห็นลุงนั่งนิ่ง

"ชื่อตาลเจ้าค่ะ"

"อายุเท่าไหร่แล้ว" ท่านถามอีก แม่นั่งนับนิ้วแล้วก็บอกท่านว่า

"ย่างเข้า ๑๑ ขวบปีนี้เจ้าค่ะ"

ขณะที่แม่กำลังพูดกับท่านอาจารย์ ลุงก็คลานออกมานั่งข้างหลังแม่มองดูพวกเด็ก ๆ ซึ่งขนาดเท่าลุงนั่งเขียนหนังสือกัน ลุงมองไปเจอเด็กสองแกละคนหนึ่งซึ่งกำลังจ้องมองดูลุงอยู่ก่อนแล้ว เพราะมันไม่ได้ดูหนังสือเหมือนเด็กอื่น ๆ พอลุงหันไปพบเข้าเด็กคนนั้นก็แหกตาแลบลิ้นหลอก ลุงนึกโกรธอยู่ในใจ สะบัดหน้าไปทางอื่น พอเผลอหันไปดูอีก ก็แลบลิ้นหลอกอีก ลุงคิดว่าอ้ายสองแกละนี้ต้องเป็นหัวโจกในพวกเด็ก ๆ ภายหลังลุงทราบชื่อเด็กคนนั้นว่า ชื่อเจ้าแกละตามหัวของมันเพราะพ่อแม่ยังไม่ได้ตั้งชื่อให้ดีกว่านี้

ท่านอาจารย์ได้รับลุงไว้เป็นศิษย์อีกคนหนึ่ง รวมทั้งหมดเป็น ๑๖ คน การเรียนของลุงอยู่ในขั้นดี เพราะลุงขยันเรียนทั้งหนังสือไทยและขอม ทั้งนี้เนื่องจากแม่เคยบอกว่า คนที่ไม่มีความรู้นั้นโตขึ้นจะต้องลำบาก ต้องทำงานหนักโดยใช้กำลังกายเหมือนควาย ในเพื่อน ๆ รุ่นเดียวกันนี้ ลุงสนิทสนมกับสายซึ่งอายุไร่เรี่ยกับลุง เรารักกันมากและอีกคนหนึ่งลุงรักและนับถือมากเพราะเป็นคนดี คอยเอาใจใส่ช่วยเหลือพวกเราเสมอเหมือนพี่ช่วยน้อง เราจึงพากันเรียกว่า "พี่ใหญ่"

วันหนึ่งลุงเกิดเรื่องกับเจ้าแกละ ลุงจำวันนั้นได้ไม่ลืมเลย เมื่อถึงเวลาหยุดพักเรียน พวกเด็ก ๆ ก็วิ่งลงไปเล่นที่ลานวัดเพื่อให้พระท่านได้ฉันเพล ลุงกับสายก็ลงมาเล่นทอยกองกันที่ใต้ต้นพิกุล ขณะที่ลุงกำลังโน้มตัวลงจะทอยกอง อ้ายแกละแกล้งวิ่งตรงมาที่ลุงแล้วเอาขาปัดขาลุง ลุงไม่ทันรู้ตัวจึงล้มอย่างไม่มีท่าที่กลางลานใต้ต้นพิกุลนั่นเอง พอลุกขึ้นได้ด้วยความโกรธจัด ลุงโดดเข้าชกหน้าอ้ายแกละ ซึ่งไม่ทันระวังตัวเพราะมัวหัวเราะชอบใจที่แกล้งลุงได้ เจ้าแกละก็เลยล้มลงไปไม่เป็นท่าเหมือนกัน เจ้าแดงเพื่อนคู่หูของเจ้าแกละก็โดดเข้ามาชกลุงเพื่อช่วยเจ้าแกละสายเลยเข้าขวางไว้ สายบอกเจ้าแดงว่าให้เขาสู้กันตัวต่อตัวดีกว่า พอดีเจ้าแกละหายงงลุกขึ้นมาได้ก็ร้องห้ามว่า

"อย่า อ้ายแดง ปล่อยข้าคนเดียว เอ็งเข้ามาช่วยมันไม่ยุติธรรม" ลุงเตรียมระวังตัวตาจ้องดูเจ้าแกละมันจะเล่นงานท่าไหน แต่เมื่อได้ยินเจ้าแกละมันห้ามเจ้าแดงก็นึกชมมันอยู่ในใจว่า ถึงมันจะทะลึ่งก็จริง แต่มันยังมีใจเป็นลูกผู้ชายเหมือนกัน ยังไม่ทันจะปะทะกันเป็นครั้งที่ ๒ พี่ใหญ่ก็เข้ามาห้ามถามว่าเรื่องอะไรกัน ไม่ทันจะเล่าเรื่องให้พี่ใหญ่ฟัง สามเณรก็ลงมาบอกว่าอาจารย์เรียกทั้ง ๔ คน ลุงมีความเกรงกลัวอาจารย์มากเพราะเป็นครั้งแรกที่ท่านให้หาเพราะทำความผิด เราทั้ง ๔ คนต่างก็มองหน้ากัน ยังฉิวเจ้าแกละที่มันเป็นคนก่อเรื่องขึ้น แต่เจ้าแกละไม่ได้โกรธลุงเลยซ้ำเมื่อเห็นลุงกลัวมากก็กลับเข้ามาปลอบว่า

"ทำใจดี ๆ ไว้อาจารย์ท่านไม่เคยสั่งสอนด้วยการเฆี่ยนตีหรอก" ลุงยังนึกหมั่นไส้มันไม่หาย เพราะอ้ายแกละทีเดียวเป็นต้นเหตุ ยังมีหน้ามาพูดกับลุงอีก เรา ๔ คนเดินตามสามเณรมาด้วยความไม่สบายใจ พี่ใหญ่สงสารและเป็นห่วงเดินตามมาบอกว่า

"ท่านอาจารย์ชอบคนพูดความจริง ถ้าสิ่งใดเป็นความจริงแล้วพูดไปเถิดไม่ต้องกลัว"

เมื่อมาถึงบนกุฏีท่านอาจารย์นั่งคอยอยู่แล้ว หน้าตาของท่านไม่บอกความโกรธเลย ยังคงยิ้มแย้มเหมือนว่าเราขึ้นไปหาท่านตามธรรมดา ทำให้ลุงคลายความกลัวลงบ้าง เราทั้ง ๔ คนตรงเข้าไปนั่งกราบท่าน แล้วก็ถอยมานั่งนิ่งด้วยหัวใจที่เต้นระทึกคอยดูท่านจะว่าอะไร แล้วท่านก็เอ่ยขึ้นด้วยเสียงธรรมดา

"พวกเธอทั้ง ๔ คนมีเรื่องอะไรถึงได้ชกต่อยกัน ขอให้พูดความจริงนะ" ยังไม่ทันจะมีใครพูดขึ้น เจ้าแกละซึ่งดูเหมือนจะคอยสารภาพอยู่แล้ว ก็ตรงเข้าไปกราบอาจารย์แล้วก็พูดขึ้นทันที

"ผมเป็นคนผิดเองครับหลวงพ่อ ผมตั้งใจแกล้งยั่วตาลเล่น จึงวิ่งไปขัดขาเขาจนเขาล้มลง พอนายตาลลุกขึ้นได้ก็โกรธผม จึงชกปากผมจนหงายหลังล้มลงไปนายแดงจะเข้ามาช่วยผมแต่นายสายห้ามไว้ ก็พอดีสามเณรไปบอกว่าหลวง-พ่อให้หาพวกผมก็พากันมานี่แหละครับ"

ท่านนั่งฟังด้วยความสนใจ เมื่อเจ้าแกละพูดจบก็ถามขึ้น

"ที่นายแกละพูดนั้นเป็นความจริงทั้งหมดหรือ ?" เราสามคนต่างก็รับว่าเป็นความจริงทั้งหมด ลุงยังคิดในใจว่า แม้อ้ายแกละมันจะเกเรบ้างแต่ก็ยังรักที่จะพูดความจริง ถึงมันจะขัดขาลุงล้มแต่ลุงก็ได้ชกมันแล้วเลยพอดีกันไม่เสียเปรียบ เมื่อคิดได้ดังนั้นก็ค่อยคลายความโกรธลง

เมื่อท่านได้ฟังพวกเรารับรองก็พูดขึ้นว่า

"เธอทั้ง ๔ คนร่วมเรียนมาด้วยกันแต่ไม่มีความสามัคคี กลับแกล้งกันเอง นอกจากหนังสือที่ฉันสอนให้เธอแล้ว ฉันยังสอนให้พวกเธอมีความสามัคคีกัน ให้รักกันเหมือนพี่เหมือนน้อง ความสามัคคีเป็นสิ่งหนึ่งที่นำมาซึ่งความสำเร็จ ถ้าเราร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมความคิดความเห็นกัน มันจะนำมาซึ่งความเจริญ บ้านใดประเทศใด มีความสามัคคีกัน ก็จะมีแต่ความสุข ความเจริญก้าวหน้า และฉันยังได้สอนให้พวกเธอมีความเมตตากรุณา ไม่เห็นแก่ตัว และให้มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อตัวเอง และคนทั่วไป ขอให้ถือศีลห้าเป็นประจำ"

ขณะที่ท่านกำลังให้โอวาทสั่งสอนพวกเราอยู่นั้น ก็มีชายคนหนึ่งท่าทางเป็นชาวสวนเดินค่อมตัวไปนั่งกราบตรงหน้าท่าน ทำให้ท่านงดการให้โอวาทพวกเราหันไปสนใจกับชายผู้นั้น เมื่อกราบแล้วชายผู้มาใหม่ก็พูดว่า

"กระผมได้ทราบว่าสงกรานต์ปีนี้ทางวัดจะมีงาน และตั้งโรงทาน กระผมอยากจะช่วยน้ำพักน้ำแรงของตัวเอง ผมทำน้ำตาลมะพร้าวไว้ และนำมาถวาย ๔ ปีบ เผื่อท่านจะได้นำไปใช้ประโยชน์ในงานด้วย ท่านจะให้กระผมขนไปไว้ที่ไหน กระผมจะจัดการให้เรียบร้อย" ท่านตอบชายผู้นั้นอย่างยิ้มแย้มด้วยความยินดีในการทำบุญของเขา

"ขอบใจโยมมาก ที่อุตส่าห์นำน้ำตาลมาช่วยงานอาตมารู้สึกดีใจมาก งานเช่นนี้ตามปกติก็ต้องใช้น้ำตาลมากเพื่อประกอบอาหารหวานคาว พอดีโยมนำมาถูกใจ

อาตมาจริง ขออนุโมทนาส่วนกุศลนี้ด้วยนะโยม ไม่ต้องขนไปไว้ไหนหรอกโยม เอาขึ้นไว้ที่ศาลาท่าน้ำที่เรือจอดก็แล้วกัน แล้วอาตมาจะสั่งให้เขาจัดการภายหลัง"

ชายผู้นั้นนึกสงสัยแต่ก็ไม่กล้าซักถามท่าน รีบกราบท่าน ลงไปที่เรือจอด และจัดการตามที่ท่านสั่ง

เมื่อชายชาวสวนผู้นั้นลงไปแล้ว ท่านอาจารย์ก็หันมาทางเราทั้ง ๔ คน แล้วกล่าวว่า

"พวกเธอทั้ง ๔ คนจะได้รู้ถึงคุณค่าของความสามัคคีที่ฉันพูดมาแล้ว เพื่อจะได้ไถ่โทษที่พวกเธอทำผิด ฉันขอร้องให้พวกเธอไปยกน้ำตาลปี๊บที่ศาลาท่าน้ำมาคนละปี๊บ เอาไปไว้ที่ห้องเก็บของข้างหอระฆัง อย่าลืมว่าเฉพาะเธอทั้ง ๔ คนเท่านั้นนะจะให้ใครช่วยไม่ได้ถ้ายกคนละปี๊บไม่สำเร็จก็ให้ปรึกษากันได้ แต่น้ำตาลทั้ง ๔ ปี๊บต้องมาอยู่ในห้องเก็บของก็แล้วกัน"

เรา ๔ คนมองตากัน ลุงนึกชังหน้าไอ้แกละขึ้นมาอีก นึกอยู่ในใจเพราะอ้ายแกละคนเดียว ทำให้พวกเราพลอยลำบากไปด้วย เมื่อพากันกราบท่านลุกออกมาแล้วก็ลงมาที่ท่าน้ำ มองเห็นปี๊บน้ำตาลตั้งเรียงกันอยู่ ๔ ปี๊บ ต่างคนต่างก็พยายามยกกันคนละปี๊บ แต่มันหนักมาก เด็ก ๆ อย่างเราคนเดียวไม่มีทางจะยกขึ้นเลย แม้แต่ผู้ใหญ่เองก็ยากที่จะยกขึ้น เมื่อพยายามกันอยู่นานก็ไม่มีทางจะยกไหว เจ้าแกละหัวโจกจึงพูดขึ้นว่า

"หลวงพ่อบอกว่า ถ้ายกคนเดียวไม่ไหวก็ต้องใช้ความสามัคคี ลองช่วยกันยกปี๊บละ ๒ คน ๒ เที่ยวก็หมด" ว่าแล้วเจ้าแกละกับเจ้าแดงก็ช่วยกันยก แต่เพียงแต่ยกขึ้นเท่านั้นจะยกเดินก็ไม่ไหวเพราะมันหนัก ต่อเมื่อลุงกับสายช่วยอีก ๒ คนรวมเป็น ๔ แรง จึงค่อยยกสบายหน่อย แต่ถ้าเดินไปไกลคงจะได้แต่ทนเจ็บมือไม่ไหว เพราะต้องใช้มือหนึ่งช้อนก้นปี๊บอีกมือหนึ่งจับบนปี๊บซึ่งไม่ถนัด เราจึงปรึกษากันว่าทำอย่างไรเราจึงจะขนน้ำตาล ๔ ปี๊บขึ้นไปบนห้องเก็บของข้างหอระฆังบนกุฏิได้ เผอิญเจ้าแกละตาไวเหลือบไปเห็นสาแหรกคู่หนึ่งอยู่ในเรือประทุน พอดีในเรือนั้นไม่มีคน เจ้าแกละออกความเห็นว่า ควรเอาปี๊บน้ำตาลใส่สาแหรกแล้วใช้ไม้คานหาม

โดยเรา ๔ คนช่วยกันหามคงจะสำเร็จแน่ พวกเราก็เห็นดีด้วย เจ้าแกละจึงถือโอกาสหยิบสาแหรกออกมาข้างหนึ่ง แล้วช่วยกันยกปี๊บน้ำตาลวางบนสาแหรก ซึ่งก็วางได้พอดี ส่วนไม้คานนั้นใช้แต่หาบถ้าใช้หามคงไม่ได้ เจ้าแดงเหลือบไปเห็นไม้พลองที่เจ๊กใช้หาบอิฐหาบปูนทิ้งไว้ใต้ถุนกุฏิอันหนึ่ง ตกลงจึงใช้ไม้พลองสอดหูสาแหรกแล้วพวกเราก็ช่วยกันหามข้างละ ๒ คน แม้จะยกขึ้นเหนือพื้นดินเพียงเล็กน้อยเพราะพวกเราตัวสูงกว่าสาแหรกไม่เท่าไหร่ แต่ก็เดินสบายกว่าคราวแรกมาก จะเจ็บบ่าบ้างก็ไม่หนักหนาอะไร ไม่ช้าน้ำตาลทั้ง ๔ ปี๊บก็ขึ้นไปอยู่บนห้องเก็บของโดยเรียบร้อย ท่านอาจารย์ยืนมองดูและยิ้มด้วยความพอใจ มันเป็นเหตุการณ์ครั้งแรกที่ประทับใจลุงอย่างจะลืมไม่ได้เลย ความโกรธเคืองที่ลุงมีต่อเจ้าแกละหายไปหมด ต่อมาเราก็รักใคร่กันและเป็นเพื่อนที่สนิทสนมกัน การทะเลาะชกต่อยกัน นับตั้งแต่วันนั้นมาก็ไม่มีเกิดขึ้นอีกเลยในพวกศิษย์ของท่านอาจารย์

เมื่อเราอายุได้พอสมควรที่จะตัดจุกได้แล้ว ศิษย์ที่พ่อแม่เป็นคนร่ำรวยหรือเป็นพวกขุนนาง ก็มีพิธีโกนจุกเป็นงานใหญ่โต มีการเชิญแขกมาลงขัน มีการเล่นฉลองเลี้ยงดูกันอย่างสนุกสนาน การโกนจุกนั้นถือว่าเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งสำหรับเด็กที่ไว้จุก สำหรับลุงนั้น แม่บอกว่าเราเป็นคนจนจะโกนจุกที่บ้านก็ไม่มีเงิน ฉะนั้นแม่จึงพาไปโกนจุกหมู่ที่โบสถ์พราหมณ์เสาชิงช้า ส่วนพวกที่ไว้แกละนั้นไม่สู้จะสำคัญนัก จะโกนทิ้งเมื่อไหร่ได้ไม่ต้องมีพิธี แต่ก็มีจำนวนไม่น้อยที่ไปโกนที่โบสถ์พราหมณ์ ส่วนเจ้าพวกไว้เปียนั้นคงไว้ตลอดมาจนโต เพราะมีเชื้อสายเป็นจีน เด็กและผู้ใหญ่ไว้อย่างเดียวกันหมด เมื่อหลังจากโกนจุกแล้วร่างกายก็เติบโตย่างเข้าสู่วัยหนุ่ม การเรียนของลุงนั้นอยู่ในขั้นดีกว่าศิษย์ในรุ่นเดียวกัน ส่วนเพื่อนของลุงคือสายนั้น ตรงกันข้ามกับลุง การเรียนของพี่ใหญ่อยู่ในขั้นดีพอใช้

ที่กุฏิท่านอาจารย์ของเรานั้น มีห้องสมุดใหญ่ห้องหนึ่ง เมื่อโตขึ้นมีความรู้มากขึ้นลุงก็ได้เข้าไปค้นคว้าหาความรู้ในห้องสมุดนี้ก็ได้ความรู้เพิ่มขึ้นอีกมาก สิ่งใดสงสัยก็ถามอาจารย์ ท่านก็ยินดีบอกและอธิบายให้เข้าใจแจ่มแจ้ง รู้สึกว่าท่านพออกพอใจที่เห็นศิษย์ของท่านเอาใจใส่ค้นคว้าในการเล่าเรียน ในห้องสมุดนั้นมี

หนังสือตำรับตำราต่าง ๆ ส่วนมากเป็นสมุดข่อยทั้งดำและขาวสมุดดำเขียนด้วยตัวรงค์สีเหลือง เช่น ตำราว่าด้วยสมุนไพร ตำราหมอ และอื่น ๆ อีกจำนวนมาก มีทั้งหนังสือไทย ขอม และหนังสือฝรั่ง ท่านอาจารย์มีความรู้มาก จนลุงคิดว่าถ้าท่านเป็นข้าราชการแล้วตำแหน่งขุนนางชั้นพานทองคงไม่พ้นท่านเป็นแน่ แต่นี่ท่านได้สละแล้วซึ่ง ลาภ ยศ หันมาทรงศีลอันบริสุทธิ์เที่ยงธรรม สร้างคุณธรรมความดีให้วิทยาทานแก่เด็ก ๆ และอบรมให้เด็กเหล่านั้นเป็นคนดีมาแต่เยาว์วัย แต่สำหรับลุงจิตใจของลุงเวลานั้น นึกแต่เพียงว่าการถือศีลกินเพลนั้นไม่ใช่เรื่องของเด็กจึงไม่ได้เอาใจใส่ ดังนั้นรสพระธรรมอันสูงส่งของท่านอาจารย์ จึงไม่ได้ซึมซาบเข้าไปในจิตใจของลุงเลย

หลังจากเราต่างก็ย่างเข้าสู่วัยหนุ่มด้วยกันแล้ว การเรียนก็สิ้นสุดลง พวกเราต่างก็แยกย้ายกันไปด้วยความอาลัยรัก พี่ใหญ่ได้กล่าวขึ้นในวันสุดท้ายว่า

"**พวกเราศิษย์ร่วมอาจารย์เดียวกัน ถ้าต่อไปในอนาคต แม้นใครตกทุกข์ได้ยากอย่างใดก็ขออย่าให้ทอดทิ้งกัน ใครได้ดีมั่งมีศรีสุขก็ขอให้ช่วยเพื่อนที่ตกทุกข์ได้ยาก และควรจะพบกันอย่างน้อยปีละครั้ง คือในงานไหว้ครูของอาจารย์ ขอให้พวกเราทุกคนจงมาชุมนุมไหว้ครู และพบปะกันที่สำนักของท่านอาจารย์ หากใครมีทุกข์มีสุขอย่างไรและอยู่ที่ใดจะได้รู้ทั่วกัน**"

วันนั้นลุงจำได้ว่าพวกเราต้องจากกันด้วยความอาลัยอย่างสุดแสน ต่างพากันเข้าไปกราบลาท่านอาจารย์ด้วยน้ำตานองหน้าแทบทุกคน ท่านอาจารย์ก็ให้ศีลให้พรและให้โอวาทด้วยความตื้นตันใจในความสำเร็จของพวกลูกศิษย์ แล้วเราก็ลาสำนักซึ่งเคยให้การศึกษา ให้ความร่มเย็นมาตั้งแต่น้อยจนใหญ่ด้วยความจำใจ ต่อมาลุงก็เริ่มต้นชีวิตใหม่ แต่ยังไม่ทันไรลุงก็ได้รับความทุกข์อย่างหนัก แม่ของลุงซึ่งยังไม่ทันจะได้ชมผลสำเร็จที่แม่ตั้งใจสร้างไว้ก็มาด่วนถึงแก่กรรมลงก่อน มันทำให้ลุงต้องโศกเศร้ามาก เพราะเราอยู่ด้วยกันเพียงสองคนแม่ลูกเท่านั้น เมื่อแม่จากไปก็ทิ้งแต่ความว้าเหว่เศร้าโศกอาลัยไว้ให้กับลูก

ในเวลานั้นคนที่มีความรู้ก็มุ่งหวังที่จะเป็นแต่ข้าราชการ เพราะเมื่อเป็นขุนนางจะได้เบี้ยหวัดเงินปี ดูเหมือนจะมีสุภาษิตบทหนึ่งว่า "สิบพ่อค้าไม่เท่าหนึ่งพระยาเลี้ยง"

สำหรับลุงมีความคิดแปลกไปกว่าคนอื่น คืออยากจะเป็นพ่อค้า แต่ไม่มีทุน เพราะการเป็นพ่อค้านั้นย่อมจำเป็นจะต้องใช้ทุน ลุงนึกถึง "สาย" ขึ้นมาได้ สายซึ่งเคยเป็นเพื่อนรักร่วมสำนักศึกษาเดียวกัน ก็พอดีได้ทราบข่าวมาว่าพ่อแม่ของสายได้ถึงแก่กรรมลงหมดแล้ว สายเองก็ไม่มีพี่น้องและญาติที่ไหน ดังนั้นมรดกจำนวนมากมายจึงตกอยู่กับสายคนเดียว ลุงตกลงใจจะไปหาสายเพื่อขอความช่วยเหลือในเรื่องเงิน

เมื่อไปพบสาย สายก็ยังเป็นเพื่อนสนิทของลุงเหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง ลุงได้เล่าถึงความตั้งใจอยาก มีอาชีพเป็น พ่อค้าบอกว่ากำลัง ต้องการเงินก้อนหนึ่งไปทำทุน สายได้ฟังก็หัวเราะเสียงดังลั่น แล้วพูดขึ้นว่า

"เฮ้ย ! ตาล กันเห็นแต่ใคร ๆ เขาปรารถนาจะทำงานเป็นขุนนางกันทั้งนั้น แต่แกมีความคิดแปลกดี ดันจะไปเป็นพ่อค้า เออ, เรามากินเหล้ากันก่อนดีกว่า" ว่าแล้วสายก็สั่งให้คนใช้ไปหาเหล้ายากับกับแกล้มมาทันที ลุงชักกระสับกระส่ายเพราะไม่แน่ว่าจะได้เงินจากสายหรือไม่ สายสังเกตเห็นกิริยาของลุง คงจะรู้ว่าลุงไม่สบายใจในเรื่องเงินจึงหัวเราะแล้วพูดว่า

"ตาล แกอย่านึกว่ากันไม่ช่วย กันช่วยแกเต็มที่เลยเพื่อน เอาไป ๕๐ ชั่ง พอไหม ?" ลุงได้ยินแทบไม่เชื่อหูว่าสายออกปากให้ยืมตั้ง๕๐ชั่ง ไม่น่าจะเป็นไปได้ หัวใจแทบหยุดเต้น แล้วลุงก็พูดตะกุกตะกักอ้อมแอ้มขอบใจสายอยู่ในลำคอ เพราะความตื่นเต้น เนื่องจากลุงเป็นคนจนเงินชั่งสองชั่งก็ยังไม่เคยมี แต่บัดนี้ลุงมีเงินถึง ๕๐ ชั่ง อาหารข้าวปลาที่คนใช้ยกมาวางตรงหน้ามองดูลานตาไปหมด หูได้ยินแต่....

...."๕๐ ชั่ง.... ๕๐ ชั่ง.... ๕๐ ชั่ง" เท่านั้น ไม่รู้ว่ารสอาหารมันเปรี้ยว, หวาน, มัน, เค็ม อย่างไร ความจริงลุงอยากจะเตือนสายว่า พอออกจากสำนักเรียนก็กินเหล้าเมายาทีเดียว เพราะเมื่ออยู่สำนักเรียนนั้น ท่านอาจารย์ได้สั่งสอนให้ละเว้นจากการเสพสุรายาเมา แต่แล้วก็ไม่ได้พูด มัวตื่นเต้นในเรื่องเงินเสียเลยพลอยดื่มสุราไปด้วยอยู่จนเวลาพอสมควรแล้วลุงก็ลากลับ สายบอกให้เอาเงินไปด้วย แล้วเรียกเจ้าหมัดคนขับรถม้าซึ่งเป็นแขกเข้าไปในบ้านกับ คนใช้สักคู่ก็ยกปี๊บใบหนึ่งมาขึ้นรถม้า สายเข้ามากระซิบบอกลุงว่า ในปี๊บนั้นบรรจุเงินเหรียญบาท ๕๐ ชั่งพอดี สายไม่ยอมให้ลุงทำสัญญาใด ๆ ทั้งสิ้น

กลับมาถึงบ้านเจ้าหมัดกับลุงก็ช่วยยกปี๊บเข้ามาในบ้านรู้สึกว่าหนักมาก แต่ลุงกับเจ้าหมัดกำลังหนุ่มและแข็งแรงจึงยกได้ไม่ยากนัก เมื่ออยู่คนเดียวลุงก็เปิดฝาปี๊บออกเห็นเงินเหรียญบาทห่อไว้ห่อละ ๑๐ บาท นับดูก็ครบ ๕๐ ชั่งพอดี พอเห็นจำนวนเงินแล้วก็คิดว่ายังไม่ควรจะนำมา นับแต่แม่ได้จากไปแล้ว ลุงก็อยู่ตัวคนเดียว เพื่อนของแม่ก็ไม่มีความรังเกียจที่จะให้ลุงอาศัยอยู่ด้วย ลุงจึงซ่อนเงินจำนวนนี้ไว้ในบ้านก่อน ตอนแรกก็รู้สึกเป็นห่วง แต่มาคิดว่าคนทุกบ้านทุกช่องล้วนแต่มีศีลธรรมไม่เคยมีการลักขะโมยแม้ว่าจะเปิดประตูทิ้งไว้ก็ไม่เคยปรากฏว่ามีของหายจึงค่อยเบาใจ ต่อจากนั้นลุงก็หาบ้านได้หลังหนึ่งอยู่ติดถนนใหญ่ จึงซื้อไว้ด้วยราคาพอสมควร ที่ดินยังคงเป็นที่ดินของวัดต้องเช่าที่ดินเป็นรายปี เป็นเงินค่าเช่าไม่มากนัก

เมื่อซื้อบ้านแล้วก็จัดแจง เปลี่ยนแปลงตกแต่งให้เหมาะที่จะเป็น เรือนร้านสำหรับค้าขาย แล้วลุงก็ย้ายมาอยู่ในบ้านใหม่พร้อมกับจ้างคนใช้มาไว้ประจำเพื่อขายสินค้า

ลุงได้ไปติดต่อกับพวกจีนประจำเรือเดินทะเล ซึ่งเดินค้าขายไปมาตามเมืองท่าใหญ่ ๆ ในเอเซีย มีบริษัทใหญ่แห่งหนึ่งเป็นของฝรั่งมีเรือเดินทะเลเป็นจำนวนมาก เรือทุกลำใช้ชื่อเป็นภาษาจีน โดยมากเป็นชื่อขุนนางและชื่อนายทหารในเรื่องแผ่นดินสามก๊ก เช่นชื่อ โจโฉ ม้าเฉี่ยว สุมาอี้ ฮันตง เป็นต้น นับว่าเป็นความฉลาดของฝรั่ง เพราะชาวจีนชอบลงเรือที่มีชื่อเป็นจีนมากกว่าจะลงเรือที่มีชื่อเป็นฝรั่ง ลุงได้ทำความตกลงกับจีนซึ่งเป็นหัวหน้าประจำเรือเหล่านั้นแต่ละลำ ขอให้ช่วยติดต่อสินค้าแปลก ๆ ใหม่ ๆ ตามประเทศที่ผ่านมา ก็ได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากพวกจีนเหล่านั้นเป็นอย่างดี ส่วนลุงก็ตกลงส่งสินค้าที่มีอยู่ในเมืองไทยไปขายต่างประเทศ สิ่งที่ส่งไปขายมากคือผลไม้ของไทย เช่น ส้มโอ กล้วยหอม ฯลฯ เพราะผลไม้นี้มีอยู่ตลอดปีจึงสะดวกในการส่ง ส่วนสินค้าที่สั่งตกเข้ามาก็มีเครื่องปั้นดินเผาตลอดจนเครื่องกังไสลายคราม ทั้งของเก่าและของใหม่ และสิ่งใดแปลก ๆ ใหม่ ๆ ก็สั่งมา ร้านค้าของลุงก็เต็มไปด้วยสินค้านานาชนิด คนงานก็เพิ่มขึ้นทั้งไทยและจีน

ต่อมาก็มีพวกขุนนางและข้าราชการผู้ใหญ่ และคนทั่วไปเข้าร้านของลุงคับคั่งบางท่านก็ให้ติดต่อสั่งเครื่องลายครามชนิดเก่าๆสมัยแผ่นดินซ้อง แผ่นดินเหม็ง

และหงวน ลุงก็ได้ติดต่อให้ทางจีนหาส่งมาให้ เป็นที่ชื่นชอบของพวกขุนนาง และข้าราชการมาก

จากทุนที่ยืมจากสาย๕๐ชั่ง รวมทั้งโรงค้าด้วย ต่อมาก็เพิ่มเป็นร้อยชั่งและร้อยห้าสิบชั่งตามลำดับ ลุงจึงเริ่มเรียนภาษาจีนและลูกคิดเพื่อสะดวกในการติดต่อค้าขาย

สำหรับสายนั้น เมื่อได้รับมรดกแล้วก็ไม่ได้ทำการงานอะไรให้เป็นล่ำเป็นสัน เพราะถือว่ามีเงิน คบเพื่อนฝูงที่เป็นนักเลงการพนัน และนักเลงสุรา ลืมโอวาทของท่านอาจารย์ที่ให้ถือศีลห้าและละเว้นสิ่งที่ชั่ว สายเพลิดเพลินอยู่กับสุราและการพนัน บางครั้งก็มาชวนลุงไปด้วย ถ้าว่างงานตอนค่ำ ๆ ลุงก็ไปด้วยกับสายเพราะเกรงใจ เมื่อไปถึงบ่อน ก็ได้รับการต้อนรับอย่างดีจากเจ้าของบ่อน ไม่ต้องไปเล่นปะปนกับคนอื่น มีคนมารับใช้ จะแทงตัวไหนก็มีผู้จัดการให้ เห็นจะเป็นด้วยสายเป็นขาประจำกระเป๋าหนัก ขุนพัฒเจ้าของบ่อนจึงจัดที่รับรองให้เป็นพิเศษ มีการเลี้ยงเหล้า อาหารต่าง ๆ เพื่อผูกใจไว้เป็นขาประจำต่อไป ลุงไม่ค่อยชอบการพนันจึงถือโอกาสเลี่ยงออกมาดูงิ้วบ้าง ละครบ้าง ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กับโรงบ่อนเคยติดตามสายไปหลายครั้ง จนไปพบสาวสวยเข้าคนหนึ่ง เธอตั้งโต๊ะขายหมากพลูบุหรี่อยู่ที่หน้าโรงงิ้วข้างโรงบ่อนนั่นเอง หล่อนชื่ออำแดงจำปี รูปร่างขาวสมส่วนตัดผมทรงกระทุ่มเรียบร้อยงามเด่นกว่าแม่ค้าใด ๆ ในแถบนั้น

เมื่อลุงได้พบอำแดงจำปี ก็รู้สึกต้องตาต้องใจมาก คราวนี้หากว่าวันไหนสายไม่ชวน ลุงก็ไปเอง เพราะทนความคิดถึงอำแดงจำปีไม่ไหว ทำเป็นซื้อหมากของหล่อนกินแก้เขินทั้ง ๆ ที่ลุงไม่เคยชอบกินหมากมาก่อน พอกินเข้าไปก็เกิดยันหมาก เวียนหัว หูแดง หน้าร้อนผ่าวไปหมด อำแดงจำปีมองเห็นเข้าก็หัวเราะชอบใจ และคงจะเกิดความสงสารลุงบ้าง ต่อมาก็สนิทสนมกันมากขึ้น ทำให้พวกหนุ่ม ๆ ที่เคยมาติดเนื้อต้องใจเกิดอิจฉาลุง หากวันไหนไม่ได้ไปที่หน้าโรงบ่อน อำแดงจำปีก็บ่นถึงและเป็นห่วง ลุงรู้ว่าหล่อนก็ชอบลุงเหมือนกัน เมื่อรู้ว่าเรามีหัวใจตรงกันเช่นนี้ก็มีความสุขมากเหลือล้น

ต่อมาลุงก็จัดการส่งผู้ใหญ่ไปสู่ขออำแดงจำปี ป้าของหล่อนซึ่งเป็นญาติผู้เดียวก็ไม่ขัดข้อง หล่อนอยู่ด้วยกันกับป้าสองคนที่หลังโรงบ่อน ป้าของหล่อนทำ

ข้าวแกงขายที่หน้าโรงบ่อนนั้น เมื่อลุงได้จัดการแต่งงานแล้วก็ให้หล่อนและป้ามาอยู่บ้านที่โรงค้ากับลุงเลิกขายหมากพลู และข้าวแกง พอลุงได้หญิงที่ลุงรักมาร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วย ลุงรู้สึกว่าชีวิตในระยะนั้นมีความสุขที่สุด

วันหนึ่งอำแดงจำปี และป้าของเธอไม่อยู่ไปธุระทางสำเพ็ง สายได้ขึ้นรถม้ามาหาลุง ให้เจ้าหมัดคนขับรถม้าถือห่อตามมาด้วย ลุงดีใจที่เห็นเพื่อนมา เราไปนั่งคุยกันทางหลังบ้านซึ่งเป็นที่ส่วนตัวและเงียบดี เมื่อนายหมัดคนขับรถนำเอาห่อผ้าตามสายไปวางไว้หลังบ้านแล้ว ก็เดินออกไป สายนั่งเรียบร้อยแล้วถามลุงว่า เมียของลุงกับป้าของหล่อนไปไหน ลุงบอกว่าไปธุระทางสำเพ็ง สายทำท่าทางกิริยาโล่งใจแล้วบอกว่า

"ตาล กันเอาของมาฝากแกให้ช่วยรักษาไว้ด้วย เพราะแกมีลูกมีเมียเป็นหลักฐานแล้ว ส่วนกันยังโสดมีแต่พวกบ่าวไพร่ แม้ว่าเขาจะจงรักภักดีต่อกันก็จริงแต่กันยังไม่ไว้ใจเท่าแก"

ลุงจึงถามว่ามีอะไรบ้างที่สายเอามาฝาก สายยกห่อขึ้นเอาไว้บนโต๊ะ แล้วเปิดห่อออก มันเป็นห่อทองคำที่เป็นแท่ง ๆ มีจำนวนมาก ลุงตกตลึง เพราะมันเป็นของที่มีราคาไม่น้อย จึงถามสายว่า

"นี่แกบอกให้ใครรู้หรือเปล่าที่เอาของมาฝากกันนี่น่ะ"

สายสั่นศีรษะแล้วบอกว่า

"ไม่มีใครรู้หรอก กันไม่ได้บอกใครเลย" ลุงถามต่อไปอีกว่า

"แล้วเจ้าหมัดล่ะ มันคงรู้ซิ" สายบอกว่า

"เจ้าหมัดมันเป็นคนซื่อ มันก็ไม่รู้เหมือนกัน กันไม่ได้บอกมัน"

ลุงจึงพูดขึ้นว่า "อย่างนั้นก็ค่อยยังชั่วหน่อย"

สายถามว่า "ทำไมถึงว่าค่อยยังชั่วล่ะ"

"ถ้ามีคนรู้ว่าแกเอาของมีค่ามาฝากกันไว้ มันก็ไม่ปลอดภัยสำหรับกัน เพราะอาจมีคนโลภพาพรรคพวกมาบีบคอกันตายก็ได้" สายเห็นด้วยแล้วพูดว่า

"กันเองก็คบพวกนักเลงหลายคน ยังไม่รู้ใจว่าใครจะซื่อต่อเราจริง ถ้าพบคนที่ไม่ซื่อกันก็จะลำบาก เพราะพวกนี้เข้าออกบ้านกันได้ตลอดเวลา แม้สมบัติของกันจะซ่อนไว้มิดชิดก็จริง แต่มันก็ไม่ค่อยปลอดภัยนัก เพราะวันหนึ่งเจ้าพวกนี้อาจจะรู้ก็ได้ กันเบาใจที่เอามาฝากแกไว้"

วันนั้นลุงได้จัดอาหารและเหล้ามาเลี้ยงสายด้วย และได้นำทองคำแท่งของสายไปเก็บไว้ในที่ปลอดภัยโดยไม่มีใครรู้แม้แต่เมียของลุง

ต่อจากนั้นมา สายก็มาเยี่ยมเยียนเสมอ เพราะลุงไม่ค่อยได้มีเวลาไปไหนนอกจากติดต่อเรื่องการค้า ความสนิทสนมของสายกับจำปีเมียลุงก็มากขึ้น มีการหยอกเย้าล้อเลียนกันอย่างสนิทสนม ครั้งแรกก็ดีใจที่เพื่อนกับเมียสนิทสนมกันดี ยิ่งนานความสนิทสนมก็มากขึ้น มีการล้อเลียน จับมือถือแขน ทั้ง ๆ ที่ต่อหน้าต่อตาลุง ดูเหมือนเมียของลุงก็เป็นใจยั่วด้วย เมื่อไม่คิดก็ไม่มีอะไร แต่ความรักเมียมากก็ยิ่งทำให้คิดมาก คิดว่าต่อหน้าลุงก็ยังยั่วเย้าถึงเพียงนี้แล้ว ถ้าลับหลังแล้วจะเพียงไหน ยิ่งคิดมากความหึงหวงก็เกิดขึ้นมาก ยิ่งรักเมียมากก็ยิ่งโกรธมาก ความรู้สึกสำนึกในบุญคุณและความเป็นเพื่อนค่อย ๆ จางลง ยิ่งคิดยิ่งโกรธ บางเวลาลุงกัดฟันบริภาษด้วยความโกรธสุดขีด

"อ้ายสาย มันทรยศ จะเป็นชู้กับเมียข้า"

ยิ่งคิดไป ความโลภ ความหลง ความโกรธ ก็ยิ่งเพิ่มขึ้น จิตใจเหี้ยมเกรียมขึ้น คิดว่าถ้ากำจัดสายเสียแล้ว นอกจากจะสบายใจขึ้น ยังจะได้ทรัพย์สมบัติของสายที่นำมาฝากไว้ และลบล้างหนี้สิน ๕๐ ชั่งด้วย ความหึงหวงบวกกับความโลภ เหมือนกองไฟราดด้วยน้ำมันกรุ่นอยู่ในใจลุงตลอดเวลา ลุงแสดงกิริยาภายนอกกับสายและเมียของลุงอย่างปกติ แต่ในใจของลุงนั้นคิดจะพิฆาตอยู่ทุกเวลา การค้าเวลานั้นก็เจริญมาก ผลไม้ก็ต้องเพิ่มจำนวนส่งออกเพราะขายดี ส้มโอมีผู้ต้องการมาก จนต้องเพิ่มทวีจำนวนขึ้นทุกเที่ยวเรือ บางครั้งไม่พอส่ง ต้องมาหาซื้อตามสวนใกล้เคียงพระนคร ได้ไปติดต่อกับเจ้าของสวนแห่งหนึ่งทางฝั่งธนบุรีซึ่งส้มโอมีชื่อชั้นดี เจ้าของสวนนี้มีบุตรสาวคนหนึ่งชื่ออำแดงลำไล อายุเพิ่งรุ่นสาว ร่างท้วมขาวสวย พูด

จาไพเราะ ลุงก็นึกถึงสายขึ้นมาได้ ก็พาสายมาเที่ยวสวนส้มของอำแดงสำลีด้วย สังเกตดูสายมีความพอใจในรูปโฉมของสำลีมาก

เมื่อไปถึงคราวใดเราก็มักไปพักที่บ้านเพื่อนคนหนึ่ง ซึ่งมีสวนติดต่อกับสวนของอำแดงสำลี และเพื่อนคนนั้นก็มักเลี้ยงอาหารและเหล้ายาปลาปิ้งทุกครั้งที่ไป และสายก็มักเมาทุกครั้งเหมือนกัน ลุงสังเกตดูรู้สึกว่าสำลีก็ไม่รังเกียจสาย แต่สำหรับผู้ใหญ่ทางฝ่ายสำลีรู้สึกจะไม่พอใจ ที่สายเป็นพวกขี้เหล้าเมายาและเป็นนักเลงพนัน แต่ฐานะสายก็เป็นคนร่ำรวยมากจึงยังตัดสินใจไม่ถูก

วันที่จะเกิดเหตุใหญ่นั้น สาเหตุเกิดจากความ หึงหวง และ ความโลภ, ความอิจฉาริษยา ของลุงเป็นเหตุ ความจริงถ้าลุงจะมีสติมีความคิด บังคับใจของตนเองไม่ให้มีความโลภเข้ามาเป็นเจ้าหัวใจแล้ว คงคิดได้ว่า ถ้าอำแดงสำลีแต่งงานกับสายแล้วหนามยอกอกที่เข้าใจว่าสายเป็นชู้กับเมียลุงก็คงหายไปเอง แต่นี่เพราะความโลภอยากได้สมบัติของสายมาเป็นของตัว ทำให้ลุงไม่ยอมคิดอะไรทั้งสิ้น แผนการณ์ที่จะทรยศต่อเพื่อนผู้มีพระคุณทำให้ลืมทุกสิ่งทุกอย่าง ลืมโอวาท ลืมศีลธรรม ลืมบาปกรรมทั้งสิ้น มีแต่จิตใจที่คอยจะสังหารเพื่อนรักให้ได้อย่างเดียว เพื่อให้ได้มาซึ่งสมบัติและบ่งหนามที่ยอกอกให้หลุดพ้น

ในวันนั้นเองเวลาจวนบ่าย สายได้มาชวนลุงไปสวนฝั่งธนบุรีเพื่อจะไปหาอำแดงสำลีคนรัก ลุงตกลงไปด้วย เราทั้งสองจึงขึ้นรถม้าคู่ที่เจ้าหมัดเป็นคนขับไป และให้ไปจอดรออยู่ข้างโรงสีไฟของฝรั่งแห่งหนึ่ง แล้วเราก็ลงเรือจ้างขาประจำคนแจวเรือชื่อตาหนูขี้ยา แจวข้ามฟากเข้าคลองไปจนถึงบ้านเพื่อนซึ่งสวนติดอยู่กับสวนของอำแดงสำลีเพื่อนคนนี้ชอบพอกับสายและลุงมาก เขาก็อยากจะช่วยเหลือให้สายกับอำแดงสำลีได้แต่งงานกัน ทุกครั้งเรามักแวะบ้านเขาหลังจากไปบ้านอำแดงสำลีคนรักของสายแล้ว วันนี้ก็เช่นกัน เมื่อไปหาอำแดงสำลีแล้วเราก็มาแวะที่บ้านเพื่อนผู้นี้อีก และเขาก็จัดการรับรองด้วยเหล้าและอาหารตามเคย

ลุงพยายามกินแต่เพียงน้อยเพื่อไม่ให้เมา แต่สายนั้นคงเมามากตามเคย เมื่อจะลาเจ้าของบ้านกลับ สายก็เดินไม่ตรงเสียแล้ว ลุงพยายามจะช่วยพยุง แต่สายเป็น

คนที่มีทิษฐิความถือดี แม้จะเมาเพียงไรถึงหกล้มหกลุกก็ไม่ยอมรับว่าตัวเองเมา เพื่อนคนนั้นเห็นสายเมามากก็ขอร้องให้นอนพักที่บ้านเขาก่อน เมื่อสร่างดีขึ้นแล้วค่อยไป สายก็ไม่ยอม ลุงเข้าไปพยุงก็สะบัดมือไม่ยอมให้พยุงบอกว่าไม่เมา พอมาถึงท่าน้ำซึ่งเรือจ้างจอดรออยู่นั้น กว่าจะลงเรือได้ก็แสนจะลำบาก เกือบจะตกน้ำเสียหลายครั้งแต่ยังดีที่ลงเรือได้โดยปลอดภัย เมื่อนั่งในเรือเรียบร้อยแล้ว ตาหนูคนแจวเรือจ้างก็ถ่อเรือออกจากท่ามาตามลำคลอง เพราะใช้แจวไม่ได้เนื่องจากน้ำแห้งขอดมากถ่อมาจนถึงปากคลอง ออกแม่น้ำเจ้าพระยาจึงได้ใส่หูแจว แล้วแจวทวนน้ำขึ้นไปทางเหนือก่อนที่จะข้ามฟาก เวลานั้นเป็นเดือน ๑๑-๑๒ น้ำเหนือไหลลงมาเชี่ยวมาก จะแจวตัดตรงเหมือนเวลาธรรมดาไม่ได้ น้ำจะพัดเรือไปไกลจากที่หมาย ลุงนึกในใจว่าแผนการณ์ที่คิดไว้คงสำเร็จคราวนี้แน่ อีกใจหนึ่งก็อยากเลิกล้มแผนการณ์อุบาทว์นี้เสีย แต่เหมือนมีมารร้ายมากระซิบเตือนอยู่เสมอว่า

"ถ้าไม่ทำคราวนี้ก็คงไม่มีโอกาสอีกแล้ว ลงมือวันนี้ เดี๋ยวนี้ ทรัพย์สมบัติก็จะเป็นของแกหมด"

ทุกครั้งที่ลุงตัดสินใจก็มีเสียงกระซิบเตือนให้ลงมือเสมอ ลุงคิดว่าเพราะไม่ได้ปฏิบัติตามอาจารย์สั่งสอน ละทิ้งการประพฤติรักษาศีล ๕ ผีร้ายจึงดลใจให้คิดชั่วอยู่เสมอ เพราะตัวเองก็มีความชั่วอยู่แล้ว มันจึงถือโอกาสซ้ำเติมทำให้ขาดสติขาดความยั้งคิดไปในทางที่ดี มีแต่ทางชั่ว มารแห่งความชั่วมันได้มาสิงในกายของลุงเสียแล้ว

ลุงเริ่มลงมือยั่วสายทันที "เฮ้ย ! เมามากก็นั่งให้มันดี ๆ หน่อย เดี๋ยวจะตกน้ำตกท่าไป" ลุงรู้นิสัยดีว่า ยิ่งห้ามก็เหมือนยิ่งยุ สายพยายามลุกขึ้นยืนเก้ ๆ กัง ๆ อยู่กลางลำเรือ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเขาไม่เมา ลุงก็ตะโกนไปอีก

"อย่า ! สายอย่ายืน !"

แต่ในใจคิดว่าให้มันยืนได้นานเท่าไรก็ยิ่งดี หรือถ้าจะตกน้ำลงไปก็ยิ่งดีใหญ่ลุงจะได้ไม่ต้องลงมือฆ่าสายเอง สายหลงกลเสียแล้ว เพราะเขาไม่คิดว่าเพื่อนรักอย่างลุงจะกล้าทรยศ พอตาหนูแจวขึ้นไปทางเหนือกะระยะข้ามไป จึงเบนหัวเรือตัดเฉียงขึ้นเหนือ เมื่อออกมาเกือบถึงกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ก็พอดีมีเรือกลไฟของ

บริษัทป่าไม้ฝรั่งลำหนึ่งแล่นมาด้วยอัตราความเร็วสูง บ่ายหน้าขึ้นมาทางเหนือ ตาหนูเห็นสายยืนดังนั้นก็ร้องเตือนว่า

"คุณครับ นั่งลงเถอะ เดี๋ยวคลื่นซัดเรือจะเปียกหมด แล้วจะตกลงไป"

สายก็ยังคงไม่ยอมนั่งด้วยความอวดดี ลุงชำเลืองดูเห็นตาหนูซึ่งเมื่อบอกสายไม่เชื่อแล้ว ก็คอยระวังดูคัดหัวเรือออกรับคลื่น มันเป็นโอกาสที่ดีครั้งสุดท้ายของลุงที่ควรจะลงมือทำได้แล้ว ลุงรีบยืนขึ้นทำเป็นว่ากลัวลูกคลื่นจะซัดน้ำเข้ามาเปียก พอดีคลื่นมากระทบแคมเรือ ลุงรีบฉวยโอกาสนี้ แสร้งทำเซเสียหลักกระแทกไหล่ขวาของสาย ซึ่งกำลังยืนอยู่อย่างเต็มแรง สายเสียหลักตกใจร้องออกมาว่า

"เฮ้ย ! อ้าย........"

ยังไม่ทันจะเอ่ยคำใดออกมาอีก ศีรษะของเขาก็ทิ่มตกลงไปในแม่น้ำและจมหายไปทันที แม้ว่าเป็นแผนการณ์ที่กำหนดวางขึ้นเองก็อดที่ลุงจะตื่นเต้นมากไม่ได้ทันใดนั้นเรือเอียงวูบลงน้ำเข้ามาทางกราบเรือ ลุงรีบนั่งลงจับแคมเรือไว้ ขณะเดียวกันตาหนูกำลังคัดแจวอย่างเต็มกำลัง พอเรือเอียงแจวที่แกออกแรงวัดก็พ้นน้ำขึ้นมา ตาหนูเสียหลักเลยหกล้มลงที่ท้ายเรือนั้นเอง แต่แกไม่ทันจะตกน้ำเพราะแกรีบคว้าหลักแจวไว้ทัน เรือก็ทรงตัวได้ไม่ล่ม พอแกรู้ว่าสายตกน้ำหายไป แกตกใจมากปากคอสั่น

"แย่แล้ว คุณสายตกน้ำไป น้ำมันเชี่ยวเหลือเกิน จะทำอย่างไรดีล่ะ เจ้าพ่อเจ้าแม่ประจำคุ้งน้ำนี้ช่วยคุ้มครองด้วยเถอะ อย่าให้คุณสายเป็นอะไรไปเลย"

แกพูดเสียงสั่น น้ำตาคลอ ยกมือขึ้นไหว้ ๔ ทิศ ราแจวตาก็จ้องบนพื้นน้ำเพื่อจะเห็นสายโผล่ขึ้นมาบ้าง แล้วรำพันต่อไปว่า

"โธ่ ! คนดี ๆ อย่างคุณสายไม่ควรจะอายุสั้นอย่างนี้เลย ต่อไปนี้อ้ายหนูจะไปพึ่งใคร ใครจะใจดีเหมือนคุณสาย เจ้าประคุณ ขออย่าให้เป็นอันตรายเลย หัวหมูบายศรี เป็ดไก่ อ้ายหนูยอมแก้บนทุกอย่าง ขอชีวิตคุณสายกลับมาเถิด"

เมื่อลุงได้ยินตาหนูรำพันความดีของสาย ความรู้สึกผิดชอบก็กลับคืนมาระลึกถึงการเคยเป็นเพื่อนช่วยเหลือพอได้คิดแล้วก็ใจหาย น้ำตาร่วงลงมาโดยไม่รู้สึกตัว ลุงรีบตะโกนด้วยเสียงดังว่า

"ช่วยด้วยคนตกน้ำ ช่วยด้วยคนตกน้ำ"

ไม่ช้านักตามสองข้างลำน้ำซึ่งส่วนมากเป็นเรือกสวน ก็มีเรือสำปั้นเรือชล่า เรือมาดและเรืออีแปะค่อย ๆ โผล่ออกมาทีละลำสองลำ สุดแต่ใครจะมีเรืออะไรนำออกมาทั้งหญิงและชายลำละสองคนสามคน จนในที่สุดก็เต็มลำน้ำ บางลำพายมาเกาะที่เรือของลุงถามถึงว่าเพราะเหตุใดเพื่อนถึงได้ตกน้ำลงไป ลุงอธิบายให้เขาฟังว่า สายเมาและลุกขึ้นยืนเก้ ๆ กัง ๆ ห้ามก็ไม่ฟัง พอดีคลื่นเรือกลไฟซัดมากระทบแคมเรือเสียหลักหัวทิ่มตกลงไปในน้ำคว้าตัวไว้ไม่ทัน เพราะลุงก็เกือบ ๆ จะตกลงไปเหมือนกันต้องรีบยึดแคมเรือไว้ ตาหนูคนแจวเรือก็ว่าตามอย่างลุง เพราะแกไม่ทันเห็นลุงกระแทกไหล่สาย แกมัวแต่คอยคัดท้ายเรือระวังรับคลื่น

เมื่อชาวบ้านได้ทราบเรื่องก็ตะโกนกันต่อๆ ไปว่า คนเมาตกน้ำ ว่ายน้ำไม่เป็นด้วยเสียงร้องบอกก้องไปทั่วท้องน้ำ คนทางฝั่งก็ตะโกนถามมาเพราะอยากรู้เรื่องเหมือนกัน แม้จะรู้ว่ามีหวังน้อยเหลือเกิน แต่พวกชาวบ้านหมู่นั้นก็ช่วยกระจายเรือเป็นหน้ากระดาน คอยมองดูว่าจะโผล่ขึ้นที่ใดบ้าง จนพลบค่ำเข้าใต้เข้าไฟจึงพากันกลับด้วยความเศร้าใจ

หลังจากนั้น ลุงก็ได้ขึ้นจากเรือที่ท่าโรงสีไฟของฝรั่ง ลุงรีบอธิบายให้เจ้าหมัดซึ่งยังรออยู่ให้รู้ว่าสายเมาเหล้าตกน้ำหายไป ลุงช่วยไม่ทัน เจ้าหมัดทั้งตกใจและตกตะลึงแล้วก็ร้องไห้อาลัยรักนายของมัน ต่อจากนั้นลุงก็ได้จัดคนเที่ยวตามหาศพ สามวันต่อมาโปลิศน้ำได้พบศพของสายลอยขึ้นแถววัดบางกระสอบ ใกล้ท่าหิน ปากลัด ใต้เมืองนครเขื่อนขัน เมื่อสอบสวนเสร็จแล้วลุงก็จัดการเผาศพสายจนเป็นที่เรียบร้อย เพราะโบราณถือว่าการตายชนิดนี้ไม่ดีเอาศพไว้นานไม่ได้ ต่อนั้นก็มีคนอ้างเป็นญาติของสายเพื่อขอรับมรดก แต่ลุงก็ไม่ได้ใส่ใจ เพราะสายคงมีแต่ที่ดินและบ้านซึ่งมีตราจอง ทรัพย์สินอื่นคงหมดไปมากเพราะใช้เติบและใจใหญ่ เหตุการณ์ล่วงเลยมาโดยไม่มีใครทราบและสงสัยว่า การตายของสายจะเป็นการฆาตกรรม ทรัพย์สมบัติของสายที่ฝากไว้และเงินที่สายให้ลุงยืม ก็ไม่มีใครล่วงรู้เลย

เมียของลุงเมื่อได้ทราบข่าวการตายของสายก็เศร้าโศกมาก มันทำให้ลุง

แสลงใจยิ่งนัก คิดว่าสายคงมีความสัมพันธ์ทางชู้สาวกับเมียเป็นแน่ ทำให้นึกชังหน้าเมียไปด้วย

ครั้งหนึ่งเมียของลุงได้พรรณนาถึงความดีของสาย หล่อนบอกว่า เมื่อสายยังมีชีวิตอยู่นั้น ได้แกล้งเหย้าหยอกหล่อนต่อหน้าลุง ก็เพราะอยากรู้ใจเพื่อนว่ารักเมียมากหรือรักเพื่อนมาก ตามปกติแล้วสายไม่เคยยั่วเย้าลับหลังเลย บางครั้งเมื่อลุงไม่อยู่บ้าน อยู่แต่เมีย เมื่อสายมาหาทราบว่าลุงไม่อยู่ เขาจะรีบกลับทันที ไม่ยอมอยู่ลำพังสองต่อสองกับหล่อน ลุงทราบเรื่องนี้เข้าก็ตกใจและเสียใจมาก เพราะหลงเข้าใจผิดในตัวสาย แท้จริงสายต้องการเพียงจะลองใจลุงเท่านั้นเอง เมียของลุงมีความสงสัยในการตกน้ำตายของสาย เพราะว่ามันไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะธรรมดาตามสัญชาตญาณ เมื่อมีคลื่นมากควรจะย่อเข่าลงจับแคมเรือ จะตกน้ำอย่างไม่เป็นท่าแบบนั้นไม่ได้ลุงได้พยายามอธิบายให้เข้าใจว่าสายเมามาก ตาหนูคนแจวเรือจ้างก็ยังเห็นและเป็นพยานได้ แต่เมียของลุงก็ยังไม่หายสงสัย ลุงเคยคิดว่าถ้าสายตายทรัพย์สมบัติของสายที่ฝากไว้ จะทำให้ลุงมีความสุข เพราะจะนึกอะไรทำอะไรก็ได้ตามประสงค์ แต่บัดนี้รู้ตัวว่าคิดผิดถนัด แม้จะได้สมบัติไว้มากมายเท่าใดก็ตาม แต่มันไม่ทำให้จิตใจเป็นปกติได้ มันไม่ทำให้มีความสุขความสบายใจแม้แต่น้อย ลุงหลอกคนอื่นได้ แต่ไม่สามารถจะหลอกตัวเองได้ ความรู้สึกผิดชอบเตือนอยู่เสมอว่า ลุงเป็นผู้ร้ายฆ่าคนตาย และคนตายนั้นก็เป็นเพื่อนรักที่มีบุญคุณอย่างล้นเหลือต่อลุง จิตใจก็คอยหวาดสะดุ้งกลัว คล้ายกับมีวิญญาณของสายมาคอยติดตาม จ้องดูลุงอยู่เสมอ แต่ลุงพยายามแสดงกิริยาภายนอกให้เป็นไปตามธรรมดา ไม่ยอมให้ใครล่วงรู้ความผิดปกติในจิตใจ เมียของลุงคงสังเกตเห็น จึงได้เตือนให้ลุงไปรดน้ำมนต์ และรักษาตัวเพราะรู้สึกว่าจะมีทุกข์หนักอยู่ในใจ ลุงปฏิเสธว่าไม่ได้เป็นอะไรเลย และแก้ตัวว่าบางครั้งการค้าขายก็ต้องใช้ความคิดมาก จนทำให้นอนไม่หลับก็เป็นได้

ยิ่งนานวันเข้าความสำนึกผิดก็ยิ่งทรมานจิตใจอย่างหนัก ทำให้เกือบๆ จะกลายเป็นบ้าไปทีเดียว แม้จะมีเสียงอะไรตกหรือเสียงอะไรดังก็สะดุ้งตกใจ คิดว่าโปลิศกำลังมาจับตัวลุง มันเป็นการทรมานจิตใจอย่างที่สุด จิตใจไม่เป็นของตัวเองคอยสะดุ้งหวาดกลัวอยู่เสมอ เงินทองไม่ได้ช่วยอะไรเลย ลุงมองดูเพื่อนบ้านบางคน

แม้เขาจะยากจนเข็ญใจแต่ก็มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส พูดจาหัวเราะกันอย่างมีความสุข เพราะเขามีจิตใจบริสุทธิ์ ไม่ต้องคอยหวาดกลัวอะไรเหมือนเรา ลุงอิจฉาความสุขคนเหล่านั้น เมื่อไม่มีอะไรดับทุกข์ก็หันเข้าหาเหล้า ดื่มมันเพื่อให้เมา เพื่อให้ลืมความทุกข์ ดื่มจนหลับไป การงานก็ปล่อยปละละเลยไม่เอาเรื่อง ปล่อยให้ตกเป็นหน้าที่ของคนงาน

ต่อมาเมียของลุงตั้งครรภ์ ลุงดีใจมาก คิดว่าบางทีลูกอาจจะทำให้จิตใจดีขึ้นลุงพยายามทนุถนอมเมีย บอกให้เขารักษาตัวให้ดี จนกว่าจะถึงกำหนดคลอด เวลาผ่านมาหลายเดือน จวนจะครบกำหนดคลอดอยู่แล้ว วันหนึ่งลุงจำได้ว่าใจคอไม่ดีเลยนึกแต่เรื่องที่ได้ก่อกรรมทำชั่วเอาไว้ ลุงรู้ตัวว่าร่างกายผ่ายผอมทรุดโทรมลงมาก เมื่อส่องกระจกดูก็ตกใจ เพราะเมื่อก่อนรูปร่างของลุง หน้าตาอิ่มเอิบล่ำสันสมเป็นชายอกสามศอก เป็นที่ต้องตาของหญิง บัดนี้ผิดรูปผิดร่าง ตาลึกแก้มตอบผิวกร้านดำคล้ำดูแก่กว่าวัย เห็นแล้วก็เสียน้ำใจ เพราะดื่มแต่เหล้า วันนั้นก็เช่นกันตอนเย็นนั่งดื่มเหล้าไม่ยอมกินข้าวเย็น ดื่มจนเมาฟุบหลับไปบนชานบ้านนั่นเอง

ขณะที่ฟุบหลับไปนั้น ลุงก็มองเห็นสายเดินตรงเข้ามาหา เขานุ่งผ้าม่วงสีน้ำเงินเหมือนกับวันที่ตกน้ำตาย หน้าตาทมึงทึงกิริยาบอกว่าโกรธจัด สายมายืนอยู่ตรงหน้าลุงแล้วก็ชี้หน้าด่าลุงว่า

"อ้ายตาล อ้ายคนทรยศ ใจมึงเลวยิ่งกว่าสัตว์ มึงแทนคุณกูด้วยการผลักกูตกน้ำ เสียดายที่กูหลงคิดว่ามึงเป็นเพื่อนตาย หลงรักและไว้ใจมึง ความโลภเปลี่ยนจิตใจของมึงให้กลายเป็นสัตว์ป่า มึงฆ่ากูเพื่อหวังจะได้สมบัติของกูใช่ไหม อย่าหวังเลยว่าจะครอบครองสมบัติของกูไปได้ตลอดรอดฝั่ง กูจะไม่ให้มึง จำไว้นะอ้ายตาล อ้ายเพื่อนทรยศ กูจะเอาสมบัติของกู

ลุงตกใจกลัวมาก ร้องอ้อนวอนต่อสายปากคอสั่นเพื่อจะขอลุกะโทษ

"สายเอ๋ย ยกโทษให้กันเถิด กันผิดไปแล้ว กันได้ทรยศต่อเพื่อน กันฆ่าเพื่อนยกโทษให้กันเถิดสาย ถึงอย่างไรแกก็ตายไปแล้ว อย่าจองเวรจองกรรมกัน.ลย เท่าที่อยู่มาทุกวันนี้กันก็ทุกข์ทรมานมากแล้ว"

เสียงผีสางของสายหัวเราะดังลั่น

"น่าขำมาก อ้ายตาล มึงฆ่ากูเพื่อหวังสมบัติของกู แล้วมึงไม่ให้กูจองเวร ยังมีหน้ามาอ้อนวอนกูอีก กูจะไม่ยอมยกโทษให้มึง อ้ายเพื่อนทรยศ อ้ายคนใจสัตว์ หมามันยังมีความกตัญญูดีกว่ามึงเสียอีก มึงมันฉลาดมาก แต่จงคอยรับกรรมของมึงให้ดี จำไว้นะอ้ายตาล อ้ายเนรคุณ"

พูดแล้วสายก็เดินตรงเข้าไปในห้อง ซึ่งเมียของลุงนอนอยู่ ลุงกลัวสายจะเข้าไปทำร้ายเมีย จึงรีบตะโกนเสียงหลงว่า

"อย่า ! สาย อย่าไปทำอันตรายเมียข้า เขาไม่รู้เรื่องอะไร ข้าเอง ข้าคนเดียวเท่านั้น" แล้วลุงก็สะดุ้งตกใจตื่น เหงื่อโทรมตัวด้วยความหวาดกลัว ก็พอดีได้ยินเสียงเมียของลุงร้องครวญครางอยู่ในห้อง ลุงยิ่งตกใจรีบวิ่งเข้าไปดูคิดว่าสายจะบีบคอหรือทำร้ายหล่อน แต่เมื่อเข้าไปในห้องก็ทราบว่า หล่อนกำลังเจ็บท้องจะคลอดลูก จึงรีบให้คนไปตามหมอตำแยมาทันที เห็นเมียลุงทำหน้านิ่วคิ้วขมวดด้วยความเจ็บปวด เพราะเป็นท้องสาว ลุงได้ช่วยเหลือปลอบโยนเอาใจเพื่อให้คลายความเจ็บปวดลงบ้าง ไม่ช้าหมอตำแยก็มาถึง รีบจัดการช่วยเหลือตามวิธีของแก ลุงก็ออกมานั่งคอยอยู่นอกห้องด้วยใจเป็นห่วง

ในไม่ช้าก็คลอดบุตรออกมาเป็นชาย ลุงดีใจมากที่ได้ลูกชายหัวปี แต่แปลกที่เด็กที่คลอดออกมานี้ไม่ร้องเหมือนเด็กอื่นๆเดือนหนึ่งผ่านไปก็แล้ว๒เดือนก็แล้วไม่เคยร้องเลย กินนมแล้วก็นอนหลับ เมียของลุงสงสารและเป็นทุกข์ว่าโตขึ้นจะเป็นใบ้ เที่ยวถามคนรู้จักว่าทำอย่างไรดี จึงจะให้ลูกร้องได้เหมือนเด็กอื่นๆ บางคนก็แนะให้เอาใบพลูมาลนไฟแล้วเอาไปตบที่ปากเด็กบ้าง และวิธีอื่นๆบ้าง แต่ก็ไม่เป็นผล เด็กคงไม่ร้องไม่พูดอย่างเดิม

วันหนึ่งลุงจำได้ว่า เมียของลุงจะไปอาบน้ำ และฝากลูกซึ่งยังแบเบาะอยู่ให้ดูแลลุงก็นั่งเล่นกับเด็ก แต่ขณะที่เล่นเย้าหยอกอยู่นั่นเอง อดนึกไม่ได้ว่า เด็กคนนี้อาจจะเป็นสายมาเกิดเพื่อมาทวงสมบัติของเขาคืน ยิ่งคิดก็ยิ่งกลัว มองดูหน้าเด็กยิ่งเหมือนหน้าของสาย จะเป็นด้วยตาลุงฝาดหรือเป็นเพราะอะไรก็เหลือเดา

ตาลุงจ้องหน้าเด็ก ยิ่งมองดูก็คล้ายจะกลายเป็นหน้าสายขึ้นมาทันที หน้านั้นแสยะยิ้มเยาะๆ ลุงตกใจกลัวสุดขีด คว้าคอลูกได้ก็จะบีบให้ตายคามือ ก็พอดีแม่เด็กโผล่เข้ามา เมื่อเห็นลุงแสดงกิริยาเช่นนั้น ก็ตกใจร้องตวาดว่า

"หยุดนะ นั่นคุณจะทำอะไรลูก คุณทำไมถึงใจร้ายอย่างนี้" หล่อนพูดพลางก็ร้องไห้พลาง ผลักลุงให้ออกห่างจากเด็กทันที ลุงเองก็ตกตะลึงไม่นึกว่าเขาจะกลับมาเร็วเช่นนี้ ทราบภายหลังว่าลืมของไว้ในห้อง เมื่อได้สติจึงพูดแก้ตัวว่า

"โธ่ หล่อนนึกหรือว่าฉันจะฆ่าลูกของตัวเองได้ลงคอ ฉันอยากจะทำให้มันร้องไห้ จะได้หายใบ้ เชื่อฉันเถิด ฉันไม่ใจร้ายพอที่จะฆ่าลูกได้หลอก"

เมียของลุงไม่ยอมเชื่อ วันนั้นหล่อนโกรธมาก ชี้หน้าว่าลุงอย่างหมดความเกรงกลัวว่า

"คุณเป็นคนใจคอโหดเหี้ยม ฉันไม่นึกเลยว่าคุณจะเป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่เคยมีใจเมตตากรุณาต่อคนยากคนจน ถ้าฉันไม่เห็นกับตาแล้วฉันจะไม่ยอมเชื่อว่าคุณใจร้าย คุณใจร้ายกับคนอื่นไม่นึกว่าจะมาใจร้ายกับลูก เพื่อนบ้านที่ยากจนตกทุกข์บากหน้ามาหาคุณ ก็ไม่เคยได้รับความช่วยเหลือจากคุณ คุณต้องการจะคบแต่คนรวย คบคนที่จะทำประโยชน์ให้คุณได้เท่านั้น คนไหนที่ไม่ได้ให้ประโยชน์กับคุณ คุณก็ไม่คบเขา ฉันจะทำบุญทำทานก็ห้าม อ้างว่าเสียเงินเสียทอง และไม่ได้รับประโยชน์ตอบแทน วันนี้ฉันเหลืออดเหลือทนแล้ว คุณใจร้ายแก่คนอื่นยังไม่พอ ยังจะฆ่าลูกให้ฉันเห็นต่ำตา อย่างนี้ฉันทนอยู่กับคุณไม่ได้แน่" หล่อนพูดว่าพลางร้องไห้พลาง หล่อนไม่เคยโกรธมากเหมือนอย่างวันนี้เลย ตั้งแต่อยู่ด้วยกันมาลุงเองก็พูดไม่ออกจะเถียงก็ไม่ได้ เพราะที่หล่อนพูดมานั้นเป็นความจริงทั้งสิ้น ลุงไม่กล้าจะบอกว่าอ้ายเด็กลูกเราคนนี้ มันคือสายที่มาเกิดเพื่อทวงหนี้ของมัน จะยอมให้หล่อนรู้ความเร็วของลุงไม่ได้เป็นอันขาด วันนั้นป้าของหล่อนเข้ามาห้าม หล่อนจึงยอมนิ่ง

ตั้งแต่วันนั้นมาหล่อนไม่ยอมให้เด็กคนนั้นพ้นสายตาหล่อนเป็นอันขาด แม้ว่าจะมีธุระก็ฝากป้าหรือให้คนใช้ที่ไว้ใจ คอยระวังอย่างใกล้ชิดและไม่ให้พ้นสายตา ฉะนั้นการระหองระแหงระหว่างเราทั้งสองก็เกิดขึ้นเสมอ ๆ ลุงรู้สึกว่าไม่มีความสุข

เลย ตั้งแต่ลูกเกิดมาจนเดินได้แล้วแต่ไม่ยอมพูด ไม่เคยเรียกพ่อและแม่ให้เป็นที่ชื่นใจสักคำ

วันสำคัญที่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของลุงก็มาถึง วันนั้นลุงจำไม่ผิดว่าเป็นวันเฉลิมพระชนม์พรรษาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ปกครองไพร่ฟ้าประชาชนด้วยความร่มเย็นเป็นสุขทั่วหน้ากัน ประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ต่างมีความจงรักภักดีต่อพระ-องค์มาก เมื่อถึงวันเฉลิมพระชนม์พรรษา มีโอกาสที่จะแสดงจิตใจที่จงรักภักดีออกมาได้ปีละครั้ง ต่างก็ชื่นชมยินดีร่วมกันจัดงานเฉลิมฉลองเป็นงานใหญ่ด้วยความร่วมมือร่วมใจของข้าราชการ พ่อค้า และประชาชนทั่วประเทศ ไม่มีงานใดที่จะยิ่งใหญ่และร่วมมือร่วมใจกันเท่ากับงานนี้ ก่อนจะถึงวันงานหลายวัน ประชาชนต่างก็ตบแต่งซุ้มติดคำขวัญถวายพระพรด้วยประทีปโคมไฟ และธงช้างเผือกงดงามน่าดูทั่วทุกหนทุกแห่ง ต่างประกวดประขันกัน แม้พวกฝรั่งต่างก็ตบแต่งบ้านเรือนร้านค้าเขียนคำขวัญเป็นภาษาฝรั่งประดับธงชาติของตัวคู่กับธงช้างเผือก จุดประทีปโคมไฟดูสวยงามยิ่งนัก วัดทุก ๆ วัดไม่ว่าจะเป็นวัดไทยวัดพวกเข้ารีดหรือสุเหร่าแขกต่างก็ตั้งซุ้มขึ้นที่หน้าวัด ประดับโคมไฟสีต่าง ๆ เพื่อแสดงความจงรักภักดี ส่วนรถไอซึ่งมีฝรั่งเป็นผู้จัดการก็มีการตบแต่งรถประกวดประขันกัน มีรางวัลพิเศษสำหรับรถที่ตบแต่งได้สวยงามที่สุดหรือตบแต่งได้ขบขันกว่าคันอื่น ฉะนั้นพอรุ่งเช้าของวันเฉลิมพระชนม์พรรษาเด็กตื่นเต้นมาก พอตื่นเช้าขึ้นมานั่งคอยดูรถไอแล่นผ่านไปมา แต่ละคันก็ตบแต่งกันแปลก ๆ บางคันก็ทำเป็นรูปพระฤาษีพาหนุมานไปถวายเจ้าลงกา บางคันก็ทำเป็นรูปวันทองห้ามทัพ มีพระไวยกำลังนั่งกราบเปรตวันทองซึ่งมีไฟจุดที่หัว ส่วนมากมักตบแต่งตุ๊กตาเหล่านี้ไว้ที่ตะแกรงหน้ารถหรือหลังคา ส่วนที่ตัวรถก็ประดับด้วยอุบะดอกไม้สด ได้แก่พวกดอกมะลิดอกจำปาและกุหลาบส่งกลิ่นหอมตลบและสวยงามมาก การประกวดกันนี้เป็นที่สนุกสนานทั้งคนโดยสารและคนขับพวกชาวบ้าน นอกก็อุ้มลูกจูง หลานแต่งตัว สีฉูดฉาดเข้ามาดูการ ประกวดประขันและมหรสพการละเล่นต่าง ๆ ที่มีทั่วกรุง แม้แต่ชาวอินเดีย ซึ่งส่วนมากรับจ้างเฝ้ายาม

รับจ้างเป็นโปลิศ ก็มีความจงรักภักดีร่วมกันจัดละครแขกเรื่องรามเกียรติ์ซึ่งหาดูได้ยากในยามปกติ ตามสุเหร่าต่าง ๆ ก็พากันประกอบพิธีทางศาสนาอิสลาม เพื่อให้องค์พระมหากษัตริย์เจริญพระชนม์มายุยืนนาน เอกชนบางแห่งก็ตั้งโรงทานแจกอาหารแก่คนทั่วไป อาหารส่วนมากเป็นพวกขนมจีนแกงเผ็ดต่างๆลอดช่องน้ำกระทิ บางแห่งก็แจกอัฐเงินคนละ ๑ เฟื้อง บางแห่งก็แจกคนละหนึ่งสลึง แล้วแต่ผู้ศรัทธาที่จะร่วมการกุศลในวันเฉลิมพระชนม์พรรษา ส่วนทางน้ำนั้นสองฟากฝั่งริมแม่น้ำเจ้าพระยาในตอนกลางคืนระยิบระยับไปด้วยแสงไฟ ตามโรงสีที่อยู่ริมน้ำก็มีการละเล่นแทบทุกแห่ง เรือเดินทะเลที่จอดอยู่ในลำน้ำ ก็จัดธงทิวและตบแต่งโคมไฟสว่างไสวไปทั่วท้องน้ำ ในเรือใหญ่มีการเลี้ยงดูเต้นรำอย่างสนุกสนาน พวกประชาชน นอกจาก จะมีความ สนุกสนานแล้วยังมี ความ ชื่นอกชื่นใจ ที่ได้ร่วมกัน จัดงานเฉลิมพระชนม์พรรษาแด่พระมหากษัตริย์ที่รักยิ่ง

อันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถอย่างเยี่ยมยอดพระองค์หนึ่ง พระองค์ได้ทรงนำสยามรัฐนาวาผ่ามรสุมของบรรดานักล่าเมืองขึ้นของชาติมหาอำนาจในสมัยนั้น นักล่าเมืองขึ้นเหล่านั้นทำให้ประเทศเล็กประเทศน้อยเพื่อนบ้านใกล้เคียงตกเป็นเมืองขึ้น เว้นแต่สยามประเทศเดียว เป็นจุดสุดท้ายที่นักล่าเมืองขึ้นนั้นจะพยายามจะแผ่อำนาจเข้ามาครอบครอง เช่นนำเรือรบเข้ามารุกรานทางอ่าวสยาม นำความโกรธแค้นมาสู่ประชาชนพลเมืองและทหารเป็นอันมาก ต่างก็จะขออาสาเอาชีวิตเข้าป้องกันบ้านเกิดเมืองมารดร แม้กระทั่งพระภิกษุสงฆ์ก็จะขอลาสิกขาบทอาสาป้องกันประเทศชาติและพระมหากษัตริย์ แต่ด้วยพระปรีชาญาณอันสุขุมรอบคอบของพระองค์ทรงเล็งเห็นว่าการต่อสู้นั้น นอกจากจะเสียเลือดเนื้อและชีวิตของไพร่บ้านพลเมืองแล้วก็ไม่ยังประโยชน์อะไรนอกจากจะเสียเปรียบทุกด้าน เพราะสยามยังไม่พร้อมที่จะทำสงคราม พระองค์จึงทรงห้ามไว้และให้ความเห็นอกเห็นใจในความภักดีของพลเมืองทั้ง ๆ ที่โกรธแค้นกันทั่วประเทศอยากจะประหารผู้รุกรานให้สมแค้น เมื่อพระองค์ห้ามก็มิได้มีผู้ใดฝ่าฝืน พระองค์สู้เสียสละแผ่นดินบางส่วนเพื่อแลกกับประเทศสยามทั้งประเทศ จากนั้นพระองค์ก็มิได้ทรงนิ่งนอนพระทัยอุสาหวิริยะสละความสุขส่วน

พระองค์ เสด็จผ่าคลื่นลมและทางทุรกันดารจากประเทศสยามไปสู่ทวีปยุโรป ทรงพบปะกับประมุขของประเทศชาติต่าง ๆ เพื่อเชื่อมสัมพันธไมตรีด้วยพระอัธยาศัยละมุนละไมของพระองค์ ทำให้ทรงเป็นที่รักใคร่ ประมุขของประเทศและเจ้านายชั้นสูงยุโรป ซาบซึ้งตรึงใจ อย่างไม่เคยมีพระมหากษัตราธิราชประเทศใดในเอเซียเคยได้รับเกียรติอันสูงยิ่งเช่นนี้มาก่อน เมื่อพระองค์เสด็จกลับสยามต่างก็พากันอาลัยรักอย่างสุดซึ้งเหมือนญาติอันสนิท ประเทศไทยดินแดนแห่งช้างเผือกก็เป็นที่รู้จักของนานาประเทศตลอดมา ทำให้พวกนักล่าเมืองขึ้นที่หมายมั่นประเทศสยามเป็นจุดหนึ่งก็สงบลงไม่กล้ามารุกรานต่อไป เป็นเพราะพระองค์ทรงสุขุมและปรีชาสามารถประเทศสยามจึงได้อยู่เย็นเป็นสุขพระเกียรติคุณและพระราชกรณียกิจที่พระ-องค์ทรงทำเพื่อประโยชน์ประเทศนั้นยิ่งใหญ่ และได้ปรากฏแก่ประชาชนและตาโลกแล้ว

ฉะนั้นประชาชนชาวไทยและชาวต่างประเทศซึ่งได้มาพึ่งพระบรมโพธิสม-ภาร จึงพากันขนานพระนามว่า "สมเด็จพระปิยะมหาราช" คุณธรรมความดีของพระองค์สมัยนั้นเป็นที่เคารพรักใคร่ฝังใจ เป็นนิสัยสันดานประจำตัวของชาวไทยทั่วไป หากมีใครไม่ชอบหน้าใครหรือมีการโกรธเคืองส่วนตัวเล็ก ๆ น้อย ๆ ด้วยเหตุอันใดก็ตาม เมื่อจับหมู่พูดถึงคุณงามความดีในหลวง ต่างก็ยิ้มแย้มแจ่มใสเข้าหากัน จนลืมความโกรธเคืองไม่ชอบหน้าชอบตาก็หายสิ้น จนพูดกันติดปากในสมัยนั้นว่า "ถ้าได้พบพระพักตร์ในหลวงเพียงครั้งหนึ่งเป็นศิริมงคลแก่ผู้พบพระองค์ท่านไป ๗ วัน

ส่วนลุงนั้น แม้จะเป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่มีความเอื้อเฟื้อต่อคนอื่น เป็นคนใจร้ายก็จริง แต่ลุงก็ไม่ได้ขาดความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ลุงได้ตบแต่งบ้านด้วยประทีปโคมไฟเหมือนกัน แล้วแจกอัฐเงินให้คนในบ้าน อนุญาตให้ออกไปเที่ยวชมงานได้ ในคืนวันนั้นพวกคนใช้ในบ้านและพวกคนงานได้ออกไปเที่ยวงานกันหมดคงเหลือแต่ ลุง เมีย และลูก เมียของลุงไม่ได้ไปเที่ยวนั้น เพราะเจ้าลูกใบ้ไม่ค่อยสบายจึงนอนแต่หัวค่ำ ส่วนป้าของเมียก็ไปดูลครแขกซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้านนัก ลุงไปกินเลี้ยงมา กลับแต่หัวค่ำ รู้สึกตัวว่าออกจะเมามากสักหน่อยจึง

ตั้งใจจะเข้านอน ห้องนอนของลุงอยู่คนละห้องกับเมียนับตั้งแต่เกิดระหองระแหงกัน เมียและลูกนอนอยู่อีกห้องหนึ่ง ลุงเดินผ่านห้องของเมียและลูกเห็นปิดไฟเข้าใจว่าคงจะหลับกันแล้วลุงจึงเข้านอนแต่ไม่ได้ปิดประตูห้อง พอใกล้จะหลับก็ได้ยินเสียงหนึ่งซึ่งทำให้ลุงสะดุ้งตกใจกลัวพยายามจะลุกขึ้นหนี แต่ไม่สำเร็จ เพราะรู้สึกเหมือนเนื้อตัวมันหนักหมดกำลังแรงกระดุกกระดิกไม่ไหว แม้แต่พลิกตัวก็ทำไม่ได้ ลุงขอสารภาพว่ากลัวจนสุดขีด เพราะเสียงนั้นคือเสียงของสายนั่นเอง ลุงลืมตาไม่ขึ้นตามองอะไรไม่เห็น เสียงหัวเราะใกล้เข้ามา

"ฮ่ะ! ฮ่ะ! ฮ่ะ! อ้ายตาล ถึงเวลาของมึงแล้ว ถึงเวลาที่มึงจะต้องใช้เวรใช้กรรมที่มึงสร้างไว้ จงเตรียมตัวเถิดอ้ายตาล ไอ้เพื่อนทรยศ"

พอลุงได้ยินเสียงนั้น มันหนาวสั่นเข้าไปในหัวใจ กลัวแทบจะเป็นบ้า ลุงพยายามตั้งสติแข็งใจอ้อนวอนว่า

"สาย ข้ากลัวแล้ว อย่าฆ่าข้าเลย ข้ากลัวตาย สงสารข้าเถิด ไหน ๆ ข้าก็ผิดไปแล้ว"

เสียงหัวเราะดังก้องขึ้นอีกครั้งแล้วสายก็กล่าวขึ้นด้วยความเคียดแค้นว่า

"มึงเคยฆ่ากูด้วยน้ำอย่างเลือดเย็น มึงไม่เคยคิดสงสารกูเลย ถึงคราวมึงบ้างมึงกลับกลัวตาย มึงไม่ได้นึกถึงตอนที่มึงฆ่ากู มึงมันมีแต่ความโลภ ตาล กูเคยรักมึงมาก แต่มึงสิกลับไม่รักกู ทรยศต่อกู กูจะฆ่ามึงด้วยไฟ กูจะเผามึงทั้งเป็น"

ลุงตกใจกลัว ลืมตาก็ไม่ขึ้น ไม่รู้ว่าสายกำลังจะทำอะไรกับลุง ได้ยินเสียงพูดอีกว่า

"อ้าว ! อ้ายตาล มึงจงลืมตาขึ้นดูโลกเสียเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนที่มึงจะตายไป"

เมื่อลุงลืมตาขึ้นก็ต้องตกใจสุดขีดจนขนลุกชัน เพราะผู้ที่แลเห็นคืออ้ายใบ้ลูกของลุงยืนถือตะเกียงลานลุกโพลง ตามธรรมดาตะเกียงดวงนี้ตั้งอยู่บนโต๊ะข้างเตียงนอนลุงกระดิกตัวไม่ไหว ได้แต่นอนทำตาปริบ ๆ รอความตายเท่านั้น อ้ายใบ้เด็กอายุเพียง ๓ ขวบ สามารถยกตะเกียงลานซึ่งหนักเกินกำลังได้อย่างว่องไว ทำท่าจะขว้างมาที่มุ้งซึ่งลุงนอนอยู่ ลุงหลับตากลัวร้องเสียงหลงว่า

"อย่า ! ไอ้หนู อย่าขว้างมา ! ประเดี๋ยวไฟไหม้หมด โอ้ย! กลัวแล้วอย่า ! อย่า !"

ทันใดนั้นตะเกียงลานในมือของอ้ายใบ้ก็ถูกขว้างมายังข้างที่นอนของลุงทันที ลุงตกใจนอนตัวแข็งหลับตาสั่นหน้า แล้วร้องตะโกนว่า

"โอ้ย ! ไฟไหม้แล้ว ชาวบ้านชาวช่องฉิบหายหมดแน่" แม้ลุงจะตะโกนสุดเสียงเพียงไร แต่ก็รู้สึกว่าเสียงอยู่แต่ในลำคอเท่านั้น แต่สายก็สามารถได้ยินและเข้าใจดีทุก ๆ คำที่ออกจากลำคอของลุง

เสียงหัวเราะ "ฮ่ะ ฮ่ะ ฮ่ะ" ดังขึ้นก้องห้อง

"**มึงไม่ต้องห่วงชาวบ้านหรอก ชาวบ้านเขาไม่ได้ทำบาปกรรมอย่างมึง เขาจึงไม่ต้องเดือดร้อนจากไฟคราวนี้**"

ลุงตะโกนขอชีวิตอีก "โอย ! สาย เอ็งไม่เห็นกับข้า ก็เห็นกับท่านอาจารย์ของเราเถิด อย่าฆ่าข้าเลย ข้ากลัวแล้ว" ลุงคิดว่าคงหมดหวังแล้วคงจะต้องตายเป็นตอตะโกอยู่ในกองไฟในไม่ช้า ไฟได้ลามไหม้มุ้งหมอนและผม กลิ่นเหม็นคลุ้ง ลุงนึกถึงท่านอาจารย์ขึ้นมาได้ จึงตะโกนออกไปว่า

"หลวงพ่อครับ ช่วยผมด้วย ผมจะตายอยู่แล้ว"

เสียงสายหัวเราะอีก

ฮ่ะ ! ฮ่ะ ! เวลามึงจะตาย มึงจึงจะนึกถึงอาจารย์ เวลามึงร่ำรวยมึงไม่เคยนึกถึงท่านเลย เอาละ เมื่อมึงกลัวตาย กูก็จะไม่ให้มึงตาย จำไว้นะ มึงจะยังไม่ตาย ฮ่ะ! ฮ่ะ ! ฮ่ะ ! มึงยังไม่ตาย แต่มึงจะมีเงินเกิน ๔ สลึงไม่ได้ จำไว้นะอ้ายตาล"

ทันใดนั้นเองกำลังของลุงก็กลับดีขึ้นเหมือนเดิมอย่างประหลาด ลุงตาลีตาลานลุกขึ้น ไฟกำลังไหม้อยู่รอบตัว ติดเสื้อผ้าที่ลุงใส่ ลุงรวบรวมกำลังพุ่งตัวออกจากห้องแล้วก็หมดสติไป ด้วยความหวาดกลัวระคนกับความเจ็บปวดแสบปวดร้อน

. . . . จะนานเท่าใดไม่รู้ พอลืมตาขึ้นอีกครั้งหนึ่งก็มองเห็นพระสงฆ์ สามเณรและลูกศิษย์วัดมาล้อมรอบตัวลุง พระสงฆ์อาวุโสผู้หนึ่งท่าทางใจดีดวงหน้าและสายตาแสดงว่ามีความเมตตากรุณา ถือถ้วยมีช้อนเงินเล็ก ๆ ตักน้ำในถ้วยนั้นมาหยอดที่ปากลุงรู้สึกว่าจะเป็นยาชนิดหนึ่ง ชุ่มในลำคอ มองเห็นพระท่านเงยหน้าขึ้นมองดูตากันแล้วต่างก็ยิ้มด้วยความพอใจที่เห็นลุงฟื้น สามเณรองค์หนึ่งถือชามมีขนไก่ค่อยๆ ทาตามขาแขนของลุง รู้สึกตัวว่านอนอยู่บนเตียงไม้ถักเชือกอย่างเตียงแขกฮินดู ตัว

ของลุงรองไว้ด้วยใบตอง แถมปิดคลุมด้วยใบตองบนตัวและมีผ้าห่มทับใบตองอีกชั้นหนึ่ง เพราะตามตัวเต็มไปด้วยบาดแผลและน้ำเหลือง เมื่อสามเณรองค์นั้นเอาขนไก่จุ่มลงในชามแล้วค่อย ๆ ทาตามตัว รู้สึกว่าความปวดแสบปวดร้อนค่อยคลายลงเย็นวาบและสบายขึ้น ยังพูดอะไรไม่ได้นอกจากมองไปทางซ้ายทีขวาที มองดูใบหน้าพระภิกษุสงฆ์องค์นั้นซึ่งเต็มไปด้วยความเมตตากรุณา เรียกลูกศิษย์ให้ไปต้มข้าวเพื่อเอาน้ำข้าวมาให้กิน ลุงคิดทบทวนถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมา แต่นึกไม่ออกว่าเข้ามาอยู่ในวัดนี้ได้อย่างไร

ต่อมาพระท่านเล่าให้ฟังว่า ย่ำรุ่งวันนั้นท่านกำลังจะลงจากกุฏิไปบิณฑบาตรมองไปทางศาลาวัดเห็นมีเตียงมาตั้งอยู่ แต่ไม่เห็นมีคนอยู่ในบริเวณนั้น จึงเดินเข้าไปดูเห็นลุงนอนสลบอยู่บนเตียงคิดว่าคงตายแล้ว และญาติเขาเอามาทิ้งเพื่อให้ท่านจัดการศพให้แต่เพื่อท่านพิจารณาดูก็เห็นว่ายังไม่ตายเพียงแต่สลบเท่านั้น พอดีกับท่านเป็นพระหมอรักษาคนทั่วไปเป็นทาน ท่านมียาพร้อมจึงเอาใจใส่รักษาพยาบาลลุงจนฟื้น และประคับประคองจนค่อยหายวันหายคืน ชีวิตของลุงก็ได้รอดมาดูโลกอีกครั้งหนึ่งในฐานะคนพิการหมดตัวต้องอาศัยข้าวพระ และนอนศาลาวัดอย่างที่หลานเห็นอยู่เวลานี้

ต่อมาเมื่อค่อยหายเป็นปกติ ลุงจึงขอร้องพวกลูกศิษย์วัดให้ช่วยไปสืบหาบ้านที่เกิดไฟไหม้ขึ้นเมื่อวันเฉลิมพระชนม์พรรษา และให้ช่วยสืบด้วยว่าคนในบ้านเป็นอย่างไรบ้าง ลุงไม่มีเงินจะจ้างเขา จึงได้แต่อาศัยไหว้วานเขาเท่านั้น คนที่ไปสืบมาบอกว่าเมื่อคืนนั้นเกิดเพลิงไหม้ขึ้นที่ร้านค้าเครื่องปั้นลายคราม บ้านที่อยู่ใกล้เคียงที่เกิดเหตุไม่มีใครเสียหายเลย เจ้าของบ้านถูกไฟครอกอาการปางตาย ส่วนร้านค้าถูกไฟไหม้หมดทั้งหลัง คืนวันนั้นถ้ามีลูกจ้างอยู่ในบ้านพร้อมเพรียงกัน เหตุการณ์ก็คงจะไม่ร้ายแรงถึงเพียงนี้ แต่บังเอิญคนในบ้านพากันไปเที่ยวดูงานกันหมด และยังได้ทราบจากชาวบ้านอีกว่า เจ้าของบ้านที่ถูกไฟครอกนั้นเป็นคนเห็นแก่ตัวโหดร้าย ชาวบ้านแถวนั้นไม่มีใครชอบ เมื่อวันไฟไหม้นั้น เมียเจ้าของบ้านได้ขอความช่วยเหลือจากชาวบ้านให้ช่วยผัวซึ่งนอนสลบอยู่ในบ้านออกมาก่อนที่ไฟจะไหม้

หมดหลัง หลังจากไฟสงบลงแล้วเมียของเจ้าของบ้านก็เข้าไปคุ้ยเขี่ยเถ้าถ่านของที่ไหม้ได้ทองก้อนหนึ่ง ซึ่งละลายอยู่ในกองเถ้าถ่านและได้เงินที่ละลายเป็นก้อนและหล่อนได้ย้ายไปเช่าบ้านหลังหนึ่งอยู่ ฝ่ายสามีนั้นสลบไสลไม่ได้สติ ไม่มีทางรอดและบังเอิญบุตรซึ่งเป็นใบ้ก็เกิดเจ็บหนักขึ้นมาอีก พอดีมีญาติผู้ชายทางฝ่ายภรรยามาเยี่ยมจึงได้แนะนำว่า ในบ้านเดียวกันมีคนเจ็บหนักสองคนไม่ดี โบราณถือ ควรจะแยกเอาสามีซึ่งอาการหนักใกล้จะตายไปไว้ที่วัดเพราะมีทางรอดน้อยมาก เมื่อตายทางวัดก็จะได้จัดการศพให้ อำแดงจำบี่ก็เลยนำสามีไปไว้ที่วัดแห่งหนึ่งซึ่งมีหมอพระเพราะคิดว่าบางทีเป็นกุศลพระท่านอาจช่วยให้รอดได้บ้าง ต่อมาภายหลังลูกใบ้ก็ตายฝ่ายอำแดงจำบี่เศร้าโศกมาก จึงอพยพจากบางกอกไปหัวเมืองพร้อมทั้งญาติคนนั้นและบ่าวของหล่อน ชาวบ้านเองก็ไม่ทราบว่าหล่อนอพยพไปอยู่ไหนเพราะไปทางเรือส่วนสามีของหล่อนก็เข้าใจว่าคงจะตายไปแล้ว เมื่อลุงรู้เรื่องราวก็สลดใจมาก เพราะลุงคนเดียว ที่ทำกรรมชั่ว จึงได้รับกรรมสนอง เช่นนี้ เมียของลุงเขาคงนึกว่าถึงจะหายร่างกายก็ไม่สมประกอบ คงจะอายชาวบ้านจึงได้หนีไปหัวเมือง เรื่องราวของลุงต่อมาก็อย่างที่หลานเห็นอยู่เวลานี้ เรื่องของลุงตาลที่จานลงใบลานก็จบลงเท่านี้

เมื่อข้าพเจ้าได้ทราบเรื่องราวของลุงตาลจบแล้ว ข้าพเจ้าก็รู้สึกเห็นใจในเคราะห์กรรมของแกมาก มิได้ติเตียนซ้ำเติมอะไรแกเลย ส่วนจิตใจก็ยังเคารพนับถือแกอยู่อย่างเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

วันหนึ่งหลังจากนั้น ข้าพเจ้าได้ไปหาลุงตาลที่ห้องแถวร้างนั้น ข้าพเจ้าเห็นชายผู้หนึ่งแต่งตัวภูมิฐานกำลังพูดกับลุงตาลอยู่ ข้าพเจ้าได้ยินเสียงลุงตาลพูดว่า

"ผมบอกว่าผมไม่เคยรู้จักคุณมาก่อนเลย จริง ๆ นะครับ ที่คุณว่า พี่ใหญ่นั้นเป็นใครผมก็ไม่รู้จัก" เสียงชายผู้นั้นพูดอย่างอ่อนใจว่า

"โธ่ ตาล แกควรจะดีใจที่มาพบเพื่อนเก่า จำกันไม่ได้หรือ อ้ายแกละไงเล่า ไม่น่าเลยที่แกทำเป็นไม่รู้จัก อย่าบิดบังเลยเพื่อน กันไปบอกพี่ใหญ่ว่าแกอยู่ที่นี่ วันนี้พี่ใหญ่ติดราชการมาไม่ได้ พรุ่งนี้คงมาหาแก พี่ใหญ่คิดถึงแกได้สืบหาแกมานานแล้ว พี่ใหญ่ไปทำราชการอยู่หัวเมืองนานปี ย้ายเข้ามาในกรุงก็ถามถึง

พวกเราทุกคน พี่ใหญ่เศร้าโศกมากเมื่อทราบเรื่องของแกกับสาย ไม่คิดว่าสายตายเร็วและแกจะต้องมาทนทุกข์อย่างนี้"

ผู้พูดเว้นระยะเพื่อฟังคำตอบของลุงตาล แต่ลุงตาลสั่นหัวแล้วก็ยืนยันคำเดิมว่าไม่รู้จักใครเลย ข้าพเจ้าเองก็มองดูด้วยความสมเพช แม้ข้าพเจ้าจะรู้เรื่องอะไรดีก็พูดไม่ได้เพราะได้รับปากลุงตาลไว้แล้วว่าจะไม่เปิดเผยให้ใครทราบ การสนทนาเริ่มต้นอย่างไรข้าพเจ้าก็ไม่ทราบ มาทราบเมื่อตอนปลายแล้ว จับเค้าได้ว่าลุงตาลไม่ยอมรับความช่วยเหลือใด ๆ จากเพื่อนเก่าของแกเลย ข้าพเจ้าเห็นชายคนนั้นมีสีหน้าสลดและท่าทางอ่อนใจ เมื่อลุงตาลไม่ยอมรับว่าเป็นเพื่อนเก่า ข้าพเจ้าเห็นใจทั้งสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งรักเพื่อนต้องการจะช่วยเหลือเพื่อนยามตกยาก อีกฝ่ายหนึ่งแม้จะเคยสร้างกรรมและเห็นแก่ตัวมาแล้วก็ดี แต่บัดนี้ไม่ยอมเห็นแก่ตัว ไม่ยอมรับความช่วยเหลือใด ๆ จากเพื่อนเก่าเลย

เมื่อฝ่ายหนึ่งอ้อนวอนไม่ได้ผลแล้วก็ล้วงเงินมาจากกระเป๋า วางไว้ที่มือของลุงตาลแล้วพูดว่า

"นี่ อ้ายแกละเพื่อนเก่าของแกให้ไว้ใช้ก่อน เมื่อแกไม่ยอมรับว่าเป็นเพื่อนของกันพรุ่งนี้พี่ใหญ่คงจะมาหาแก คงจะรู้เรื่องดีกว่านี้ กันไปละ"

ว่าแล้วชายผู้นั้นก็รีบเดินไป ทิ้งให้ลุงตาลตกตะลึงไม่ทันได้พูดโต้แย้งอย่างไร เมื่อชายผู้นั้นเดินไปไกลแล้ว น้ำตาของแกก็ไหลออกมาอาบแก้ม ข้าพเจ้าได้เข้าไปปลอบโยนและถามแกว่า

"ทำไมลุงถึงไม่ยอมรับว่าเป็นเพื่อนกับเขาล่ะ" แกสะอื้นและกำเงินในมือแน่นพูดค่อย ๆ ว่า

"หลานเอ๋ย ชาตินี้ เราตายจากกันแล้ว เพราะลุงชั่วก็ต้องไปตามทางของคนชั่ว ชีวิตของลุงคงอยู่ไปไม่ได้นาน" ข้าพเจ้าจึงถามว่า

"ทำไมจึงพูดแต่สิ่งที่ไม่เป็นมงคลเช่นนี้ ลุงรู้ได้อย่างไร"

ลุงตาลไม่ได้พูดอะไร แบมือให้ข้าพเจ้าเห็นเงินสี่บาทที่ชายผู้นั้นให้ไว้เมื่อนิ่งไปสักครู่ แกจึงพูดกับข้าพเจ้าว่า 'นี่แน่ะ หลานเอ๋ย หลานก็รู้เรื่องราวของลุง

หมดแล้วจำคำลุงไว้นะ วิชาความรู้นั้นต้องคู่ไปกับศีลธรรม จึงจะมีความเจริญแก่ตัว สำหรับลุงมารู้ตัวก็เมื่อมันสายไปเสียแล้ว" ข้าพเจ้ารับคำแก ต่อมาแกก็สนทนากับข้าพเจ้าด้วยท่าทางรื่นเริงขึ้น ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกแปลกใจ และในเย็นวันนั้นเองหลังจากข้าพเจ้ากลับจากคุยกับลุงตาลสักพักใหญ่ ๆ ก็มีคนมาบอกข้าพเจ้าว่า ลุงตาลอุตส่าห์พาร่างอัปลักษณ์เข้าไปในร้านเหล้าซึ่งอยู่ใกล้ปากซอยนั้น ครั้งแรกจีนเจ้าของร้านไม่ยอมขายให้ เพราะกลัวว่าจะไม่มีเงินจ่าย แต่ลุงตาลเอาเงินสี่บาทที่ชายแปลกหน้าให้ไว้วางบนโต๊ะ จีนเจ้าของร้านจึงยอมขายให้ แก่ดื่มติด ๆ กันหลายแก้วจนเมาฟุบลงในร้านเหล้านั้นเอง น่าแปลกใจเพราะว่าไม่มีใครเคยเห็นลุงตาลดื่มเหล้ามาก่อนเลยนับตั้งแต่แกพิการมา ข้าพเจ้าตกใจเมื่อรู้ว่าแกเมา จึงรีบไปดูแกที่ร้านเหล้าซึ่งไม่ไกลจากบ้านข้าพเจ้านัก ก็เห็นลุงตาลเมามาก ข้าพเจ้าได้เข้าไปอ้อนวอนให้หยุดดื่ม รู้สึกว่าแกยังมีสติดีอยู่ และพูดออกมาว่า

"ไอ้หลานชาย ลุงขอดื่มเป็นครั้งสุดท้าย อย่าลืมคำของลุงนะ จงดูเป็นตัวอย่าง" แล้วแกก็ฟุบกับโต๊ะ

จีนเจ้าของร้านไม่มีความสบายใจ คิดเงินค่าเหล้าแล้วทอนสตางค์ให้แกเสร็จเงินที่เหลือคงมีจำนวนสามบาทกว่า เจ้าของร้านได้จัดการห่อเรียบร้อยแล้วสอดใส่ผ้าขาวม้าที่คาดเอวลุงตาลไว้อย่างแน่นหนาเพื่อกันตกหาย และบอกให้ข้าพเจ้าเป็นพยานให้ด้วย เพราะกลัวว่าเมื่อเวลาส่างเมาแล้ว ลุงตาลจะมาทวงอีก

ข้าพเจ้าเห็นลุงตาลเมามาก ก็คิดว่าควรจะไปส่งถึงที่พัก จึงได้จัดการเรียกรถลากมาเพื่อจะนำไปส่ง เมื่อข้าพเจ้าเรียกรถลากมาแล้ว และจะเข้าไปพยุงลุงตาลก็ลุกขึ้นมาแล้วบอกว่า

"ขอบใจมากหลานชาย ไม่ต้องไปส่ง ลุงไปเองได้ ลุงไม่เมา" พูดพลางก็หยิบไม้สอดเข้าใต้รักแร้ แล้วจัดแจงพยุงตัวออกจากร้านเหล้าไป ทำให้ผู้ที่เห็นเหตุการณ์หลายคนในร้านเหล้า รวมทั้งข้าพเจ้าแปลกใจมาก เพราะทุกคนเห็นแกเมาหมดสติไปแล้ว แต่ชั่วระยะบัดเดี๋ยวใจก็หายเมาเป็นปกติ นับเป็นเรื่องแปลกมาก

ต่อจากวันนั้นลุงตาลก็ไม่มีโอกาสได้ออกมานั่งที่ปากซอยอีก เพราะแกได้

ถึงแก่กรรมลงในคืนวันนั้นเอง ท่ามกลางความอ้างว้างเปล่าเปลี่ยว ปราศจากพี่น้องญาติมิตรสหายจะมาเห็นใจแกเป็นครั้งสุดท้าย นอกจากพระภิกษุสามเณรที่ในวัดนั้นได้เฝ้าดูแกอยู่จนถึงวาระสุดท้าย

ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวด้วยความเศร้าสลดใจเป็นที่สุด แม้ว่าข้าพเจ้าไม่ใช่ญาติของแกก็ตาม ก็อดจะเสียน้ำตาเพราะความรักและสงสารลุงตาลไม่ได้ ถึงแกจะเคยชั่วมาแล้วก็ตาม แต่ในบั้นปลายของชีวิตก็รู้สึกผิดชอบ ที่ทำลงไปแสดงน้ำใจอันเป็นลูกผู้ชายที่แท้จริงยอมรับว่าตนเองผิดได้อย่างหน้าชื่น ข้าพเจ้ายังเคารพรักแกเมื่อแกตายลงก็คล้ายกับได้สูญเสียญาติผู้ใหญ่ไปแล้วอย่างไม่มีวันกลับมาพบกันได้อีก

พอรุ่งขึ้นจากวันที่แกตายข้าพเจ้าก็ได้ทราบว่า คนที่เคยอ้างตัวกับลุงตาลว่าชื่อแกละเมื่อเล็ก ๆ พร้อมกับชายท่าทางสง่า หรือท่านข้าราชการที่ข้าพเจ้าเคยเห็น เมื่อกระบวนกฐินพระราชทานผ่านไปวันนั้น ได้ไปที่วัดสอบถามหาลุงตาลกับพระภิกษุสงฆ์ แต่น่าเสียดาย ! ที่ท่านทั้งสองนั้นต้องผิดหวัง เพราะได้พบก็เพียงร่างที่ปราศจากวิญญาณของลุงตาลที่คลุมไว้ด้วยผ้าขาวอยู่กลางศาลาวัดเท่านั้น เพราะยังไม่ทันจะใส่โลง รู้สึกว่าท่านทั้งสองจะมีความอาลัยและสลดใจในชตากรรมของลุงตาลมิใช่น้อย จากนั้นศพของลุงตาลซึ่งเดิมคงจะต้องเป็นศพผีไม่มีญาติ ก็กลายเป็นศพที่มีเจ้าภาพผู้มีเกียรติในรอบปีของวัดนั้น

เรื่องอันน่าเศร้าสลดใจของชีวิตแต่หนหลังของลุงตาล "คนมีบาป" ก็จบลงแต่เพียงเท่านี้

เมตตา-กรุณา

ชนบทที่ไม่ห่างไกลจากพระนครมากนัก สำหรับในสมัยปัจจุบันที่มีการคมนาคมสะดวก มีทางหลวงตัดผ่าน หมดความหมายที่จะใช้คำว่าไปมาลำบาก เพราะมีถนนตัดเข้าหมู่บ้าน รถยนต์วิ่งถึงทุกแห่ง หากจะย้อนหลังไปเมื่อสมัย ๔๐ ปี ก่อน พ.ศ. ๒๕๐๐ เมื่อครั้งที่เมืองไทยเรามีชื่อว่าประเทศสยาม ยวดยานในพระนครก็มีรถลาก รถเจ๊ก กับรถม้าเป็นส่วนมาก การไปมาหาสู่ทางไกล ๆ ในครั้งนั้นยังไม่สะดวกเหมือนปัจจุบันนี้ ระยะที่ปัจจุบันเดินทางโดยรถยนต์เพียงหนึ่งหรือสองชั่วโมง แต่สมัยก่อนต้องเสียเวลาเป็นวัน ๆ เพราะภูมิประเทศมีแต่ป่าทุ่งนา หรือทุ่งหญ้าอันกว้างใหญ่ไพศาล บ้านช่องผู้คนไม่ค่อยจะมี การเดินทางนั้นนอกจากจะไปทางรถไฟแล้ว ก็ไปได้ทางน้ำโดยอาศัยเรือเป็นพาหนะ เมื่อรถเรือไปไม่ถึงก็ต้องเดิน ดังนั้นที่ใกล้จึงดูไกล การไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนติดต่อกันจึงเป็นไปด้วยความลำบาก ทำให้ชาวบ้านแต่ละท้องที่ แต่ละตำบลมีสำเนียงการพูดแปร่งแผกกันออกไป เพียงแต่ชานเมืองหลวงแค่ตำบลมักกะสันเท่านั้น ก็นับว่าเป็นชนบทที่ไกลเมืองหลวง สำเนียงที่พูดก็แปร่งผิดกับสำเนียงในกรุง ส่วนพวกชาวบ้านในชนบทเหล่านั้น จะเดินทางเข้ามาในพระนครคราวใดก็เป็นเรื่องใหญ่ราวกับว่าอยู่คนละเมือง ผู้ใหญ่จะมาพระนครสักครั้งก็มักจะถามลูกหลานว่า

"เฮ้ย ข้าจะไปบางบอก พวกเอ็งจะเอาอะไรไปบ้างวะ" เพราะทางชนบทยังไม่เจริญร้านค้าไม่ค่อยมี การเข้ากรุงก็ยังต้องสั่งเสียลูกหลานให้คอยดูแลบ้านช่องให้ด้วยเพื่อว่ากลับไม่ทันก็จะต้องค้างที่บางกอก เหตุการณ์แต่ละสมัยตลอดจนจิตใจของคนจึงไม่เหมือนกัน เพราะสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ ดังที่ท่านอดีตข้าราชการผู้ใหญ่ได้ทราบมาจากผู้ที่ประสพเหตุการณ์ในสมัยนั้นผู้หนึ่ง เรื่องนี้เกิดขึ้นในชนบทที่ห่างไกลจากพระนคร ระยะเดินทางในวันเดียวไม่ถึง ท่านได้เล่าให้ฟังว่า

บ่ายวันหนึ่ง ที่โรงนาหรือบ้านชาวนาสร้างขึ้นหยาบ ๆ อยู่โดดเดี่ยวบนโคกที่ถมดินไว้สูงกลางทุ่งนาหลังคามุงด้วยจาก ฝากั้นด้วยไม้ขัดแตะ พื้นบ้านเป็นดิน ถูกปรับเป็นพื้นเดียวอย่างเรียบ มีแคร่ไม้ไผ่ สำหรับนอนและนั่งเล่น อยู่ติดฝาข้างหนึ่ง ประตูโรงนา ก็เป็นไม้ไผ่ขัดแตะ และช่องหน้าต่างก็ทำด้วยแผงไม้ไผ่เวลาเปิดทีใช้ไม้ค้ำ เพื่อให้แสงสว่างและลมผ่านเข้ามาบ้าง ที่บ้านนี้เป็นที่อยู่อาศัยของครอบครัวหนึ่ง มีพ่อ แม่ และลูกหญิง ๒ คน คนโตอายุ ๘ ขวบไว้ผมจุก คนเล็กอายุ ๓ ขวบ

บ่ายวันหนึ่ง เด็กหญิงผู้ที่กำลังไกวเปลร้องเพลงเห่กล่อมน้องให้หลับอยู่ในโรงนา เป็นเวลาที่ข้างนอกแดดกำลังร้อนจัด เพราะพึ่งจะเลยเที่ยงวันไปไม่นานนัก พ่อกับแม่ของเด็กหญิงไม่อยู่บ้าน จึงให้ลูกสาวคนโตเลี้ยงน้องอยู่เฝ้าบ้าน เด็กหญิงผู้พี่เมื่อป้อนข้าวน้องแล้ว ก็เอาใส่เปลเห่กล่อมให้หลับเพื่อตัวเองจะได้กินข้าว บ้านหลังนี้ตั้งอยู่โดดเดี่ยว ไม่มีเพื่อนบ้านใกล้เคียง ในโรงนาหรือบ้านนี้นอกจากเครื่องใช้ที่จะเป็นสำหรับครอบครัวชาวนาทั่ว ๆ แล้ว ก็ไม่มีอะไรแสดงถึงความฟุ่มเฟือยในสิ่งที่ไม่เกี่ยวกับการครองชีพและชีวิตประจำวัน เป็นครอบครัวชาวนาที่ไม่มีสมบัติที่มีราคาอยู่ในบ้าน แต่สิ่งที่แปลกตาก็คือ มีใบฎีกาชวนเชิญให้ไปร่วมทำบุญร่วมการกุศลของวัดต่าง ๆ หลายใบ ติดไว้ที่บานประตูไม้ไผ่สานเป็นแถว สมัยนั้นฎีกาบอกบุญเป็นแผ่นเล็ก ๆ บรรจุข้อความสามสี่บรรทัด ไม่มีซองสำหรับบริจาคเชิญชวนให้ไปที่วัดเท่านั้น ไม่มีชื่อกรรมการหรือชื่อบุคคลเหมือนปัจจุบัน เป็นฎีกาแผ่กุศลมายังทายกทายิกาลอย ๆ อีกสิ่งหนึ่งที่สดุดตาก็คือ บนหัวนอนมีหิ้งมีรูปพระพุทธรูปใส่กรอบไว้เคารพบูชา มีกระถางธูปเชิงเทียนและแจกันปักดอกไม้ แสดงว่าครอบครัวนี้แม้จะขัดสนยากจนก็มีความเคารพนับถือพระพุทธ-ศาสนาเป็นที่พึ่ง

ขณะที่เด็กหญิงกำลังส่งเสียงแจ้ว ๆ เห่กล่อมน้องด้วยเพลงของชาวบ้านทั่ว ๆ ไปทันใดนั้นก็มีชายสูงอายุผู้หนึ่ง แต่งกายผิดแปลกไปจากชาวบ้านทั่วไปในแถบนั้น จูงผ้านุ่งกระเบนใส่รองเท้า แต่ไม่ใส่หมวก ไม่มีลูกกระดุมเสื้อ เหงื่อชุ่ม

ตัว ท่าทางอิดโรยเดินโซเซเข้ามาในโรงนา เด็กหญิงมองเห็นแล้วตกใจ แต่เมื่อเห็นว่าชายสูงอายุทำท่าเซจะล้ม คล้ายกับมีสิ่งดลใจตามสัญชาตญาณเกิดความสงสาร ทำให้เด็กหญิงทิ้งสายเชือกเปลที่กำลังไกวน้องอยู่เข้าไปพยุง แม้ตัวจะเล็กแต่จิตใจสูงจึงทำให้ชายสูงอายุได้เกาะบ่าเด็กหญิงไว้ทันก่อนที่จะล้มลง เด็กหญิงค่อยๆพยุงไปที่แคร่ไม้ไผ่ ผู้เฒ่านั่งลงหอบด้วยความเหน็ดเหนื่อย เด็กหญิงจ้องดูด้วยความสงสัยแต่ไม่พูดไม่ถามอะไรทั้งสิ้นเพราะเห็นว่าท่านผู้เฒ่ายังเหนื่อยอ่อนอิดโรยอยู่มาก และกำลังหายใจหอบคำแรกที่ออกมาจากปากผู้เฒ่าซึ่งเด็กหญิงได้ยินก็คือ

" น้ำ ขอน้ำกินหน่อย หิวน้ำเต็มทน คอแห้งเหลือเกิน "

เด็กหญิงได้ยินเช่นนั้นก็ไม่ลอช้า รีบจัดแจงไปหยิบขันทองเหลืองตรงไปจ้วงขันตักลงในตุ่มน้ำฝนเพียงครึ่งขัน แต่ไม่ลืมรูดปลายตับจากที่มุงหลังคาตอนชายคาบ้าน ซึ่งใบจากเก่าและกรองลงไปในขันน้ำแล้วส่งไปให้เฒ่าผู้นั้นเมื่อเห็นเช่นนั้นก็ไม่พอใจที่เด็กหญิงโรยใบจากลงไปลอยอยู่ในขัน ทั้งน้ำก็มีสีเหลืองคล้ายชาจีนอยู่แล้ว ถ้าเป็นเวลาปกติก็คงดื่มไม่ลง แต่ด้วยความหิวกระหายเป็นกำลังและไม่มีทางเลือกท่านจึงเป่าใบจากให้ลอยห่างๆออกไปแล้วค่อยๆดื่มอย่างไม่ค่อยทันใจ เมื่อดื่มน้ำพอแก้กระหายแล้วพักอยู่ครู่หนึ่งพอหายเหนื่อย ท่านจึงเงยหน้าขึ้นดูเด็กหญิงแล้วพูดขึ้นว่า

"ฉันได้กินน้ำเข้าไปค่อยมีแรงขึ้นหน่อย แต่เออ ทำไมน้ำจึงมีสีเหลืองเหมือนใส่ชาแต่ก็จืดสนิดดี แล้วทำไมแม่หนูจึงต้องเอาใบจากโรยลงไปด้วยเล่า ทำให้ฉันเกือบจะโกรธเพราะกำลังคอแห้งกระหายน้ำจะขาดใจอยู่แล้ว นึกว่าจะดื่มให้สมอยาก แต่ก็คิดว่าแม่หนูคงมีเหตุผลจึงได้ทำเช่นนั้น น้ำของแม่หนูมีค่ามาก ทำให้ฉันชุ่มชื่นมีกำลังขึ้นเป็นกอง ถ้าไม่ได้กินคงขาดใจตายตั้งแต่เกิดมายังไม่เคยหิวน้ำมากเหมือนคราวนี้เลย ไหนแม่หนูลองเล่าให้ฉันฟังซิว่า ทำไมถึงเอาเศษใบจากมุงหลังคาใส่ลงไปในขันน้ำ" เด็กหญิงได้ยินเช่นนั้นก็บอกว่า

"น้ำนี่เป็นน้ำฝน เหลืองก็เพราะหลังคาจากจ้ะตา และพ่อของหนูเคยสั่งไว้ว่า บ้านเราอยู่กลางท้องไร่ท้องนา ไกลจากหมู่บ้าน ถ้าพ่อแม่ไม่อยู่ มีใครมาขอ

น้ำกิน ถ้าเป็นเขาคอแห้งหิวมากก็ให้ตักน้ำฝนในตุ่มแล้วรูดใบจากชายคาใส่ลงไป เขาจะค่อยๆดื่ม ถ้าไม่ใส่ใบจากลงไปเขาก็รีบดื่มๆ แทบไม่ยอมหายใจเพราะความอยากแล้วก็อาจเกิดโทษขึ้นเพราะจะทำให้สำลักน้ำหรือจุกตาย พ่อบอกไว้อย่างนี้ หนูก็ต้องทำตาม หนูเห็นตาเหนื่อยและอยากน้ำมาก คิดว่าตารู้แล้วคงไม่โกรธหนูนะจ๊ะตา"

ท่านผู้เฒ่ามองดูเด็กหญิงตัวเล็กๆ ด้วยความเอ็นดูและสงสารแล้วน้ำตาไหลพลางพูดว่า

" โอ ฉันไม่โกรธแม่หนูหรอก แม่หนูทำถูกแล้ว เพราะถ้าไม่เช่นนั้นฉันอาจสำลักน้ำและจุกตายก็ได้ แต่ฉันยังไม่ได้กินข้าวเลย หิวข้าวจนแสบท้องแล้ว ได้กินน้ำก็ค่อยยังชั่วหน่อย ตลอดวันนี้ฉันยังไม่ได้กินข้าว แม่หนูมีข้าวเย็นเหลือบ้างไหมขอให้ฉันกินแก้หิวบ้างเกิดมาฉันไม่เคยนึกว่าจะต้องมาขอน้ำขอข้าวใครกินเลย"

เด็กหญิงมองดูผู้เฒ่าอย่างน่าสงสาร และเห็นใจแล้วพูดว่า

" โถ ตาคงหิวมากนะจ๊ะ หิวจนไม่มีแรงเดิน หนูก็เพิ่งป้อนให้น้องกินก่อนลงเปลนอน แต่ไม่เป็นไรยังมีข้าวเย็นเหลืออยู่บ้างกับไข่เค็มอีกซีกหนึ่ง หนูจะไปเอามาให้

" เสียงผู้เฒ่าพูดว่า จริงแม่หนู ฉันหิวแล้วก็ไม่มีแรงเดิน แม่หนูเป็นเด็กดีจริงๆ "

เด็กหญิงไกวเปลให้แรงขึ้นแล้ว ก็รีบคดข้าวจนหมดหม้อ ได้มาครึ่งจานพร้อมทั้งไข่เค็มครึ่งซีกมาส่งให้ท่านผู้เฒ่า แล้วก็นั่งดูชายสูงอายุกินอย่างเอร็จอร่อยเพราะกำลังหิว แต่เมื่อท่านผู้เฒ่ากินข้าวหมดจานแล้วก็นึกขึ้นได้จึงถามเด็กหญิงว่า

"ข้าวที่ฉันกินนี่ มันเป็นข้าวสำหรับของแม่หนูกินกลางวันไม่ใช่หรือ ? นี่ฉันมาแย่งข้าวของแม่หนูมากินเสียหมดแล้ว" ท่านผู้เฒ่าพูดอย่างตำหนิตนเอง แต่เด็กหญิงหัวเราะแล้วพูดว่า

"หนูไม่หิวหรอกจ้ะตา หนูเห็นตาหิวและตาก็กินได้หนูก็ดีใจมาก ส่วนน้องอิ่มแล้วจ้ะตา เขาว่าคนแก่หิวมาก ๆ แล้วก็เป็นลม หนูเป็นเด็กไม่เป็นอะไร"

เสียงท่านผู้เฒ่าบ่นพึมพำอยู่ในลำคอว่า "แม่คุณ แม่หนูช่างน่ารักเด็กท้องนาแท้ ๆ ช่างใจดีจริง ๆ" เด็กหญิงถามขึ้นว่า

"ตายังคงไม่อิ่มใช่ไหมจ๊ะตา หนูจะหุงข้าวต้มให้กินอีก" ท่านผู้เฒ่าตอบว่า

"ดีเหมือนกันเพราะแม่หนูยังไม่ได้กินข้าว" เสียงเด็กหญิงหัวเราะแล้วพูดว่า "หนูไม่หิวจ้ะตา เดี๋ยวหนูจะไปต้มข้าวต้มแล้วปิ้งปลาเค็มให้นะจ๊ะตา" พูดแล้วหนูน้อยก็ไกวเปลให้แรงขึ้นเพื่อที่จะไม่ให้น้องตื่น พอเห็นน้องพลิกตัวก็รีบร้องเพลงให้หลับต่อไป แล้วจึงรีบเข้าไปในครัวติดไฟซาวข้าวตั้งหม้อด้วยความชำนาญตามที่พ่อแม่ได้เคยสั่งสอนไว้ แต่ก็ไม่ลืมมาไกวเปลเมื่อจวนจะหยุด แกทำงานสลับกันไปด้วยความว่องไว พอข้าวต้มสุก แกก็ยกหม้อข้าวลง แล้วเอาไม้ตับปลามาหนีบปลาเค็ม ปิ้งกลับไปกลับมาบนเตาจนสุก ไม่ช้าก็ตักข้าวต้มแล้วมีปลาเค็มใส่จานมาให้ผู้เฒ่า ซึ่งนั่งมองดูเด็กหญิงอยู่ด้วยความชื่นชม ข้าวสุกครึ่งจานและไข่เค็มครึ่งซีกนั้น ยังไม่ทำให้ท่านผู้เฒ่าหายหิวได้ เมื่อเห็นเด็กหญิงยกข้าวต้มร้อน ๆ ออกมาก็ไม่ได้รอช้า ค่อย ๆ ตักข้าวต้ม ซึ่งปรุงโดยเด็กหญิงบ้านนาจน ๆ คนหนึ่ง พอคลายความร้อนลงแล้วก็ตักใส่ปากอย่างเอร็ดอร่อย พลางเรียกเด็กหญิงให้มากินร่วมกัน และได้สนิทสนมกันรวดเร็ว ในความรู้สึกของท่านผู้เฒ่ามันเป็นอาหารที่วิเศษมีรสอันโอชา ท่านรับประทานได้มากกว่าธรรมดา แล้วจึงพูดต่อว่า

"แหม ข้าวต้มของแม่หนูนี่อร่อยจริง ๆ ฉันไม่เคยกินข้าวมากอย่างนี้เลย คนที่บ้านฉันต้มก็ไม่เคยอร่อยอย่างนี้เลย ทั้งปลาเค็มปิ้งก็หอมไม่เค็มมากมันช่างดีแท้ ๆ"

เด็กหญิงถูกชมเข้าก็อายม้วนไปม้วนมา พูดอะไรไม่ถูก ตามความรู้สึกของเด็กซึ่งไม่เคยมีใครชมมาก่อนเลยในชีวิต แต่แล้วท่านผู้เฒ่าก็ถามขึ้นว่า

"นี่พ่อแม่ของหนูไปไหนล่ะ จึงทิ้งแม่หนูไว้เพียงสองคนพี่น้องอยู่กลางทุ่ง อย่างนี้"

เด็กหญิงตอบว่า "พ่อของหนูไปอำเภอ แม่ไปตัดฟืนในป่าสะแก กว่าจะกลับถึงบ้านก็เย็น ๆ แล้วทำไมตาจึงมาที่นี่ล่ะจ๊ะ"

ผู้เฒ่ายิ้มตอบว่า "ฉันหลงทางมาจ๊ะแม่หนู ฉันต้องเดินมากลางแดด ลำบากเหลือเกิน ไม่เคยเดินไกล ๆ มาก่อน แถวนี้ไม่มีบ้านเลย พบบ้านแม่หนู เป็นบ้านแรก จึงแวะเข้ามาขอน้ำกิน และขอนั่งพักอาศัยพอให้มีแรงหน่อยก็จะไป ฉันอ่อนใจเต็มทีเดินแทบไม่ไหวอยู่แล้ว ถ้าหากไม่พบบ้านแม่หนูต้องเดินไกลกว่านี้ ฉันคงหมดแรงหมดกำลังลงนอนกลางดินแน่"

เมื่อเด็กหญิงได้ฟังก็รู้สึกสงสาร ที่ผู้เฒ่าต้องบุกกลางทุ่งกลางนามา ได้รับความเหน็ดเหนื่อยอ่อนเพลียมากจึงพูดว่า

"ตาจะพักผ่อนหลับนอนก็ได้ หนูจะไปเอาหมอนหนุนหัวมาให้" ว่าแล้วเด็กน้อยก็วิ่งเข้าไปค้นหาหมอนของพ่อแม่มาได้ใบหนึ่ง ซึ่งไม่ค่อยสะอาดนัก ผู้เฒ่าพึมพำขอบใจแล้วก็เอนตัวลงนอนด้วยความอ่อนเพลีย ไม่ช้าก็หลับ เด็กหญิงนั่งมองผู้เฒ่าและนึกอะไรไปตามภาษาเด็ก ๆ พอน้องตื่นเด็กหญิงก็รีบอุ้มน้องลงจากเปล รีบออกจากโรงนา กลัวว่าเสียงร้องไห้ของน้องจะรบกวนผู้เฒ่า

ครั้นถึงเวลาเย็น แม่กลับจากป่าสะแก ลูกสาวก็อุ้มน้องเข้าสะเอวยืนคอยรับหน้าแม่อยู่นอกบ้าน พอเห็นหน้าแม่ก็รายงานว่า

" แม่จ๋า วันนี้มีคนแก่เดินหลงทางมาถึงบ้านเราจ้ะแม่ แกหิวน้ำมาก หนูเลยตักน้ำให้แกกินแล้วแกก็หิวข้าวด้วย หนูก็ให้ข้าวกลางวันของหนูให้กินแต่ก็ยังไม่อิ่ม หนูก็เลยต้มข้าวให้กิน แกบอกว่าอร่อยจ้ะ พอกินข้าวแล้วแกก็อ่อนใจเลยนอนหลับอยู่ที่แคร่ แม่จ้ะหนูสงสารแกม๊ากมาก แล้วยังเดินหลงทางมาไกลอีก หนูจึงรีบออกนาคอยบอกแม่ ประเดี๋ยวแม่จะไปทำให้แกตื่นเพราะแม่ไม่รู้ "

แม่ยืนถือมีดตัดฟืนฟังลูกสาวรายงานจนจบ จึงพูดว่า " เออ ดีแล้วอีหนู คนแก่คนเฒ่าจงนับถือเหมือนปู่ย่าตายาย เมื่อหลงทางมาก็ให้แกได้พักพิง เท่าที่เราจะให้ได้ก็เป็นบุญเหมือนกันนะลูก แต่เราก็ยากจนไม่ใช่มั่งมีอะไรนัก เอาเถิดลูกกลับเข้าไปในบ้านเถิดประเดี๋ยวจะได้หุงข้าวกัน พอพ่อเจ้าเขากลับจากอำเภอคงจะมีอะไรติดมือมาบ้าง ก็จะได้เลี้ยงดูกันตามมีตามเกิด ว่าแล้วแม่ลูกก็ย่องเข้าไปในบ้านจัดแจงหุงอาหารเพื่อแขกผู้เฒ่าเป็นพิเศษ

ส่วนผู้เฒ่านอนหลับ พอดีตื่นรู้สึกตัวได้ยินเสียงแม่ลูกพูดกันอยู่นอกบ้าน ก็นึกในใจว่า บ้านนานี่แม้จะยากจนแต่ก็จิตใจดีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ พยายามจะลุกขึ้น แต่เมื่อยจนลุกไม่ไหวก็หลับไปอีก

พอเย็นมากชายผู้เป็นพ่อของเด็กหญิงก็กลับมาถึงบ้าน เด็กหญิงก็คอยไปดักบอกผู้เป็นพ่ออยู่นอกบ้านเช่นกัน ชายผู้เป็นพ่อก็มิได้ว่าอะไรนอกจากจะบอกกับลูกสาวว่า

"เออ อีจุก เองทำไปเช่นนั้นก็ดีแล้วลูก ได้บุญนะ ช่วยคนแก่คนเฒ่าหลงทางเช่นนี้ ถ้าเราเกิดชาติหน้าจะได้ไม่ยากจนเอ็งทำอย่างนี้พ่อดีใจ"

แล้วผู้เป็นพ่อก็ย่องเข้าไปในบ้าน นำของที่ซื้อมาจากอำเภอมอบให้ภรรยาจัดการหุงต้มตามใจชอบเพื่อจะได้รับรองแขกผู้เฒ่าตามสภาพของชาวนาเท่าที่จะมีได้ การพูดจากัน ก็ซุบซิบระหว่างพ่อแม่ลูก ไม่ให้เสียงดังเป็นที่รบกวนการนอนของชายผู้เฒ่า ในไม่ช้าหญิงผู้เป็นแม่ก็ปรุงจัดอาหารเสร็จเรียบร้อย และจัดใส่ถ้วยชามที่ดีที่สุดเท่าที่มีอยู่ และจัดใส่สำรับเท่าที่จะทำได้ คอยเวลาให้ผู้เฒ่าตื่นจะได้รับประทานอาหาร คอยแล้วคอยอีกก็ยังไม่มีทีท่าว่าผู้เฒ่าจะตื่น ผู้เป็นแม่เกรงว่ากับข้าวจะเย็นเสียหมด จึงกระซิบบอกลูกสาวว่าให้ค่อย ๆ กระซิบปลุกผู้เฒ่าเพื่อจะได้รับประทานอาหาร ลูกสาวจึงค่อย ๆ ไปเขย่าขาผู้เฒ่าพลางพูดว่า

"ตาจ๋า ลุกขึ้นมากินข้าวเถิดจ้ะ ประเดี๋ยวจะเย็นหมด ลุกขึ้นเถิดจ้ะตา เวลาเย็นมากแล้ว"

แม้เด็กหญิงจะพยายามปลุกเท่าไร ผู้เฒ่าก็ยังไม่รู้สึก ทำให้ชายผู้เป็นพ่อของเด็กรู้สึกร้อนใจมากจึงตรงเข้าไปจับตัวดู เห็นตัวผู้เฒ่าร้อนจัดก็ตกใจ หันไปบอกกับภรรยาด้วยเสียงกระซิบว่า

"ถ้าจะเป็นไข้เสียแล้ว ทำยังไงดีล่ะ"

ภรรยาก็ตกใจตอบว่า "ยาเขียวใหญ่ในบ้านเรายังมี ลองให้แกกินซิพี่"

แล้วในไม่ช้าทั้งผัวเมีย และบุตรสาวก็กุลีกุจอละลายยาเขียวใหญ่ ซึ่งเป็นยาประจำบ้านในสมัยนั้นพยายามจะให้ท่านผู้เฒ่าดื่มเมื่อตื่นขึ้นมา ความอ่อนเพลีย

ทำให้ผู้เฒ่านอนอย่างสลบไสล แต่เมื่อถูกปลุกนานเข้าก็ได้สติลุกขึ้นมา ก็รู้สึกแปลกใจถามขึ้น

"นี่ฉันอยู่ที่ไหน ใครเป็นคนพาฉันมา"

สองผัวเมียมองดูตากัน แล้วหันไปมองดูลูกสาวคนโตคล้ายจะถามว่า นี่จะทำอย่างไรดีล่ะ ลูกสาวรู้ความหมายดีจึงเข้าไปพูดว่า

"ตาหลงทางมาเมื่อตอนบ่าย ตาจำได้ไหมจ๊ะ หนูยังตักน้ำให้ตากิน แล้วรูดใบจากชายคาลงไปในขันน้ำ แล้วให้ข้าวเย็นตากินยังไม่อิ่ม ยังต้มข้าวให้ตากินอีกไงจ๊ะ ตาจำได้หรือยัง ?

ผู้เฒ่านั่งมองหน้าเด็กหญิงนิ่งคิดอยู่ครู่หนึ่งจึงพูดว่า

"เออ ถ้าจะจริง ฉันจำได้แล้ว ฉันมาเรือเมล์แล้วก็มาลงเรือจ้างเข้าคลองซอย ฉันจะไปบ้านนายกองนาเป็นกำนัน แต่คนเรือมันพามาผิดทาง มันพาไปห่างไกลบ้านคนมันก็จอด อ้ายคนแจวหัวมันหยิบเอามีดดาบขึ้นมาลับกับหิน ฉันก็ใจไม่ดีไม่รู้ว่ามันจะทำอะไรมันคงจะทุจริต เพราะมันจอดเรือเฉยอยู่ในที่เปลี่ยวไม่มีบ้านช่องคน เห็นแต่ทุ่งนาสุดลูกหูลูกตา ฉันถามมันว่า

"ทำไมถึงไม่ไป จอดเรืออยู่ทำไม" มันนั่งลับมีดนิ่งเฉยทำเป็นทองไม่รู้ร้อนส่วนไอ้คนแจวท้ายมันก็นั่งสูบบุหรี่ใบจากเฉยอยู่ไม่พูดจา ทีแรกฉันรู้สึกฉิวและโกรธแต่นึกว่าไม่ควรประมาท คิดดูแล้วว่าเราทำอะไรมันไม่ได้ มีแต่จะเสียท่ามันเพราะฉันแก่แล้ว อาวุธก็ไม่มีติดตัว จะโกรธมันและขัดใจมันก็จะถูกทำร้าย ควรจะรักษาตัวรอดดีกว่า จึงพูดกับมันว่า

"แกจะเอาอะไรบอกมาฉันมีก็จะให้ จะได้ออกเรือไปเสียที" อ้ายคนลับมีดมันไม่พูดอะไร ทำหูทวนลมตั้งหน้าตั้งตาลับมีด แล้วก็เอามาลูบดูว่ามันคมหรือยัง อ้ายคนท้ายมันพูดว่า

"เขาต้องการเงินครับ ถ้ามีเงินก็ไปเร็ว"

ฉันฟังมันพูดแล้วมาคิดดูว่า ถ้าเราขืนไม่ยอมให้มันก็เห็นจะเจ็บตัว จึงถามว่า "เอาเท่าไหร่" มันบอกว่าเอาเท่าที่มีอยู่ในตัว ฉันหยิบเงินออกมาให้มัน

แล้วบอกว่า มีอยู่สิบตำลึง มันตาลุกเพราะคงไม่นึกว่าฉันจะพกเงินบาทมามาก แต่ความโลภ มันก็ถามอีกว่า "ยังมีอะไรอีกไหม"

ฉันบอกว่า "เงินมีอยู่เท่านี้แหละไม่มีอีกแล้ว" มันขู่ว่า "อย่าโกหกนะ ถ้าผมค้นได้ท่านจะเจ็บตัว เอามาให้เสียดี ๆ"

ฉันจึงบอกว่า "ฉันแก่แล้ว ฉันพูดปดไม่เป็น ฉันยังมีนาฬิกาพกเรือนทองพร้อมสายอีกเรือนเท่านั้น ราคาหลายชั่ง เอ้อ! แล้วก็กระดุมนากอีก ๕ เม็ด เท่าที่เห็นนี่แหละ" ที่สุดมันก็เอาไปหมด หมวกไหมสัปปะรด ๑ ใบ ไม้เท้าหัวเลี่ยมนาก ๑ อัน แล้วมันก็เอาเงินคืนมาให้ฉัน ๒ บาท พร้อมทั้งหมากห่ออยู่ในผ้าแดงหนึ่งห่อ แล้วมันก็ไล่ฉันขึ้นฝั่ง บอกให้เดินไป เพราะถ้าส่งฉันถึงบ้านกำนันมันกลัวถูกจับ ฉันจึงต้องเดินตั้งแต่เช้าถึงบ่าย ผ่านทุ่งมา เมื่อเห็นหลังคาบ้านไกลลิบ ๆ อยู่ข้างหน้าฉันก็แข็งใจเดินมาพบแม่หนู เรื่องมันก็มีเท่านี้แหละ"

เมื่อได้ยินผู้เฒ่าเล่าเรื่องนี้ต่างก็มีความสงสาร แล้วสองคนผัวเมียต่างก็แนะนำว่า ควรจะไปบอกกำนันผู้ใหญ่บ้านหรือกรมการอำเภอ เพื่อจะได้ติดตามคนใจชั่วทั้ง ๒ คน ต่อไป แต่ท่านผู้เฒ่านั้นไม่อยากจะให้เรื่องราวอื้อฉาวใหญ่โต จึงไม่ยอมให้แจ้งตามที่สองผัวเมียแนะนำให้ และยังขอให้สองผัวเมียช่วยกันปิดเป็นความลับ อย่าได้บอกให้ใครรู้เป็นอันขาด สองผัวเมียก็รับคำ ท่านผู้เฒ่าต้องพักอยู่ที่บ้านนากลางทุ่งโดดเดี่ยวหลังนั้นต่อไป เพราะยังเป็นไข้เมื่อยขบไปทั่วสรรพางค์กาย เด็กหญิงก็ยินดีรับใช้ช่วยบีบนวดตามแต่กำลังจะทำได้ ด้วยความเต็มใจ การพักอยู่ที่นั่นทำให้ผู้เฒ่ามองเห็นชีวิตของชาวนาครอบครัวนี้ว่า ถึงยากจนทางทรัพย์สินส่วนจิตใจนั้นมีทั้งความรู้สึกสงสารเห็นอกเห็นใจ ทำให้ผู้เฒ่าเมตตารักใคร่เด็กหญิงทั้งสองและพ่อแม่ของแม่หนูยิ่งขึ้น เมื่อพักอยู่จนอาการไข้ และอาการอ่อนเพลียหายไป ร่างกายเข้าสู่สภาพปกติ ระหว่างที่พักอยู่ที่บ้านนาท่านก็ได้อาศัยเด็กหญิงเป็นผู้เอาใจใส่ดูแล ก่อนที่จะจากบ้านนาไปทำให้ผู้เฒ่ามีความอาลัยรักใคร่เอ็นดูเด็กหญิงยิ่งนัก เด็กหญิงทั้งสองก็มีความอาลัยรักในตัวท่านไม่ใช่น้อย ก่อนจะเดินทางกลับ ท่านผู้เฒ่าได้ขอร้องให้ชายผู้เป็นสามีช่วยไปส่งถึงอำเภอแล้วจะกลับ

เอง ท่านได้แสดงความขอบใจและมีความเป็นห่วงเด็กหญิงตัวน้อย ๆ ที่ได้เอาใจใส่อย่างดี นับว่าทำบุญคุณไว้แก่ท่านมาก ท่านจึงเรียกเด็กหญิงทั้ง ๒ คน ซึ่งยังไม่มีชื่อจริง มีแต่ชื่อเล่นคนโตนั้นไว้จุก พ่อแม่จึงเรียกว่า อีจุก และน้องสาวซึ่งพ่อแม่เรียกว่า อีแดง เข้ามาและได้บอกกับสองผัวเมียว่าท่านอยากจะตั้งชื่อให้เด็กทั้งสองเสียใหม่ ซึ่งทั้งสองผัวเมียก็ไม่ขัดข้อง ฉะนั้นท่านผู้เฒ่าจึงตั้งชื่อให้เด็กคนโตว่า "เมตตา" ส่วนน้องเล็กท่านตั้งชื่อให้ว่า "กรุณา" ตั้งชื่อให้แล้วก็ให้ศีลให้พรเพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุขเป็นสิริมงคล ต่อจากนั้นท่านผู้เฒ่าก็ได้บอกลาแม่ของเด็กและเด็กทั้งสองเพื่อเดินทางกลับกรุงเทพ ฯ ทั้งสามีภรรยามีความอาลัยท่านมาก แต่ไม่ทราบว่าท่านคือใคร อยู่ที่ไหน เพียงแต่ท่านบอกว่าเมื่อกลับถึงบ้านแล้วจะส่งข่าวมาให้หราบ

เมื่อท่านเดินออกจากบ้าน เด็กหญิงผู้พี่ก็วิ่งออกมากอดขาร้องให้ด้วยความรักอาลัย ตามความรู้สึกของเด็ก ๆ ทำให้ผู้เฒ่าต้องน้ำตาล่วง และพยายามปลอบโยนว่าจะหาเวลามาเยี่ยมภายหลัง

หลังจากผู้เฒ่าได้เดินทางกลับไปแล้ว รู้สึกว่าเด็กหญิง "เมตตา" ซึ่งท่านผู้เฒ่าตั้งชื่อให้เป็นอนุสรณ์มีความเงียบเหงาลงไปมาก แต่แล้วต่อมาไม่นานนักพวกพนักงานอำเภอและที่ดิน พร้อมด้วยกำนันผู้ใหญ่บ้านก็มาหาที่บ้านกลางนาบอกให้ไปโอนที่นา 200 ไร่ ในนามของเด็กหญิงเมตตาและเด็กหญิงกรุณา เรื่องนี้ทำให้สองสามีภรรยาตกตลึง เพราะไม่นึกฝันว่าจะได้รับลาภก้อนใหญ่เช่นนี้มาก่อนความจริงที่นาในสมัยนั้นราคาไม่แพง แต่สำหรับคนจนไม่เคยมีที่นาเป็นของตนเองย่อมมีค่า แต่ก็ยังสงสัยว่าจะผิดตัว จึงถามคณะกรรมการอำเภอให้แน่ใจแต่ก็ได้รับการยืนยันหลักฐานต่าง ๆ เช่น ชื่อของเด็กหญิงทั้งสองก็ตรงกัน คือชื่อเมตตากับกรุณา ซึ่งท่านผู้เฒ่าเป็นผู้ตั้งให้และชื่อพ่อแม่ถูกต้อง จนทำให้สองผัวเมียตื่นเต้นจนทำอะไรไม่ถูกตลอดวัน เพราะอยู่ ๆ ก็ได้นาถึง ๒๐๐ ไร่ ทั้งไม่รู้จักผู้ให้ว่าเป็นใครอยู่ที่ไหน แต่ก็คิดว่าคงไม่มีใครอื่นนอกจากท่านผู้เฒ่าที่มาพักอาศัยบ้านนาเมื่อคราวหลงทาง ชีวิตของชาวนาผู้ยากจน บัดนี้ฐานะพอจะลืมตาอ้าปากกับเขา

ได้บ้าง แม้จะไม่รวยก็พอมีอันจะกินคนหนึ่งในแถบนั้น ไม่มีอะไรเป็นของเที่ยงแท้แน่นอน

ต่อจากนั้นมาสิ่งที่ไม่นึกไม่ฝันก็เกิดขึ้นอีก คือ เด็กหญิงเมตตา และกรุณา ได้รับมรดกตึกแถวซึ่งปลูกอยู่ในกรุง และเงินสดอีกจำนวนไม่น้อย เหตุก็เพราะท่านเจ้าคุณผู้เฒ่าที่เคยหลงทางมาพักที่บ้านนาได้ถึงแก่อสัญกรรมลง ก็ได้ทำพินัย-กรรมมอบแบ่งมรดกให้เด็กหญิงทั้ง ๒ คน หลังจากนั้นต่อมาครอบครัวนี้จึงได้โยกย้ายภูมิลำเนาเข้ามาอยู่ในพระนคร ประกอบการค้าในตึกแถวที่เป็นกรรมสิทธิ์ของบุตรสาวต่อมา ทั้งนี้ก็เพราะเด็กหญิงชาวนาจน ๆ ผู้ใจบุญและได้ให้น้ำท่านเจ้าคุณผู้เฒ่าในยามยาก เป็นคุณงามความดีของเด็กหญิงที่ยังไม่เดียงสา ทำไปด้วยมีจิตใจเมตตาสงสาร ไม่ได้นึกว่าจะเกิดผลตอบแทนมากมายเช่นนี้ นี่เป็น ผลของกรรมดีที่เด็กหญิงชาวนาได้ประกอบขึ้น จึงทำให้พ่อแม่พลอยได้รับความสุขไปด้วย เพราะมีลูกที่ดีครอบครัวนี้จึงได้เจริญรุ่งเรือง ความเมตตา ความกรุณาปรานี สงสารด้วยความบริสุทธิ์แล้วย่อมจะเกิดผลดีตามสนองอยู่เสมอ นี่ก็พอจะให้รู้ว่าความดียังไม่สูญสิ้นไปจากโลกนี้

นับแต่เด็กหญิงเมตตา และเด็กหญิงกรุณา สองพี่น้องได้รับทรัพย์สินของท่านเจ้าคุณผู้เฒ่าแล้ว วันเดือนปี ได้ผ่านไป จนเด็กหญิงทั้งสองเติบใหญ่จนได้รับตำแหน่ง คุณยาย คุณย่า คุณทวด แต่หญิงทั้งสองยังไม่ลืมชีวิตเมื่อครั้งยังเป็นเด็ก นึกถึงชายชราเจ้าคุณผู้เฒ่าผู้มาขอน้ำขอข้าวแล้วเป็นผู้ตอบแทนบุญคุณสูง แต่ก็ด้วยความกตัญญู กตเวที หญิงทั้งสองพี่น้อง จึงได้ทำบุญ ทำทาน เลี้ยงพระสวดมนต์ถวายสังฆทานอุทิศส่วนกุศล ให้ท่านเจ้าคุณผู้เฒ่าที่ล่วงลับไปแล้วทุกปีเป็นประจำไม่เคยขาด ไม่เคยเว้น วันนั้นคือตรงกับวันถึงแก่อสัญญกรรมของท่านเจ้า-คุณผู้มีพระคุณอันสูงยิ่ง แสดงถึงน้ำใจอันน่าชมเชยและนับถือ.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ เลิศศิลป์ เลขที่ 512/6 ถนนบัวรอง นครราชสีมา โทร. 242409